

**ЗВІТ
ПРО ОГЛЯД ВИТРАТ ДЕРЖАВНОГО
БЮДЖЕТУ
У СФЕРІ НАУКОВОЇ І НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВИХ УСТАНОВ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ
АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ
ЗА ПЕРІОД
2020 – 2022 рр.**

Ціль проведення огляду витрат державного бюджету:
удосконалення системи планування та розподілу видатків
державного бюджету між науковими установами НААН,
підвищення ефективності та результативності використання
бюджетних коштів

(відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України
від 30.06.2023 р. № 580-р «Про проведення у 2023 році оглядів
витрат державного бюджету в окремих сферах»)

ЗМІСТ

Розділ I. Опис поточної ситуації у сфері наукової і науково-технічної діяльності установ НААН	4
1.1. Про діяльність Національної академії аграрних наук України у сфері наукової та науково-технічної діяльності установ НААН	4
1.2. Обґрунтування цілі проведення огляду витрат	34
1.3. Основні засади державної політики у сфері наукової і науково-технічної діяльності установ НААН	35
1.4. Про систему планування та механізм розподілу коштів державного бюджету між науковими установами на проведення наукової та науково-технічної діяльності НААН за період 2020-2022 рр.	39
1.5. Про забезпечення фінансуванням видатків загального фонду державного бюджету у сфері наукової і науково-технічної діяльності наукових установ НААН за період 2020-2022 рр.	44
1.6. Обсяг та складові витрат загального фонду державного бюджету у сфері наукової і науково-технічної діяльності наукових установ НААН за період 2020-2022 рр.	46
1.7. Надходження та складові витрат спеціального фонду державного бюджету (власні надходження) у сфері наукової і науково-технічної діяльності наукових установ НААН за період 2020-2022 рр.	54
1.8. Публічні послуги, які надаються науковими установами НААН за рахунок бюджетних коштів	57
1.9. Результати гендерного аналізу Національної академії наук України за бюджетною програмою КПКВК 6591060 «Наукова і науково-технічна діяльність у сфері агропромислового комплексу»	58
Розділ II. Оцінка ефективності реалізації державної політики та відповідних витрат у сфері наукової і науково-технічної діяльності наукових установ НААН	62
2.1. Стан реалізації цілей і завдань у сфері наукової і науково-технічної діяльності, визначених стратегічними і програмними документами	62
2.2. Аналіз ефективності виконання НААН бюджетних програм	63
2.3. Проведення аналізу стратегічних і програмних документів, а також нормативно-правових актів, що регулюють відносини у сфері наукової та науково-технічної діяльності наукових установ НААН, щодо узгодженості цілей і завдань, визначених у цих документах, відсутності суперечностей та відповідності наявних підходів до механізмів реалізації державної політики сучасним потребам соціально-економічного розвитку держави	64
2.4. Узагальнена інформація про результати оцінки ефективності реалізації державної політики та відповідних витрат державного бюджету у сфері наукової та науково-технічної діяльності наукових установ НААН	69

2.4.1. Актуальність та узгодженість цілей і завдань державної політики, визначених стратегічними і програмними документами	69
2.4.2. Відповідність витрат бюджету пріоритетам державної політики, визначеним стратегічними і програмними документами	69
2.4.3. Відповідність витрат бюджету встановленим вимогам, правильність та повнота їх розрахунку в бюджетних документах	70
2.4.4. Зв'язок між витраченими коштами та отриманим результатом	71
2.4.5. Повнота (інформативність) та якість документів, що формуються головним розпорядником бюджетних коштів і застосовуються у бюджетному процесі (бюджетні запити, паспорти бюджетних програм тощо)	72
2.4.6. Ефективність системи управління бюджетними коштами	73
Розділ III. Варіанти досягнення цілі огляду витрат	76
3.1. Застосування формульного підходу до розподілу видатків державного бюджету між науковими установами НААН на проведення наукової і науково-технічної діяльності (варіант 1)	76
3.1.1. Завдання, спрямовані на реалізацію варіанта 1	78
3.1.2. Прогноз очікуваного впливу реалізації варіанта 1 на сферу наукової і науково-технічної діяльності наукових установ НААН	78
3.1.3. Фінансово-економічне обґрунтування варіанта 1	79
3.1.4. Ризики реалізації варіанта 1	79
3.2. Розподіл видатків державного бюджету між науковими установами НААН на проведення наукової і науково-технічної діяльності відповідно до їх рейтингу (варіант 2)	80
3.2.1. Завдання, спрямовані на реалізацію варіанта 2	82
3.2.2. Прогноз очікуваного впливу реалізації варіанта 2 на сферу наукової і науково-технічної діяльності наукових установ НААН	83
3.2.3. Фінансово-економічне обґрунтування варіанта 2	83
3.2.4. Ризики реалізації варіанта 2	83
3.2.5. Заходи досягнення цілі огляду витрат відповідальні виконавці та терміни їх реалізації	84
Розділ IV. Порівняння варіантів	85
4.1. Порівняння двох варіантів та пропозиції щодо оптимального варіанту досягнення цілі огляду витрат	85
4.2. Пропозиції Робочої групи щодо оптимального варіанту досягнення цілі огляду витрат	87
Додаток 1	90
Додаток 2	101

РОЗДІЛ I. ОПИС ПОТОЧНОЇ СИТУАЦІЇ У СФЕРІ НАУКОВОЇ І НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УСТАНОВ НААН

1.1. Про діяльність Національної академії аграрних наук України у сфері наукової і науково-технічної діяльності наукових установ НААН

Національна академія аграрних наук України (далі НААН, Академія) – державна самоврядна наукова організація, головний науково-методичний центр із наукового забезпечення розвитку агропромислового комплексу держави, заснована 01 листопада 1918 року. Академія впродовж понад 100 років своєї діяльності завдяки зусиллям вчених та ефективній підтримці держави успішно пройшла етапи перетворення від окремих дослідних полів до державної наукової організації національного рівня, яка здійснює комплексне наукове забезпечення розвитку галузей вітчизняного агропромислового комплексу.

Академія у своїй діяльності керується Конституцією України, нормами законів України: «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про внесення змін до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» щодо уточнення деяких положень», «Про управління об'єктами державної власності», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо управління об'єктами державної та комунальної власності», Указом Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року», спрямованих на досягнення сталого розвитку економіки та зростання рівня і якості життя населення; Розпорядженням КМУ від 14 квітня 2021 р. № 322-р «Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку дослідницьких інфраструктур в Україні на період до 2026 року», Розпорядженням КМУ від 4 серпня 2021 р. № 911-р «Про затвердження планів заходів з реформування Національної академії аграрних наук України, Національної академії правових наук, Національної академії педагогічних наук на 2021 і 2022 роки».

Для виконання своїх статутних завдань НААН має 86 наукових установ, у тому числі 10 національних наукових центрів та 172 підприємства, в користуванні яких є матеріально-технічна база первісною вартістю 6959 млн грн, знос якої становить майже 50% та земельні ділянки площею 487,1 тис га, з них сільськогосподарські угіддя – 431,7 тис га. Також у підпорядкуванні НААН знаходиться Державне видавництво "Аграрна наука".

Станом на 01.07.2023 р. Міністерством освіти і науки України видано 83 свідоцтва про державну атестацію наукових установ НААН, з них:

- до I класифікаційної групи віднесено 25 наукових установ;
- до II класифікаційної групи – 54;
- до III класифікаційної групи – 4 наукові установи НААН.

Три наукові установи не пройшли атестацію, у зв'язку з тим, що одна установа – знаходиться на стадії ліквідації, 2 установи – новостворені.

До складу Академії входять 105 академіків, 112 членів-кореспондентів, 34 іноземних члена та 25 почесних академіків (станом на кінець 2022 р.).

У структурі Академії функціонують 6 відділень, а саме:

- землеробства, меліорації та механізації;
- рослинництва;

- зоотехнії;
- ветеринарної медицини; аграрної економіки і продовольства;
- аграрної економіки і продовольства,
- наукового забезпечення інноваційного розвитку.

Вони здійснюють науково-методичне керівництво та координацію діяльності наукових установ і дослідних господарств із питань виконання наукових досліджень.

Станом на 01.01.2023 р. загальна чисельність працюючих у НААН становить 14471 особу, зокрема у наукових установах – 5928 осіб. Виконання науково-дослідних робіт з актуальних проблем розвитку галузей агропромислового комплексу України здійснюють 2899 наукових працівників, з них 413 докторів і 1345 кандидатів наук, 77 дійсних членів (академіків) НААН і 50 членів-кореспондентів НААН.

В умовах війни у 2022 р. найефективніше здійснювалася робота із забезпечення науковими кадрами вищої кваліфікації основних напрямів досліджень в Інституті землекористування НААН, де частка докторів і кандидатів наук становить 100 %, Інституті біології тварин НААН – 96,9, Інституті ветеринарної медицини НААН – 80,5, Інституті аграрної економіки НААН – 76,7, Інституті тваринництва НААН – 75,0, Черкаській дослідній станції біоресурсів НААН – 75, ННЦ «Інститут виноградарства і виноробства імені В.Є. Таїрова» – 74,4, Національній науковій сільськогосподарській бібліотеці НААН – 73,2, Інституті агроєкології і природокористування НААН – 73, Інституті розведення і генетики тварин імен М.В. Зубця НААН – 72,2, Інституті сільськогосподарської мікробіології та АПВ НААН – 71,8, ННЦ «Інститут ґрунтознавства та агрохімії імені О.Н. Соколовського» – 71,4 %. Окремі інститути і станції забезпечені докторами і кандидатами наук майже на 40 %, також Інженерно-технологічний інститут «Біотехніка» НААН – на 27,6 %.

Кадровий склад галузевих відділень Академії характеризується такою чисельністю науковців: 1119 (38,6 %) працюють у наукових установах Відділення рослинництва; 823 (28,4 %) – Відділення землеробства, меліорації та механізації; 442 (15,2 %) – Відділення зоотехнії, 220 (7,6 %) – Відділення аграрної економіки і продовольства, 165 (5,7 %) – Відділення наукового забезпечення інноваційного розвитку та 130 наукових працівників (4,5 %) в установах Відділення ветеринарної медицини.

Із загальної кількості науковців у 2022 р. вікова група до 40 років становила 766 осіб, або 26,4 %, з них 19 докторів та 378 кандидатів наук; від 40 до 60 років – 1424 особи, або 49,1 %, зокрема 185 докторів і 677 кандидатів наук; у віці 60 років і старше – 709 осіб, або 24,5 %, з них 209 докторів і 290 кандидатів наук. Найбільша кількість працюючих докторів представлена традиційно віковою групою понад 60 років, кандидатів – від 41 до 60 років. Варто зазначити, що упродовж останнього року відбулися незначні зміни наукового потенціалу НААН, зокрема порівняно з попереднім роком дещо зменшилася частка наукових працівників у віці до 50 років і становить на 01.01.2023 р. – 1539 осіб, або 53,1 % (2022 р. – 53,3 %, 2021 р. – 55, 2020 р. – 50,4, 2019 р. – 52,9, 2018 р. – 54,3; 2017 р. – 61,6 %).

Найбільша частка молодих науковців працює у ТДВ «Інститут обліку і фінансів» (40 %), Миронівському інституті пшениці імені В. М. Ремесла НААН (30 %), ННЦ «Інститут ґрунтознавства та агрохімії імені О. Н. Соколовського – (26 %), Інституті кліматично орієнтованого сільського господарства НААН (25 %), Інституті картоплярства НААН (25 %), ННЦ «Інститут виноградарства і виноробства імені В. Є. Таїрова» (23 %).

Динаміка наукових кадрів та інших спеціалістів свідчить про те, що у 2022 р. з наукових установ Академії звільнено 479 наукових працівників (зокрема з науковим ступенем 192 особи, або 40,1 %). Прийнято на роботу науковців та інших спеціалістів 354 особи, з них 149 осіб (42,1 %) з науковим ступенем.

Із 46 керівників наукових установ 30 осіб (65 %) мають науковий ступінь доктора наук, 15 (33 %) – кандидата наук, з них 10 є дійсними членами (академіками) НААН, 9 – членами-кореспондентами НААН; 13 мають почесні звання заслуженого діяча науки і техніки України або заслуженого працівника України відповідної галузі. Віковий склад керівників наукових установ характеризується такими показниками: до 50 років – 8 осіб (17 %); від 50 до 60 – 20 осіб (43 %), 60 років і старше – 18 осіб (39 %). Серед заступників директорів з наукової роботи – 24 особи (52 %) має науковий ступінь доктора наук і 22 особи (48 %) – кандидата наук, з них 4 дійсних члени (академіки) НААН, 5 членів-кореспондентів НААН, 5 удостоєно почесного звання заслуженого працівника відповідної сфери. За віковим складом: до 50 років – 16 осіб (35 %), від 50 до 60 років – 18 (39 %), 60 років і старше – 12 осіб (26 %).

У 2022 р. відповідно до затвердженого плану графіка занять проводили навчання з підвищення кваліфікаційного рівня наукових працівників мережі НААН. Навчання здійснювали у закладах вищої освіти Міністерства освіти і науки України та провідних наукових установах НААН за основними напрямками розвитку аграрної науки. Для слухачів курсів відповідно до затверджених програм у 2022 р. проводили, зокрема дистанційно, лекції, семінари, особисті консультації із провідними науковцями установи, ознайомлення з науковими дослідженнями, новими методиками їхнього проведення.

За 2022 р. пройшли навчання 445 наукових працівників із 15 наукових установ НААН і 394 наукових працівники із 36 закладів вищої освіти аграрного профілю Міністерства освіти і науки України та інших відомств. Водночас закінчили курси з підвищення кваліфікації 15 керівних працівників і спеціалістів установ та державних підприємств. Крім того, за цей період у провідних наукових центрах 14 країн дальнього та ближнього зарубіжжя пройшли навчання і стажування 155 осіб із 15 наукових установ.

Враховуючи вагомий науковий внесок працівників Академії у розвиток аграрної науки та її дослідно-експериментальної бази, забезпечення успішного виконання науково-технічних програм досліджень, впровадження наукових досягнень у виробництво за 2022 р., працівників наукових установ, державних підприємств та апарату Президії НААН відзначено державними нагородами.

Почесною Грамотою Верховної Ради України нагороджено 3 особи, Грамотою Верховної Ради України – 3 особи. Цінний подарунок Голови Верховної Ради України отримали 2 науковці.

Крім того, за 2022 р. Почесною відзнакою Національної академії аграрних наук України відзначено 30 осіб, Почесною грамотою НААН – 110, Подякою НААН – 39 осіб.

Державні стипендії видатним діячам науки у середньому за 2022 р. отримували 18 провідних учених Академії, зокрема 8 осіб довічні стипендії Президента України. Так, у 2022 р. відповідно до Указів Президента України від 06.10.2022 р. № 691/2022 та від 09.12.2022 р. № 851/2022 призначено державну стипендію 6 видатним діячам науки, із них 3 довічні.

За видатні здобутки в аграрній науці стипендію Кабінету Міністрів України для молодих учених було призначено 9 вченим і продовжено виплату 2 вченим. Так, за звітний період у середньому отримували стипендію 5,5 молодих учених. Крім того, у 2022 р. 4 молодих науковці отримали щорічну премію Президента України для молодих учених. Іменну стипендію Верховної Ради України для молодих учених – докторів наук було призначено 1 науковцю. Двоє фахівців НААН стали переможцями конкурсу «Молодий вчений року» в номінаціях «Агрономія» і «Публічне управління та адміністрування».

З огляду на потреби щорічного оновлення та поліпшення кадрового потенціалу наукових установ Академії, поповнення структурних підрозділів установ молодими фахівцями вищої кваліфікації, у 31 науковій установі відповідно до державного замовлення здійснювалася підготовка наукових кадрів вищої кваліфікації через навчання в аспірантурі та в 11 наукових установах через докторантуру. Відповідно до Закону України від 1 липня 2014 р. № 1556-VII «Про вищу освіту» та Постанови Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)» для провадження освітньої діяльності на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти (підготовка докторів філософії) наукові установи зобов'язані отримати відповідну ліцензію. Двадцять вісім наукових установ НААН мають ліцензію Міністерства освіти і науки України на провадження освітньої діяльності (підготовка докторів філософії) у межах 11 галузей знань та 21 спеціальності. У 2022 р. акредитацію освітньо-наукових програм доктора філософії від Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти отримали 6 наукових установ НААН за 6 освітньо-науковими програмами.

У 2022 р. проходили підготовку 464 аспіранти (з них 306 – за денною формою навчання) за 21 спеціальністю і 25 докторантів за 9 спеціальностями, зокрема 74 аспіранти навчалися за умовами контракту (за кошти фізичних та юридичних осіб).

Обсяги державного замовлення на підготовку наукових кадрів для Національної академії аграрних наук України були затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 07 липня 2022 р. № 769 на суму 33741,2 тис. грн.

У 2022 р. було укладено та виконано 31 державний контракт через аспірантуру (докторантуру) наукових установ НААН за бюджетною програмою КПКВК 6591060 «Наукова і науково-технічна діяльність у сфері агропромислового комплексу».

Національною академією аграрних наук України організовано та забезпечено проведення конкурсного відбору виконавців державного замовлення. У 2022 р. до аспірантури зараховано 149 осіб, із них 100 – за рахунок коштів державного бюджету і 49 – за кошти фізичних та юридичних осіб. Закінчили аспірантуру 91 особа, з них 65 – з відривом від виробництва та 26 – без відриву від виробництва.

Докторантура відкрита і функціонує при 21 науковій установі, у звітному році підготовка докторантів ведеться в 11 установах. Так, у 2022 р. всього навчалася 25 докторантів, із них 3 – за умовами контракту (за кошти фізичних та юридичних осіб).

У 2022 р. до докторантури прийнято 13 осіб, із них 10 докторантів – за рахунок коштів державного бюджету і 3 докторанти – за кошти фізичних та юридичних осіб.

Упродовж року через виробничу необхідність наукових установ відбувалися зміни щодо форми навчання аспірантів, а також відновлення аспірантів на навчання після академічних відпусток. Водночас з різних причин з аспірантури було відраховано 22 особи, із яких 2 особи навчалися за кошти фізичних та юридичних осіб, загалом – 4,7 % від середньорічної кількості аспірантів, що навчалася у звітному році.

Ефективне функціонування докторантури та аспірантури забезпечується наявністю висококваліфікованих наукових і науково-педагогічних кадрів, наукових шкіл та відповідним рівнем фундаментальних і прикладних досліджень у галузях знань, за якими проводиться підготовка кадрів вищої кваліфікації. У звітному році наукове керівництво аспірантами і докторантами забезпечували 332 вчених, з яких 245, або 68% мають науковий ступінь доктора наук, 70 вчених, або 32% з них є членами НААН (академіки та члени-кореспонденти).

Формування тематики дисертаційних робіт аспірантів здійснювали відповідно до напрямів основних науково-дослідних робіт наукових установ та галузевих або державних програм наукових досліджень установ, які визначені пріоритетними завданнями та потребами аграрної науки. Для забезпечення їхнього виконання 67 % аспірантів навчаються за спеціальностями у галузі сільськогосподарських наук, близько 14 – за економічними спеціальностями, 17 – за спеціальностями в галузі технічних, біологічних та ветеринарних наук і 3 % – у галузі історичних наук.

Відповідно до пункту 21 частини першої статті 42 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», пункту 13 Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197 «Деякі питання присудження (позбавлення) наукових ступенів» та наказу Міністерства освіти і науки України від 13 грудня 2021 р. № 1359 «Про затвердження Положення про спеціалізовану вчену раду з присудження наукового ступеня доктора наук», спеціалізована вчена рада з присудження наукового ступеня доктора наук утворюється МОН України у закладі вищої освіти (науковій установі). При 15 наукових установах НААН у 2022 році за рішенням МОН України утворено 17 спеціалізованих вчених рад за 24 спеціальностями з присудження наукового ступеня доктора наук строком на три роки.

За 2022 р. у спеціалізованих вчених радах при наукових установах НААН захищено 31 дисертаційну роботу на здобуття наукового ступеня кандидата наук та доктора філософії і 4 роботи – на здобуття наукового ступеня доктора наук.

Внаслідок активних бойових дій, окупації території України, втрат дослідних ділянок та обладнання для проведення досліджень, що загалом призвело до ускладнення наукової діяльності установ НААН, і виконання освітньо-наукового процесу аспірантами, кількість захищених та прийнятих до захисту дисертаційних робіт істотно знизилася порівняно із минулими роками.

Проведений аналіз кількості захищених дисертаційних робіт у спеціалізованих вчених радах НААН за галузями науки свідчить про домінування сільськогосподарських наук. Для забезпечення формування та функціонування постійно діючих спецрад і проходження процедури акредитації у наукових установах НААН слід посилити роботу щодо забезпечення наукових установ науковими кадрами вищої кваліфікації, зокрема значно активізувати роботу з підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації, особливо докторів наук із необхідних спеціальностей.

Висновки і пропозиції, одержані здобувачами наукового ступеня, мають прикладне значення, спрямовані відповідним міністерствам, відомствам та установам для практичного використання. Більшість пропозицій дисертантів знайшли своє впровадження як в агропромисловому виробництві, так і в інших галузях економіки. Результати досліджень рекомендовано використовувати у навчальному процесі аграрних закладів вищої освіти під час підготовки підручників, довідників, навчальних посібників, лекцій та практичних занять для організації навчання студентів.

З метою підвищення рівня наукової підготовки та ефективності наукових досліджень аспірантів, докторантів і здобувачів наукових ступенів в інститутах організовували науково-теоретичні та методологічні семінари, круглі столи, лекції-тренінги, на яких доповідали про результати власних наукових розробок та дисертаційних робіт, що є однією з форм їх апробації.

У 2020-2022 рр. молоді науковці та аспіранти брали участь у роботі міжнародних, всеукраїнських, регіональних конференцій, семінарів та інших заходів, які проводили на базі наукових установ та ЗВО аграрного профілю. Матеріали доповідей, як правило, публікували у тематичних збірниках наукових праць. Участь у таких заходах дає можливість молодим науковцям покращити рівень теоретичної та практичної підготовки, відпрацювати техніку викладання і захисту своїх наукових здобутків серед широкого кола колег.

У 46 наукових установах НААН активно працюють Ради молодих учених, які, тісно співпрацюючи із адміністрацією установи та місцевими органами самоврядування, сприяють підвищенню ефективності роботи молодих учених, спеціалістів і аспірантів, розвитку наукових ініціатив.

Виконання НААН пріоритетних завдань, визначених законами України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» та «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» здійснює шляхом формування та реалізації програм наукових досліджень, які формуються на конкурсних засадах із проєктів за фундаментальними та прикладними напрямками досліджень. Підставою для включення проєктів за фундаментальними

напрямами досліджень є позитивний висновок Експертної ради з питань оцінювання тем фундаментальних досліджень при Національній академії наук України, а прикладних досліджень – результати багаторівневої експертизи та погодження споживачів наукової продукції (профільні міністерства, відомства та галузеві асоціації виробників сільськогосподарської продукції).

Кількісні показники щодо програм наукових досліджень та їх завдань за роками наведено в табл. 1.

Таблиця 1. Кількість завдань, які виконували наукові установи НААН
упродовж 2020-2022 років

Рік	Кількість Державних програм наукових досліджень	Кількість завдань		
		фундаментальних	прикладних	загальна
2020	46	764	609	1373
2021	43	549	587	1136
2022	43	553	616	1169

У 2022 році наукові установи НААН виконувало 1169 завдань, із них 553 – фундаментальних, 616 – прикладних.

На виконання Витягу з протоколу № 96 засідання Кабінету Міністрів України від 12 липня 2022 року всі 1169 поточних завдань та 189 нових завдань погоджені з Міністерством оборони України та Міністерством з питань стратегічних галузей промисловості України, результати яких націлені на досягнення продовольчої безпеки країни та нових продуктів (технологій) для ефективного відновлення України на сучасному етапі та у післявоєнний період.

Координацію виконання наукових досліджень здійснюють відділення Академії шляхом функціонування 43 координаційно-методичних ради, що створені при головних наукових установах.

Для виконання наукових досліджень вчені Академії створили і використовують колекції генетичних ресурсів, тринадцятьом із яких надано статус національного надбання.

Найвагоміше суспільно-економічне значення мають розроблені вченими Академії наукові засади організації і проведення земельної реформи в Україні, в тому числі щодо запровадження та регулювання обігу земельних ділянок (ринку земель); стосовно вдосконалення системи управління та дерегуляції у сфері земельних відносин; у сфері землеустрою, кадастру, охорони земель, управління просторовим розвитком сільських територій; щодо управління земельними ресурсами в територіальних громадах; стосовно розвитку землекористувань селянських (фермерських) господарств і господарств сімейного типу; щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки, які слугували науковою базою розроблення та прийняття цілої низки законів України і відповідних підзаконних актів, а саме: внесення змін до Земельного кодексу України, внесення змін до Законів України «Про землеустрій»; «Про державний земельний кадастр»; норм законів України «Про внесення змін до

деяких законодавчих актів України щодо обігу земель сільськогосподарського призначення»; «Про внесення змін до Земельного кодексу України та інших законодавчих актів щодо удосконалення системи управління та дерегуляції у сфері земельних відносин»; «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо продажу земельних ділянок та набуття права користування ними через електронні аукціони»; «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення права працівників державних сільськогосподарських підприємств, установ, організацій на одержання земельної частки (паю)»; «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення використання земель оборони та земель сільськогосподарського призначення, які перебувають у постійному користуванні»; «Про збереження ґрунтів та охорону їх родючості»; «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи управління та дерегуляції у сфері земельних відносин»; «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відновлення системи оформлення прав оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення та удосконалення законодавства щодо охорони земель»; «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення ефективності використання земель фізичними особами та суб'єктами державного сектору економіки»; «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення ефективності використання земель сільськогосподарського призначення, які перебувають у постійному користуванні державних підприємств, установ, організацій»; «Про внесення змін до Земельного кодексу України та інших законодавчих актів щодо розширення прав постійних користувачів земельних ділянок».

Завдяки цьому була успішно проведена безпрецедентна за своїм змістом та масштабами реформа земельних відносин, внаслідок якої землі сільськогосподарського призначення отримали власника, що завершило переведення вітчизняного аграрного виробництва на засади ринкової економіки.

Зважаючи на те, що ґрунти України, особливо її чорноземи, є національним багатством, вчені Академії постійно приділяють увагу розробленню науково-обґрунтованих технологій їх ефективного використання, збереження та відтворення їх родючості. Ці досягнення вчених покладені в основу Концепції Загальнодержавної цільової програми використання та охорони земель, яка затверджена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 19 січня 2022 р. № 70-р. Головним результатом виконання Програми повинно стати збереження і відтворення продуктивного потенціалу земель як основного засобу виробництва в сільському та лісовому господарстві в умовах глобальних змін клімату, земельного ринку і децентралізації влади. На виконання цієї програми підготовлено також пропозиції до проєкту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо охорони ґрунтів та відтворення їх родючості». Виконанню завдання програми сприятимуть підготовлені цифрові карти ґрунтів України, а саме: Ґрунтово-екологічне районування України; Запаси органічного вуглецю в ґрунтах України; Ґрунти України (англ. версія), Ступінь засолення ґрунтів України; Кислотність ґрунтів України; Ґрунтово-екологічні ресурси Харківської області; Чорноземні ґрунти України; Вплив

воєнних дій на ґрунтовий покрив України. Карта Запаси органічного вуглецю в ґрунтах України стала внеском України до Глобальної карти ґрунтового органічного вуглецю. Національною академією аграрних наук України визначено новітні підходи до основних напрямів розвитку сучасних систем землекористування, впровадження заходів з охорони і раціонального використання земель сільськогосподарського призначення на засадах адаптивно-ландшафтної організації території, диференційованого використання земельних ресурсів з урахуванням ґрунтово-ландшафтно-кліматичних факторів для створення інвестиційно привабливого і збалансованого землекористування об'єднаних територіальних громад.

На сучасному етапі вчені Академії працюють з питань підвищення ефективності землекористування, зокрема шляхом розроблення технологій конвертації цифрових просторових, статистичних та адміністративних даних для переходу до цифрової моделі аграрної економіки, у тому числі в умовах воєнного стану та в повоєнний період.

Розроблена модель ґрунтозахисної адаптивно-ландшафтної системи землеробства забезпечує підвищення родючості ґрунтів, запобігання ерозії та інших деградаційних процесів, збільшення продуктивності польових культур на 15-20%, підвищення на 18-22% вологозабезпеченості ґрунтів агроландшафтів за рахунок заходів переведення поверхневого стоку у вертикальний, екологічну рівновагу агроландшафтів та техногенно-екологічну безпеку сільських територій. Прогнозовані обсяги впровадження – 3,6 млн га.

Враховуючи загальносвітові тенденції та курс країн ЄС на низьковуглецеве та зелене сільське господарство вчені НААН розробили та запропонували до впровадження моделі та концепцію аграрного виробництва на засадах сталих біоенергетичних агроєкосистем, зональні технології органічного та інтенсивного виробництва конкурентоспроможної продукції (зернові, круп'яні, зернобобові та олійні культури, корми), адаптовані до природно-сільськогосподарських умов Лісостепу, які забезпечують продуктивність сівозмін 8,5-9,2 т/га кормових, 5,8-6,7 т/га зернових одиниць, 0,6-0,8 т/га перетравного протеїну, урожайність пшениці озимої – 5,0-11,0 т/га, ячменю ярого – 7,0 т/га, кукурудзи на зерно – 7,1-13,0 т/га, сої – 4,5 т/га, гречки 2,3-3,0 т/га, рівень рентабельності виробництва – 110-115 %.

Підвищенню ефективності та сталості землеробства сприяють розроблені вченими НААН різноманітні системи захисту рослин від шкідників та хвороб, мінеральні, органо-мінеральні та органічні системи удобрення ґрунтів, в тому числі з використання місцевої сировини та розроблених мікробіологічних препаратів. Застосування створених спільно з вченими Національної академії наук України біопрепаратів дозволяє значно зменшити обсяги застосування мінеральних добрив за одночасного підвищення урожайності сільськогосподарських культур на 10-30%. Річний економічний ефект від впровадження зазначеної розробки становить 355,8 млн грн.

На виконання рішення РНБО від 23 березня 2021 року «Про виклики і загрози національній безпеці України в екологічній сфері та першочергові заходи щодо їх нейтралізації» розроблено екологічні основи збалансованого розвитку агросфери в контексті європейської інтеграції України на принципах збалансованості екологічних, економічних і соціальних чинників розвитку.

Доведено, що екологічної стабілізації агроландшафтів можна досягти завдяки оптимальній просторовій організації їхньої структури за екологічно збалансованого співвідношення між складовими.

Розроблено наукові засади і спільно з підприємства сільськогосподарського машинобудування створено вискоєфективні комплекси технічних засобів, які включають 70 найменувань нових машин для обробітку ґрунту, сівби сільськогосподарських культур, внесення добрив і хімічного захисту рослин. Виробництво технічних засобів налагоджено на 6 заводах вітчизняного сільськогосподарського машинобудування, загальним обсягом понад 28 тис одиниць. Окрім цього, 3 із названих заводів, експортують за кордон 15-30% своєї продукції, в тому числі в країни ЄС, яким було поставлено 5527 одиниць техніки. Загальний економічний ефект від впровадження цієї розробки становить майже 2,5 млрд грн.

Науковцями НААН розроблено науково-методичні засади реформування системи управління водними ресурсами та меліорації земель, які реалізовані в Стратегії зрошення та дренажу в Україні на період до 2030 року, Плану заходів з її реалізації, Закону України «Про організації водокористувачів та стимулювання гідротехнічної меліорації земель», проектах Концепції з реформування системи управління водними ресурсами, проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо вдосконалення системи управління об'єктами інженерної інфраструктури меліоративних систем державної власності». Запропоновано також нормативи екологічно безпечного зрошення, осушення, управління поливами та водовідведенням, які були затверджені постановою Кабінету Міністрів України у 2020 році.

Для досягнення завдань Стратегії зрошення та дренажу розроблено інтенсивні технології вирощування сільськогосподарських культур на меліорованих землях, в тому числі за краплинного зрошення, наукові основи формування режимів зрошення та водорегулювання, системи інформаційного забезпечення землеробства на меліорованих землях, оперативного управління зрошенням та водорегулюванням. Їх впровадження забезпечує можливість отримання урожаю сільськогосподарських культур на рівні 80-90% їх генетичного потенціалу, а саме: 8-10 т/га пшениці, 15-18 т/га кукурудзи, 4-5 т/га сої, 3-5 т/га соняшника, 100-120 т/га томатів, 80-100 т/га огірків, 60-80 т/га яблук з економічною ефективністю 25-40 тис грн/га. Щорічний економічний ефект від впровадження зазначених розробок становить понад 500 млн грн.

Розроблено наукові засади водокористування та забезпечення України водними ресурсами в умовах зміни клімату, які реалізовано у Водній стратегії України на період до 2050 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України у 2022 році. Стратегія передбачає адаптацію водного законодавства України до Європейського, перехід на інтегроване управління водними ресурсами за басейновим принципом та стале забезпечення водними ресурсами в умовах зміни клімату.

Розроблено та впроваджено Методику формування ціни на подачу води на зрошення, промислові та комунальні потреби. Щорічні надходження до бюджету від її використання становлять 2,5-3,0 млрд грн.

Проведено низку досліджень і заходів з метою збереження фонового і раритетного біорізноманіття Біосферного заповідника «Асканія-Нова» в

природних і штучно створених екосистемах.

НААН виконує великий обсяг наукових досліджень з питань генетики, селекції та насінництва. Вчені Академії створили унікальні світового рівня сорти української пшениці, гороху, рису, коноплі, черешні, інших сільськогосподарських культур та породи сільськогосподарських тварин, адаптовані до вітчизняних ґрунтово-кліматичних умов.

У зв'язку зі зміною клімату селекційна робота науковців Академії направлена на створення нових високопродуктивних сортів та гібридів 259 культур, що вирощуються в Україні. За своїми господарсько-біологічними ознаками вітчизняні сорти і гібриди є не тільки конкурентоспроможними у порівнянні із іноземними аналогами, а за багатьма адаптивними характеристиками перевищують їх. До Державного реєстру сортів рослин України, придатних для поширення в Україні за останнє десятиріччя занесено 1700 нових сортів і гібридів основних сільськогосподарських культур.

Результатом селекційної роботи наукових установ НААН є створення нових високоврожайних сортів і гібридів сільськогосподарських культур, впровадження яких у агропромислове виробництво забезпечило зростання валового виробництва зернових та зернобобових культур з 24,5 (2000 р.) до 83,2 млн тонн (2021 р.). Визначальна роль у досягненні цього результату належить створеним НААН сортам і гібридам, якими в Україні засівається: пшениці озимої – 86,5%, ячменю ярого – 66%, жита озимого – 93,4%, гречки – 97%, сої – 50%, проса та рису – 97-100% від загальних площ. Потенціал продуктивності нових сортів становить: ячменю озимого – 9,5 т/га, пшениці озимої – 11 т/га, соняшника – 5 т/га, кукурудзи – 15 т/га, рису – 10 т/га, коноплі – стебел – 10 т/га, волокна – 3 т/га, насіння – 1,5 т/га тощо. Впровадження селекційних розробок забезпечило отримання значного економічного ефекту, зокрема: від впровадження нових гібридів кукурудзи – 1 млрд грн.

Важливу роль у розвитку селекції сільськогосподарських культур відіграють розроблені вченими НААН наукові основи формування банку генетичних ресурсів польових культур та створений на їх основі при Інституті рослинництва імені В.Я. Юр'єва НААН Національний банк генетичних ресурсів України, який нараховує понад 153,1 тисячі зразків рослин, які представлено 1802 видами, 544 культур. Вартість унікальних зразків із комплексом цінних ознак на міжнародному ринку становить понад 100 тис доларів США, а весь фонд генбанку оцінюється більше як у 10 млрд доларів США. Щорічний економічний ефект від впровадження створених з використанням колекції генетичних ресурсів нових сортів і гібридів, які засіваються на площі понад 3 млн га, становить 1,3 млрд грн.

Розроблено та впроваджено екологічну модель прогнозування урожайних властивостей насіння озимої пшениці та молекулярно-генетичні методи контролю якісних показників насіння, які впроваджені на площі 2,5 млн га з річним економічним ефектом 3,75 млрд грн.

На даний час, з метою досягнення збереження колекції, формується дуплетне сховище на базі Інституту сільського господарства Карпатського регіону НААН, до якого буде переміщено зразки сільськогосподарських культур для довгострокового зберігання. Однак створення цього сховища гальмується відсутністю необхідних коштів.

Однією з проблем сьогодення, над вирішенням якої працюють вчені НААН, є досягнення енергонезалежності на основі використання біоенергетичних ресурсів, а саме біомаси високопродуктивних енергетичних культур: верби, тополі, павловнії, міскантусу, проса прутоподібного, сорго цукрового тощо із залученням для їх вирощування площ малопродуктивних і «маргінальних» земель. Потенціал виробництва в Україні біогазу на основі спеціально вирощених біоенергетичних культур та органічних відходів може сягати щорічно 25 млрд м³, що дозволило б повністю відмовитись від імпорту природного газу.

До Державного реєстру сортів рослин України занесено високопродуктивні адаптовані до ґрунтово-кліматичних умов три сорти міскантусу, два – проса прутоподібного та один – енергетичної верби селекції НААН.

Доведено позитивний вплив на вміст та накопичення органічного вуглецю у ґрунті за умов тривалого вирощування багаторічних біоенергетичних культур (міскантус гігантський, просо прутоподібне), що відповідає принципам сталого розвитку та основним положенням Європейського Зеленого Курсу щодо зменшення викидів парникових газів.

Промислові (безнаркотичні) коноплі є традиційною для України сільськогосподарською культурою. Науковими установами НААН створено унікальні сорти промислових конопель, які добре відомі та зареєстровані у країнах ЄС та Америки. Це фактично безвідходна культура, яка за 100-120 діб формує сировинну базу для багатьох виробництв, у тому числі й порошу. Для потреб виробництва створено сорти конопель харчового напрямку (Глєсія, Миколайчик, Артеміда, Гармонія, Афінa), які поєднують високу насіннєву урожайність (біля 2 т/га), з високим вмістом олії та волокна; промислових конопель з високою продуктивністю за біомасою Глухівські 51 і Глухівські 85; медичного напрямку використання конопляної сировини з підвищеним вмістом канабігеролу від 4 до 6% (Вік 2020), канабідіолу та канабіхромену від 2,5 до 3,5% (Медана), які також можна використовувати для виробництва волокна і насіння.

Науковцями Академії на основі генетичних методів селекції ведеться потужна робота зі створення нових високопродуктивних, з високими споживчими якостями сортів плодових, ягідних та горіхоплідних культур. У Державному реєстрі сортів рослин України 52% становлять сорти, які створено вченими НААН. В Академії функціонує єдина в Україні наукова установа у галузі виноградарства – Національний науковий центр «Інститут виноградарства і виноробства імені В.Є. Таїрова». Нею створено систему сертифікованого виноградного розсадництва для умов України на основі генетичної та санітарної складових, яка забезпечує підвищення виходу сертифікованих саджанців з одного гектару шкілки з 48 до 56 тис штук, тобто з 50 грн до 135 грн на 1 грн капітальних вкладень.

Для забезпечення населення органічною продукцією розроблено Концепцію органічного виробництва овочевої продукції, яка передбачає збільшення частки продукції у структурі овочевого ринку до 10% з обсягом виробництва до 1,5 млн тонн на рік. Для задоволення потреб населення у насінні овочевих культур підприємствами наукової установи виробляється 6,8

тонн добазового, 25,7 тонн базового та 15 тонн сертифікованого насіння, що становить 35% до загальної потреби у насінні вищих репродукцій. У відповідності до галузевої комплексної програми «Овочі – 2025» передбачено збільшення обсягів виробництва овочів до 15 млн т на рік та розширення експорту до 3,5 млн тонн, у тому числі за рахунок нарощування обсягів виробництва в умовах закритого ґрунту.

Важливою складовою діяльності НААН є дослідження з наукового забезпечення розвитку галузі тваринництва. За останнє десятиріччя вченими Академії створено нові породи і типи сільськогосподарських тварин, а саме: придніпровська м'ясна порода овець, жирномолочна лінія молочної худоби, два заводських типи і заводська лінія свиней, заводська лінія м'ясо-яєчних курей, три типи коропа і два типи бджіл. На особливу увагу заслуговує південна м'ясна породи великої рогатої худоби, створена з врахуванням зміни клімату для умов інтенсивного теплового навантаження. Обсяг впровадження становить 2200 корів. Середньодобовий приріст становить 1000-1300 г, забійний вихід – 60-63%, вихід м'якоті – 83-84%, річний економічний ефект – 3,7 млн грн.

Розроблено системи годівлі з використанням нових мінеральних сполук і поліфункціональних наноматеріалів, які впроваджено на поголів'ї 12500 великої рогатої худоби, 25000 свиней, 4000 овець, 40000 птиці, 800 кролів. Економічний ефект від впровадження становить 24,5 млн грн, зокрема, від реалізації одержаної продукції – 22,3 млн грн, від зменшення захворюваності і загибелі тварин і птиці – 2,2 млн грн. Також розроблено обладнання для утримання тварин, ресурсозберігаючі промислові та органічні технології виробництва продукції тваринництва, системи і прилади регулювання мікроклімату, технології видалення відходів виробництва, проекти нового будівництва і реконструкції тваринницьких приміщень.

Окрім того, необхідно відмітити, що власні наукові здобутки щодо забезпечення мікроклімату у виробничих приміщеннях вчені Інституту механіки і автоматики агропромислового виробництва НААН успішно використали в умовах нинішнього воєнного стану для створення Систем очищення повітря універсальних медичних. За результатами використання перший зразок такої системи отримав високу оцінку у відділенні реанімації Київського військового госпіталю. Нині Інститут завершує виготовлення дослідної партії такого обладнання.

Саме завдяки створенню вченими НААН нових вітчизняних спеціалізованих молочних порід середній надій на корову у сільськогосподарських підприємствах країни за останні 16 років зріс на 3000 кг, середньодобовий приріст молодняка ВРХ збільшився з 550 до 700 г, свиней – з 200 до 450 г, настриг вовни у чистому волокні – з 4 до 4,5 кг.

Наразі, окрім промислового птахівництва, тваринництво України представлене переважно вітчизняними породами. Їх частка від загального поголів'я племінних тварин становить: молочних корів – 57%, свиней – 61%, овець – 86%, бджіл – 100%, риби – 31%. Господарства населення, в яких використовуються в абсолютній більшості тварини української селекції, виробляють 37% м'яса, 72% молока і 25% яєць.

У загальних обсягах споживання прісноводної риби в Україні переважає продукція коропівництва за використання коропа української селекції, частка

якого становить 93%. Використання створених за наукового супроводу племінних стад форелі та осетрових риб дало змогу більше ніж у 4 рази збільшити обсяги виробництва в Україні продукції цих найцінніших об'єктів світової аквакультури до рівня близько 2 тис тонн. Аналогічна ситуація у бджільництві, де продукція виробляється за використання вітчизняних породних ресурсів.

Вченими НААН розроблено концептуальні засади збереження генофонду тварин в контексті завдань, пов'язаних з біологічним різноманіттям, створенням банку генів і генних комплексів для забезпечення потреб селекції і вдосконалення порід, а також з точки зору дослідження генетичних закономірностей при розведенні тварин в генофондових популяціях. Визначені основні генофондові об'єкти і їх призначення, принципи і методи генетичного моніторингу в генофондових популяціях.

Необхідно зазначити, що в той час, коли виробництво продукції тваринництва в європейських країнах базується на використанні власних генетичних ресурсів і національних системах селекції в Україні наразі припинено функціонування такої системи. Виникла загроза повної залежності держави від імпорту племінних ресурсів і витрачанням на це мільярдних коштів у гривневому вимірі. Вже зараз частка імпортованих ресурсів у молочному скотарстві становить – 70%, свинарстві – 45 %. Саме тому відродження вітчизняної м'ясо-молочної галузі має стати обов'язковою складовою плану повоєнного відновлення аграрного сектору економіки України. Дорожня карта відновлення галузі має бути закріплена прийняттям відповідних нормативно-правових документів, в тому числі Закону України Про тваринництво і Концепції розвитку м'ясо-молочної галузі у післявоєнний період.

Успішний розвиток галузі тваринництва вимагає відповідного ветеринарного забезпечення. Вчені НААН з цього напрямку забезпечують науковий супровід профілактики особливо небезпечних захворювань тварин, в тому числі спільних для людей, серед яких особливе місце займають туберкульоз, лейкоз великої рогатої худоби, сибірка, лептоспіроз, високопатогенний грип птиці тощо. Налагоджено біофабричне виробництво вітчизняних вакцин, діагностичних препаратів і впроваджено специфічні та загальні заходи профілактики, що дало змогу повністю оздоровити тваринництво України від лейкозу та туберкульозу великої рогатої худоби, дозволило заощаджувати витрати на протиепізоотичні заходи та імпортозаміщення на суму біля 10 млн грн щороку, а також забезпечити отримання якісної та безпечної продукції тваринництва, що відіграє важливу роль у профілактиці захворюваності людей.

Щорічний економічний ефект від впровадження розроблених вченими Академії науково обґрунтованих методів та засобів діагностики, лікування і профілактики при високопатогенному грипу птиці, лейкозі та туберкульозі великої рогатої худоби становить більше 160 млн грн.

Створено молекулярно-генетичні тест-системи для індикації вірусів африканської чуми свиней, нодулярного дерматиту, блютангу тощо. Зареєстровано понад 20 вакцин проти захворювань великої рогатої худоби, свиней та птиці.

В установах Відділення ветеринарної медицини НААН підтримуються

колекції патогенів, культур клітин та місцевих штамів мікроорганізмів, що мають статус Національного надбання. Ці колекції є запорукою забезпечення тваринництва держави ефективними вітчизняними засобами захисту тварин.

Налагоджено тісну співпрацю з провідними науковими установами ветеринарного профілю США, Великої Британії, Німеччини, Франції, Бельгії, Австрії, Швеції, Чехії, Польщі. За останні роки організовано та запроваджено програми обміну наукового досвіду та стажування українських дослідників в провідних міжнародних наукових центрах і референц-лабораторіях. Виконано 12 спільних міжнародних наукових грантів. Науковці Відділення регулярно беруть участь у роботі щорічних міжнародних конференцій країн-учасниць Конвенції з заборони біологічної та токсичної зброї.

З 2005 року наукові установи Відділення ветеринарної медицини НААН залучені до реалізації Програми зменшення загрози, що фінансувалася за рахунок Міністерства оборони США. За результатами виконання цієї програми створено єдиний в Україні Науково-дослідний навчальний центр діагностики хвороб тварин з унікальним обладнанням, в якому проходять підвищення кваліфікації викладачі закладів вищої освіти та співробітники державних лабораторій ветеринарної медицини. Проводиться моделювання можливого поширення особливо небезпечних інфекційних захворювань тварин на території держави за допомогою геоінформаційних систем. Окрім того, значно підвищено фізичний стан біобезпеки і біозахисту наукових лабораторій ветеринарної медицини НААН.

Науковими установами Відділення аграрної економіки і продовольства НААН здійснювалися дослідження із стратегічних напрямів розвитку системи галузевого та територіального управління на засадах підвищення обороноздатності та забезпечення продовольчої безпеки держави з урахуванням вимог досягнення Цілей сталого розвитку; удосконалення процесу землеустрою та системи земельного кадастру в умовах модернізації економіки у період воєнного стану та повоєнної відбудови України; забезпечення продовольчої безпеки шляхом розвитку харчової індустрії на основі застосування інноваційних технологій, енергоефективності та екологізації промислового виробництва.

Обґрунтовано стратегічні напрями реформування управління комплексним розвитком агропромислового виробництва і сільських територій. Соціально-економічний ефект розробки полягає у:

- створенні умов для підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств і господарств різних організаційно-правових форм в середньому на 380 млн грн щорічно на основі розвитку інтеграційних процесів та кластерних форм регіонального співробітництва в АПК;
- забезпеченні виробництва валової сільськогосподарської продукції за рахунок розвитку державно-приватного партнерства, діяльності системи саморегулювальних галузевих організацій та налагодження контрактних відносин в аграрному секторі в середньому по 1500 млн грн щорічно;
- організаційно-методичному та інформаційному забезпеченні удосконалення системи нормативно-грошової оцінки земель, зокрема очікуваний ефект від впровадження нових методичних підходів до нормативно-

грошової оцінки земель на сучасній інформаційній базі становить близько 4,7 млрд грн у вигляді збільшення доходів власників земельних паїв від орендної плати, а також доходів місцевих бюджетів на 18%;

- впровадженні моделі удосконалення механізму управління родючістю ґрунтів для збільшення доходів від їх використання приблизно на 10 млрд грн, а модернізації управління зрошувальним землеробством на різних рівнях – зменшення потреби у зовнішніх інвестиціях на 7 млрд грн;

- удосконаленні організаційно-економічних та інституційних умов залучення й використання інвестицій різними групами сільськогосподарських підприємств, що забезпечило за результатами їх діяльності: прирости продукції та чистого прибутку на 1 грн чистих інвестицій відповідно 1,87 і 0,05 грн;

- економічний ефект на 1 грн сукупної доданої вартості, одержаної від виробництва та експорту зерна, припадає 1,95 грн сукупної доданої вартості від виробництва зерна, переробленого і спрямованого на виробництво молока та 2,21 грн – на виробництво м'яса свиней.

Вченими НААН розроблені Методичні рекомендації з фіксування прямої шкоди, завданої сільськогосподарським підприємствам внаслідок збройної агресії російської федерації.

Враховуюче те, що вітчизняний агропромисловий комплекс України має великий потенціал в частині створення додаткової вартості шляхом переробки сільськогосподарської продукції в науковій тематиці установ Академії вагому частку складають дослідження з питань національної продовольчої системи, зокрема розроблено технологію та нормативну документацію на продукти кисломолочні: «Геролакт» та «Віталакт», бактеріальні препарати «Іпровіт», м'ясні, молочні та хлібопекарські вироби під торговими марками «Дивосил», «Древньокиївські» та ін. Лише в олійно-жировій галузі за період 2013-2022рр. переглянуто, розроблено та запроваджено 183 технологічних регламенти, 75 технічних умов та 39 технологічних інструкцій. Розроблено технологію комплексної переробки цукрових буряків, яка передбачає виробництво в умовах цукрового заводу цукру та біоетанолу, а в перспективі і біогазу. Підвищення ефективності роботи підприємства в цьому випадку збільшується на 20%. За умови переробки в Україні близько 20 млн тонн цукрових буряків збільшення валового доходу підприємств цукрової галузі може становити понад 3 млрд грн. При цьому зменшення енергоспоживання галузі може становити близько 70 тис тонн умовного палива.

У цілому за період з 2020-2022 рр. науковими установами НААН за результатами досліджень було створено 9563 наукових продуктів і розробок, у тому числі 3454 – за фундаментальними дослідженнями (табл. 2) і 6109 – за прикладними (табл. 3), які широко впроваджуються (табл. 4), значна частина з них захищена відповідними охоронними документами (табл. 5).

Наприклад, тільки ліцензійних договорів на використання об'єктів інтелектуальної власності було заключено 2654 на загальну суму 115921,723 тис грн (табл. 6).

Таблиця 2. Наукова продукція, що створена за результатами фундаментальних досліджень науковими установами НААН за 2020-2022 рр., од

Види наукової продукції	За роками			
	2020	2021	2022	Всього
Теорії	55	13	27	95
Методи	93	39	55	187
Сорти і гібриди рослин	232	82	62	376
Лінії сільськогосподарських рослин	68	129	103	300
Породи і типи тварин, стада	7	5	4	16
Концепції	57	15	4	76
Стратегії	8	3	3	14
Технології виготовлення засобів захисту тварин	4	2	2	8
Аналітичні записки	52	48	12	112
Математичні моделі	17	21	18	56
Бази даних	60	175	106	341
Способи	38	12	17	67
Інше	609	637	559	1805
Всього	1300	1181	973	3454

Таблиця 3. Наукова продукція, що створена за результатами прикладних досліджень науковими установами НААН за 2020-2022 рр., од.

Види наукової продукції	За роками			
	2020	2021	2022	Всього
Нова техніка машини, обладнання)	29	8	17	54
Нові матеріали	6	3	5	14
Засоби захисту рослин	-	2	-	2
Вакцини, діагностикуми, лікувально-профілактичні препарати	7	1	2	10
Технології, технологічні прийоми	226	76	76	378
Сорти і гібриди рослин			28	28
Лінії сільськогосподарських рослин	2938	128	366	3432
Методики	26	23	17	66
Бази даних	84	309	92	485
Способи	79	40	27	146
Методи	1	12	17	30
Моделі	4	3	8	15
Методичні рекомендації	188	71	75	334
Інше	316	359	440	1115
Всього	3904	1035	1170	6109

Таблиця 4. Результати впровадження науково-технічної продукції, отриманою науковими установами НААН за 2020-2022 рр.

Роки	Впровадження науково-технічної продукції, створеної за рахунок коштів, шт	
	загального фонду	спеціального фонду
2020	915	139
2021	252	86
2022	229	35
Всього	1396	260

Таблиця 5. Отримано охоронних документів на наукову продукцію науковими установами НААН за 2020-2022 рр., од

Роки	Винаходи	Корисні моделі	Знаки товарів та послуг	Сорти, гібриди та батьківські компоненти рослин	Селекційні досягнення у тваринництві	Об'єкти авторського права	Разом
2020	24	129	2	184	3	28	370
2021	25	83	1	142	1	32	284
2022	14	41	-	125	-	23	203
Всього	63	253	3	451	4	83	857

Таблиця 6. Результати комерціалізації наукової і наукоємної продукції науковими установами НААН за 2020-2022 рр.

Роки	Ліцензійні договори та угоди про використання об'єктів права інтелектуальної власності	
	кількість, шт.	отримано коштів, тис. грн
2020	920	47156,200
2021	994	42868,973
2022	740	25896,550
Всього	2654	115921,723

Щорічно наукові розробки Академії у рамках виконання ПНД НААН «Інноваційний розвиток» проходять апробацію. В цілому за 2020-2022 рр. проведено 1051 апробація. Найбільша кількість розробок апробовано у 2020 р., оскільки припадає на завершальний етап п'ятирічного періоду досліджень (22016-2020 рр.). Результати за галузями представлені у таблиці 7.

Таблиця 7. Апробація наукових розробок, створених науковими установами НААН за 2020-2022 рр., од

Апробовано за галузями	Кількість апробацій за роками, шт.			
	2020	2021	2022	Всього
Землеробство	61	34	21	116
Рослинництво	366	230	249	845
Зоотехнії	21	22	17	60

Ветеринарної медицини	1	-	-	1
Харчової і переробної промисловості	2	-	-	2
Механізації та електрифікації	3	-	-	3
Аграрної економіки і земельних відносин	8	8	8	24
Разом по НААН	462	294	295	1051

Крім того науковими установами НААН у рамках виконання ПНД НААН «Інноваційний розвиток» ведеться впровадження інновацій (табл. 8). В цілому за 2020-2022 рр. укладено 1824 договорів на впровадження інновацій на загальну суму 76266,67 тис грн.

Таблиця 8. Впровадження інновацій науковими установами НААН за 2020-2022 рр.

Роки	Кількість		Залучено коштів до спеціального фонду, тис. грн
	агроформувань, в яких здійснювалось впровадження інновацій	укладених договорів	
2020	707	752	33884,50
2021	441	781	24259,60
2022	492	291	18122,57
Всього	1640	1824	76266,67

Також науковими установами НААН у рамках виконання ПНД НААН «Інноваційний розвиток» ведеться науково-консультаційне та інформаційне забезпечення впровадження інновацій (табл. 9).

Таблиця 9. Науково-консультаційне та інформаційне забезпечення впровадження інновацій науковими установами НААН за 2020-2022 рр.

Забезпечення впровадження	2020	2021	2022	Всього
Проведено заходів разом, у т.ч.:	33718	39861	23746	97325
конференцій, семінарів, нарад	631	502	430	1563
днів поля	74	88	28	190
круглих столів, курсів, шкіл	226	432	122	780
круглих столів, курсів, шкіл	248	112	57	417
консультацій	32539	38727	23109	94375
Опубліковано, у т.ч.:	3386	3304	1409	8099
рекомендацій, буклетів та інформаційних листків	2249	1904	686	4839
статей у газетах, журналах	1137	1400	723	3260
Проведено виступів, у т.ч.:	254	169	143	566
на телебаченні	134	104	86	324
на радіо	120	65	57	242

Для трансферу інновацій в НААН функціонують п'ять Міжрегіональних наукових центрів, до складу яких увійшли 92 наукові установи НААН і 135 державних підприємств НААН.

Науковими установами НААН проводиться науково-організаційна робота із рекламування наукових розробок (табл. 10).

Таблиця 10. Науково-організаційна робота із рекламування наукових розробок науковими установами НААН за 2020-2022 рр., од

Роки	Проведено самостійно і взято участь		Організовано виступів		Опубліковано статей науковців установ НААН		Надано консалтингових послуг
	у виставках, аукціонах, ярмарках	у наукових конференціях, симпозіумах, семінарах, вебінарах, круглих столах, днях поля	на телебаченні	по радіо	у наукових журналах України та за кордоном (без врахування статей у S та WoS)	окремо у міжнародних базах S та WoS	
2020	402	1153	322	148	4200	350	35417
2021	444	1012	293	127	3516	433	45969
2022	424	1144	141	80	2703	379	31989
Всього	1270	3309	756	355	9456	1162	113375

Науково-консультаційний супровід впровадження інновацій забезпечувався шляхом пропагування досягнень вітчизняної аграрної науки з використанням демонстраційних полігонів, модельних ферм, проведення на їх базі науково-практичних заходів. За трирічний період науковими установами було проведено: конференцій, семінарів та нарад, круглих столів, днів поля – 3309, виставок, аукціонів і ярмарок – 1270, виступів на радіо – 355, телебаченні – 756, надано консультацій – 113375.

Свої наукові здобутки вчені НААН також популяризують шляхом їх публікацій у монографіях і книгах, наукових статтях як в Україні, так і за кордоном (табл. 11). Так, у цілому за 2020-2022 рр. монографій та книг видано разом 552, у т.ч. в інших країнах – 72, статей у наукових видання – відповідно 9806 та 1787.

Таблиця 11. Наукові публікації вчених НААН за 2020-2022 роки

Рік	Монографії та книги			Статті у наукових видання		
	усього	в Україні	в інших країнах	усього	в Україні	в інших країнах
2020	232	217	15	3587	3024	563
2021	168	135	33	3516	2690	826
2022	152	128	24	2703	2305	398
Всього	552	480	72	9806	8019	1787

Показники ефективності наукової діяльності НААН за 2020-2022 рр. представлені у таблиці 12.

Таблиця 12. Показники ефективності наукової діяльності НААН за 2020-2022 роки, тис. грн

Показник	Затверджено зі змінами			Фактично		
	2020	2021	2022	2020	2021	2022
Фінансування з державного бюджету, всього						
Загальний обсяг фінансування НААН	1298002,0	1674686,6	1538010,0	1255772,4	1615869,9	1407206,7
У тому числі:						
1. Загальний фонд	517880,7	662717,0	666075,8	517542,8	660471,0	649660,4
2. Спеціальний фонд (надходження), всього	780121,3	1011969,6	871934,2	738229,6	955398,9	757546,3
З них, фінансування на наукову і науково-технічну діяльність (КПКВК 6591060)						
Фінансування на наукову і науково-технічну діяльність у сфері агропромислового комплексу (КПКВК 6591060), всього	1226732,6	1584391,5	1436212,2	1186095,2	1528861,8	1325748,7
У тому числі:						
1. Загальний фонд	456420,3	586381,2	578207,4	456418,2	585718,8	577771,7
2. Спеціальний фонд (надходження), всього	770312,3	998010,3	858004,8	729677,0	943143,0	747977,0
- надходження за послуги, що надаються установами згідно з їх основною діяльністю	210926,0	238111,0	148969,8	202185,3	219327,3	131198,1
- надходження від господарської (додаткової) діяльності установ	469571,8	653902,5	548794,7	464092,2	656142,1	517915,2
- інші джерела надходжень (оренда, гранти, дарунки, інше)	89814,5	105996,8	160240,3	63399,5	67673,6	98863,7
Структура видатків загального та спеціального фонду державного бюджету:						
1. Оплата праці, всього	633669,2	754641,2	732543,5	621216,9	742940,2	720202,8
в т.ч. - загальний фонд	351938,7	453188,6	441695,9	351938,7	453188,6	441622,2
- спеціальний	281730,5	301452,6	290847,6	269278,2	289751,6	278580,6

фонд						
2. Зміцнення матеріально-технічної бази наукових установ	49049,8	66651,4	77820,3	44595,8	57774,4	68550,1
в т.ч. - загальний фонд	0	0	0	0	0	0
- спеціальний фонд	49049,8	66651,4	77820,3	44595,8	57774,4	68550,1
3. Підготовка наукових кадрів, всього	27862,8	31396,9	33693,5	27715,3	30937,4	31035,8
в т.ч. - загальний фонд	26963,4	30332,8	33003,5	26963,4	30329,5	29946,6
- спеціальний фонд	899,4	1064,1	690,0	751,9	607,9	1089,2
4. Підготовка до друку та випуск наукових видань, всього	3933,2	5027,6	5462,7	3758,3	4910,8	4689,7
в т.ч. - загальний фонд	3638,2	4732,6	5167,7	3638,2	4732,6	4650,9
- спеціальний фонд	295,0	295,0	295,0	120,1	178,2	38,8
Ефективність використання бюджетних коштів						
1. Середньорічна чисельність працівників наукових установ, штатні одиниці, всього, осіб	6172,1	6335,4	6313	6218,8	6307,2	6245
в т.ч. за рахунок загального фонду, осіб	4230,8	4286,1	4250	4233,5	4251	4250
2. Витрати коштів загального фонду на одного працівника наукової установи, тис.грн.	73,9	92,6	91,6	73,4	92,9	92,5
3. Частка власних надходжень у загальному обсязі фінансування, %	60,1	60,4	56,7	58,8	59,1	53,8
4. Надійшло власних коштів наукових установ:						
- на одного працівника науки, тис.грн.	126,4	159,6	138,1	118,7	151,4	121,4
- на 1 гривню загального фонду державного бюджету, грн	1,51	1,53	1,31	1,43	1,45	1,17
5. Середньомісячна заробітна плата одного	6932	8811	8661	6928	8884	8659

працівника наукової установи у загальному фонді, грн						
--	--	--	--	--	--	--

Частка коштів спеціального фонду наукових установ НААН у загальному обсязі фінансування за 2020-2022 роки наведена у таблиці 13.

Таблиця 13. Частка коштів спецфонду наукових установ НААН у загальному обсязі фінансування за 2020-2022 роки

№ з/п	Відділення, назва наукової установи	Спеціальний фонд			Частка спеціального фонду від загального обсягу фінансування, %		
		2020	2021	2022	2020	2021	2022
	Відділення землеробства, меліорації та механізації	242614,6	339166,1	235415,3	59,2	61,5	52,8
1	Національний науковий центр «Інститут ґрунтознавства та агрохімії імені О. Н. Соколовського»	5787,4	23627,8	4461,8	27,2	55,3	19,3
2	Національний науковий центр «Інститут землеробства НААН»	49656,3	80738,5	73824,2	69,3	74,4	73,5
3	Інститут механіки та автоматики АПВ	21590,9	22368,8	16992,4	59,8	55,5	48,4
4	Інженерно-технологічний інститут «Біотехніка»	4024,7	4390,3	3239,4	49,4	47,6	40,2
5	Інститут агроєкології і природокористування	8819,5	11020,4	7990,6	28,2	28,6	22,9
6	Інститут водних проблем і меліорації	16378,7	14380,9	5113,4	48,0	36,6	17,5
7	Інститут кліматично орієнтованого сільського господарства	36080,6	46967,9	7841,8	77,3	77,5	34,5
8	Інститут сільськогосподарської мікробіології та АПВ	12870,6	11264,7	4112,4	68,0	62,3	36,7
9	Інститут сільського господарства Карпатського регіону	72168,6	103511,8	97673,5	74,9	76,7	75,5
10	Інститут сільського господарства Полісся	4362,7	5153,2	4530,1	40,1	37,9	35,1
11	Біосферний заповідник «Асканія-Нова» ім. Ф. Е. Фальц-Фейна	10874,6	15741,8	9635,7	31,6	34,2	24,9
	Відділення рослинництва	318008,1	402359,8	366606,9	68,0	67,7	66,2
12	Національний науковий центр «Інститут вино-градарства і виноробства ім. В. Є. Таїрова»	2668,8	2927,0	2548,3	27,2	24,6	21,8
13	Селекційно-генетичний інститут–Національний центр насіннєзнавства та сортовивчення	22391,6	26786,1	71645,7	62,8	61,4	80,8

14	ДУ Інститут зернових культур	31670,4	35022,5	25335,7	66,8	65,0	57,9
15	Інститут біоенергетичних культур і цукрових буряків	23803,5	36863,0	32391,2	59,0	65,4	62,8
16	Інститут захисту рослин	14362,8	12980,4	11436,0	48,5	35,2	32,8
17	Інститут картоплярства	26406,1	34912,8	33274,3	74,2	74,3	73,5
18	Інститут кормів та сільського господарства Поділля	42305,1	53702,7	59640,9	80,2	81,5	83,2
19	Інститут овочівництва і баштанництва	23518,4	34546,9	27315,8	77,0	80,6	76,5
20	Інститут рису	9368,7	7459,3	0	81,9	71,1	–
21	Інститут рослинництва ім. В. Я. Юр'єва	35902,2	42344,2	23766,2	70,7	69,4	56,4
22	Інститут садівництва	36720,1	51398,3	25031,8	60,5	62,3	44,7
23	Миронівський інститут пшениці імені В. М. Ремесла	34133,0	38840,3	39430,7	84,5	82,8	83,5
24	Інститут олійних культур	5769,1	6835,7	4275,7	49,9	49,9	38,4
25	Інститут луб'яних культур	8988,3	17740,6	10514,6	81,2	82,0	73,5
Відділення зоотехнії		91362,4	110456,8	94161,7	57,6	55,0	52,0
26	Інститут тваринництва степових районів ім. М. Ф. Іванова «Асканія-Нова» – Національний науковий селекційно-генетичний центр з вівчарства	5620,5	5622,4	1114,6	50,6	43,7	19,3
27	Національний науковий центр «Інститут бджільництва ім. П. І. Прокоповича»	2051,5	2020,0	1590,9	27,0	19,4	16,4
28	Інститут біології тварин	3577,1	996,4	567,5	25,3	6,8	4,0
29	Інститут рибного господарства	4484,4	5400,9	3377,7	23,3	19,7	13,1
30	Інститут розведення і генетики тварин ім. М. В. Зубця	2888,2	3411,8	2840,9	19,7	18,4	16,1
31	Інститут свинарства і АПВ	20011,9	27187,9	20404,2	75,2	76,1	70,6
32	Інститут тваринництва	2269,8	2423,3	699,1	20,0	18,2	6,1
33	Державна дослідна станція птахівництва	1930,3	1874,5	1923,0	39,6	32,4	32,9
34	Черкаська дослідна станція біоресурсів	48528,7	61519,6	61643,8	99,1	99,2	99,6
Відділення ветеринарної медицини		14694,4	15761,6	7511,1	33,5	30,1	16,9
35	Національний науковий центр «Інститут експериментальної і клінічної ветеринарної медицини»	7462,4	5898,6	4159,6	31,7	22,3	16,7
36	Інститут ветеринарної медицини	7232,0	9863,0	3351,5	35,7	38,2	17,1
Відділення аграрної економіки і продовольства		17222,1	21567,3	11169,9	30,7	30,2	18,3
37	Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»	4333,1	5733,5	1774,9	16,0	16,9	6,0

38	Інститут продовольчих ресурсів	10634,6	11043,3	8754,3	46,5	41,2	35,4
39	Інститут землекористування	2254,4	4790,5	640,7	36,6	44,5	9,5
Відділення наукового забезпечення інноваційного розвитку		50748,7	55946,6	39817,0	71,1	68,4	60,5
40	Національна наукова сільськогосподарська бібліотека	58,1	114,0	148,8	0,6	0,9	1,2
41	Інститут сільського господарства Західного Полісся	8662,5	9551,3	10872,1	78,0	73,4	75,8
42	Інститут сільського господарства Північного Сходу	8745,0	10085,0	8296,6	86,9	83,1	80,5
43	Інститут сільського господарства Степу	9693,2	11496,2	8702,8	86,9	83,5	79,6
44	Донецька державна сільськогосподарська дослідна станція	9449,1	6604,1	5104,7	89,9	82,9	79,3
45	Закарпатська державна сільськогосподарська дослідна станція	12930,1	18096,0	6692,0	78,7	80,0	59,7
	Одеська державна сільськогосподарська дослідна станція	1210,7	-	-	50,5	-	-
Інші установи та організації Академії		3522,6	9960,7	2864,4	49,2	66,4	38,1
46	Гуртожиток-готель аспірантів	196,1	3817,4	2486,8	5,1	100,0	100,0
47	Державне видавництво «Аграрна наука»	3326,5	187,2	67,9	100,0	3,8	1,4
48	Київський аграрний університет	-	5956,1	309,7	-	95,2	100,0
Разом надходжень до спеціального фонду по мережі установ НААН		729677,0	942963,0	747977,0	58,8	59,1	53,8

Основні фонди НААН за 2020-2022 роки наведено у таблиці 14.

Таблиця 14. Основні фонди НААН за 2020-2022 роки

Показник	Первісна	Залишкова
Вартість станом на 01 січня 2021 р.		
Усього основних фондів, млн грн	6959,0	3524,8
У тому числі фонди науки, млн грн	3490,3	2323,8
З розрахунку на одного працівника наукової установи, грн	528068,0	351642,0
З розрахунку на одного наукового працівника, грн	1094387,0	728755,0
Вартість станом на 01 січня 2022 р.		
Усього основних фондів, млн грн	9006,9	4033,5
У тому числі фонди науки, млн грн	5326,9	2735,7

З розрахунку на одного працівника наукової установи, грн	585354,6	262135,2
З розрахунку на одного наукового працівника, грн	2850269,6	1276416,0
Вартість станом на 01 січня 2023 р.		
Усього основних фондів, млн грн	9412,1	4471,4
У тому числі фонди науки, млн грн	5589,3	3139,1
З розрахунку на одного працівника наукової установи, грн	1587737,8	754288,6
З розрахунку на одного наукового працівника, грн	3246674,6	1542401,8

Для виконання державного замовлення Академія отримує фінансування з Державного бюджету України (табл. 15). Впродовж останніх років вказане фінансування становило 52,2-52,7 % від потреби.

Таблиця 15. Фінансування видатків з державного бюджету Національній академії аграрних наук України (загальний фонд)
за 2020-2022 роки

Роки	Потреба НААН у фінансуванні видатків з державного бюджету, млн грн	Затверджено видатки загального фонду державного бюджету (зі змінами), млн грн	Забезпеченість коштами з державного бюджету, %
2020	986,6	517,9	52,5
2021	1269,5	662,7	52,2
2022	1263,6	666,1	52,7

У структурі фінансування видатків з державного бюджету на науково-дослідну діяльність НААН за цей період щорічно на соціальні виплати припадає понад 95% загального обсягу асигнувань. Зазначених коштів навіть не вистачає на покриття заробітної плати в наукових установах.

Фактично затверджений обсяг фінансування видатків з державного бюджету на здійснення науково-дослідної діяльності НААН є суттєво недостатнім та забезпечує лише половину його потреби, визначеної науковими установами ґрунтовними розрахунками та здебільшого не враховує законодавчо установленого підвищення мінімального розміру заробітної плати, збільшення тарифів на оплату комунальних послуг та споживання енергоносіїв, необхідних витрат на утримання та оновлення матеріально-технічної бази наукових установ, проведення перспективних наукових досліджень, унеможливує розвиток науково-технологічного потенціалу з метою сприяння забезпеченню конкурентоспроможності аграрного сектору економіки держави, збереження об'єктів, що становлять національне надбання держави.

Всі зазначені витрати, які незабезпечені коштами загального фонду державного бюджету, покриваються за рахунок коштів спеціального фонду, що надходять від реалізації власних наукових розробок та наукоємної продукції, яку отримали при проведенні наукових досліджень (табл. 16).

Таблиця 16. Динаміка надходження власних коштів до спеціального фонду НААН за 2020-2022 роки

Роки	Надходження власних коштів до спеціального фонду, млн грн	
	Усього	з них, на наукову і науково-технічну діяльність у сфері агропромислового комплексу (КПКВК 6591060)
2020	738,2	729,7
2021	955,4	943,1
2022	757,5	748,0
Всього	2451,1	2420,8

Необхідно відмітити, що на 1 грн бюджетного фінансування вчені НААН щорічно заробляють майже півтори гривні коштів спецфонду. Навіть у складному 2022 році ці надходження на 1 грн бюджетних коштів становлять 1 грн 17 копійок.

Дозвольте привернути вашу увагу на те, що установи, підприємства та організації Академії щорічно сплачують податки, які перевищують фінансування наукових установ з державного бюджету в 2,2-3,1 рази (табл. 17).

Таблиця 17. Сплата податків науковими установами та державними підприємствами мережі Національної академії аграрних наук та фінансування видатків з Державного бюджету України за 2020-2022 роки

Роки	Сплачено податків, млн грн	Надходження коштів НААН з державного бюджету (загальний фонд), млн грн	Сплачено податків до фінансування з державного бюджету, %
2020	1249,7	517,9	+2,4 рази
2021	1360,1	662,7	+2,0 рази
2022	898,8	666,1	+2,0 рази
Разом	3508,6	1846,7	+ майже у 2,0 рази

Слід зазначити, що середньомісячна зарплата вчених НААН впродовж останніх років у порівнянні до працівників сільського господарства та промисловості в Україні впродовж 2020-2022 років була значно нижчою. Наприклад, в 2022 році середньомісячна зарплата наукового працівника НААН становила лише 8659 гривень на місяць, в той час як у сільському господарстві заробітна плата була 11437 грн, а у промисловості – 15441 грн.

Як наслідок, така загрозлива фінансова ситуація призвела до того, що через низьку заробітну плату за цей період звільнилось понад 2000 наукових працівників, їх чисельність скоротилась більше, ніж на 40%.

Отже дефіцит коштів на фінансування аграрної науки посилює відтік висококваліфікованих наукових кадрів з установ Академії. Це негативно впливає на наукове забезпечення розвитку аграрного сектору економіки держави та призводить до занепаду української аграрної науки, ставлячи під загрозу продовольчу безпеку нашої Держави.

З метою демонстрації та популяризації кращих наукових розробок селекційних досягнень установ в Академії створено та успішно функціонує

Виставково-інноваційний центр НААН – це всеукраїнська платформа для навчання, демонстрації та формування алгоритмів пріоритетності аграрного бізнесу. На вищезазначеному полігоні щороку демонструється понад 1260 кращих сортів і гібридів селекції установ НААН. Всього в Академії функціонує 98 демонстраційних полігонів у 22 областях України. Загальна площа усіх полігонів НААН становить майже 700 га, на яких демонструється понад 1400 сортів та гібридів сільськогосподарських культур.

З метою виконання статутних завдань НААН у частині виробництва насіння високих репродукцій її наукові установи та державні підприємства виробляють та реалізують для аграрних підприємств добазове та базове насіння сільськогосподарських культур, обсяги його виробництва за роками наведено в табл. 18 і 19.

Таблиця 18. Виробництво насіння (добазового та базового) зернових культур мережею НААН за 2020-2022 роки, тис тонн

Рік	Озимі культури		Ярі культури	
	всього	в тому числі пшениця	всього	в тому числі ячмінь
2020	22,4	18,6	7,5	4,5
2021	20,9	10,7	10,1	3,7
2022	10,7	8,9	5,3	2,7
Всього	54	38,2	22,9	10,9

Таблиця 19. Реалізація насіння (добазового та базового) зернових культур мережею НААН за 2020-2022 роки, тис тонн

Рік	Озимі культури		Ярі культури	
	всього	в тому числі пшениця	всього	в тому числі ячмінь
2020	17,6	14,9	2,6	1,2
2021	10,1	8,7	6,8	3,7
2022	3,7	3,2	2,6	1,5
Всього	31,4	26,8	12	6,4

Реалізація добазового та базового насіння забезпечує своєчасне сортооновлення та сортозаміну високопродуктивними і перспективними сортами та гібридами зернових культур для подальшого розмноження.

Обсяги реалізації племінних тварин (великої рогатої худоби, свиней, овець) державними підприємствами відання НААН за період 2020-2022 роки представлені в таблиці 20.

Таблиця 20. Реалізація племінних тварин державними підприємствами НААН за 2020-2021 роки, гол.

Рік	Назви племінних тварин		
	велика рогата худоба	свині	вівці
2020	205	20	555
2021	788	3503	514
2022	381	525	-
Всього	1374	4048	1069

Вагомою є співпраця НААН з іноземними академіями і організаціями, географія партнерства охоплює близько 50 країн Світу.

Показниками міжнародної діяльності наукових установ Національної академії аграрних наук України є: діючі угоди 149, з них 25 підписано у 2022 р.; проводиться робота за 22 грантами, включаючи 4 гранти програми «Горизонт Європа»; членство академічних установ у Міжнародних наукових центрах та організаціях становить 118; до співробітництва залучено понад 90 міжнародних інституцій із 50 країн світу; науковцями здійснено 207 закордонних відряджень (107 відряджень в онлайн-форматі); відбулося 70 онлайн-стажувань, у яких брав участь 401 науковець, отримано 138 сертифікатів. Крім того, науковці брали участь у 89 конференціях, 19 робочих зустрічах, 11 вебінарах, представили 21 доповідь, 20 тез, 9 статей.

Оскільки Україну очікує наймасштабніша в Європі відбудова, основним меседжем для наукових установ Академії має бути забезпечення таких напрямів наукових досліджень, які прискорять відновлення за принципом «відбудувати краще» (build back better).

Світовий досвід переконливо свідчить, що суттєвого прискорення розвитку економіки і суспільства можна досягти тільки на науковій основі.

Експертами незалежної Європейської комісії з досліджень та інновацій проведено експертну оцінку системи досліджень та інновацій в Україні, за її результатами було зроблено висновок про високий теоретичний рівень українських розробок у сфері фізичних і аграрних наук. Без внеску НААН у розвиток аграрної науки такий висновок був би неможливий.

Міжнародна діяльність окремих наукових установ НААН наведено у додатку 1.

В цілому в сучасних умовах зусилля вчених НААН зосереджені на розробленні наукових засад:

- формування продовольчої безпеки, у тому числі в умовах воєнного стану, сталого розвитку сільських територій та підвищення якості життя населення;
- організаційно-економічне стратегування і забезпечення конкурентоспроможності вітчизняної агропродовольчої продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках;
- створення адаптованих до вітчизняних умов спеціалізованих високоврожайних сортів і гібридів сільськогосподарських культур, адаптованих до зміни клімату, на основі сучасних досягнень біотехнології;
- розроблення ресурсощадних, екологічно безпечних та низько вуглецевих технологій вирощування сільськогосподарських культур в умовах зміни клімату, в тому числі на меліорованих землях та в умовах закритого ґрунту;
- вирощування рослинної біомаси та її ефективного використання для енергетичних цілей;
- генетичне удосконалення існуючих та створення нових конкурентоспроможних порід сільськогосподарських тварин;
- розроблення ресурсощадних, кліматично нейтральних технологій виробництва продукції тваринництва;

- розроблення ресурсоощадних технологічних процесів зі створенням новітніх технічних засобів з автоматизованими та роботизованими системами та агрегатами з комп'ютеризованим їх управлінням і контролем за виконанням технологічних операцій;

- розроблення гнучких ресурсоощадних технологій переробки сировини рослинного і тваринного походження, інноваційних технологій виробництва харчових продуктів для збалансованого харчування всіх верств населення.

Агропромисловий комплекс був і залишається локомотивом вітчизняної економіки і від його подальшого розвитку залежить стан продовольчої безпеки не тільки України, а й усього світу. Тому завдання прискореного розвитку агропромисловий комплекс належить до числа пріоритетних завдань повоєнної відбудови України. Але вирішення цього завдання можливе лише на основі використання новітніх досягнень аграрної науки та сформованих на їх основі інноваційних моделей аграрного виробництва з високою часткою доданої вартості та ІТ технологій управління технологічними процесами, адаптованими до зміни клімату. НААН, як основний осередок вітчизняної аграрної науки, зараз завершує своє реформування з врахуванням вимог сьогодення, як економічних, так і природно-кліматичних і політичних.

Вчені Національної академії аграрних наук України докладають максимум зусиль для здійснення наукового забезпечення галузі з метою якнайшвидшого подолання наслідків ганебної військової агресії РФ та перетворення України в світового продовольчого донора-«годувальницю світу».

Особливого значення набуває розширення співпраці наукових установ Академії за науковими та тренінговими проектами Рамкової Програми ЄС з досліджень та інновацій «Горизонт Європа», Глобального партнерства, Програми спільних біологічних досліджень Міністерства оборони США, за проектами Національного фонду наукових досліджень України, з Національною академією наук України, Національною академією медичних наук України, з Міністерством охорони здоров'я України, у грантах Міністерства освіти і науки України, Міністерства аграрної політики та продовольства України, з Міністерством економічного розвитку і торгівлі України, з Державним космічним агентством України, з Держпродспоживслужбою України, Державним агентством України з управління зоною відчуження та Державною службою України з надзвичайних ситуацій, з Міжнародними референс-лабораторіями і науковими центрами Міжнародного епізоотичного бюро, ВООЗ, FAO та JRC.

Розвиток системної комунікації сприятиме підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної наукової продукції. Це, зокрема, проведення виїзних розширених засідань Президії Академії, міжрегіональних наукових центрів, бюро відділень Академії з метою посилення співпраці з обласними державними адміністраціями та сприяння інноваційно-інвестиційному розвитку регіонів, участь у виставкових і наукових заходах за участі галузевих асоціацій; публікаційна та видавнича діяльність наукових установ НААН, завершення створення бібліометричних профілів наукових видань Академії в системі Google Scholar і підготовка до реєстрації у Scopus та Web of Science.

1.2. Обґрунтування цілі проведення огляду витрат

Відповідно до частини 10 статті 20 Бюджетного кодексу України для забезпечення підвищення ефективності та результативності використання коштів державного бюджету за рішенням Кабінету Міністрів України проводяться огляди витрат державного бюджету. Такі огляди передбачають здійснення аналізу ефективності реалізації державної політики у відповідній сфері діяльності за рахунок коштів державного бюджету в межах визначених бюджетних програм, а також оцінки ефективності, результативності та економічної доцільності відповідних витрат державного бюджету.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30.06.2023 р. № 580-р «Про проведення у 2023 році оглядів витрат державного бюджету в окремих сферах» визначено сфери та цілі проведення оглядів витрат державного бюджету.

Національну академію аграрних наук України визначено відповідальною за проведення огляду витрат у сфері наукової і науково-технічної діяльності наукових установ Академії.

Ціллю проведення огляду витрат за рахунок коштів державного бюджету у сфері наукової і науково-технічної діяльності наукових установ відання Національної академії аграрних наук України в межах бюджетної програми КПКВК 6591060 «Наукова і науково-технічна діяльність у сфері агропромислового комплексу» є:

- удосконалення системи планування та розподілу видатків державного бюджету між науковими установами відання НААН;
- підвищення ефективності та результативності використання коштів державного бюджету.

Огляд витрат державного бюджету у сфері наукової і науково-технічної діяльності наукових установ Національної академії аграрних наук України проведено відповідно до загальних вимог проведення оглядів витрат державного бюджету, затверджених наказом Міністерства фінансів України від 23 жовтня 2019 р. № 446 та зареєстрованих в Міністерстві юстиції України 23 грудня 2019 р. за № 1277/34248.

Статтею 48 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» (від 26.11.2015 р. № 848-VIII визначено, що кошти державного бюджету виділяються на підтримку основної діяльності державних наукових установ, що фінансуються за рахунок коштів державного бюджету, проведення наукових досліджень та науково-технічних (експериментальних) розробок університетів, академій, інститутів, фінансування окремих наукових і науково-технічних програм, проектів та надання грантів.

Водночас в умовах обмежених фінансових ресурсів державного бюджету вкрай важливим є забезпечення найбільш ефективного використання бюджетних коштів у сфері наукової і науково-технічної діяльності наукових установ відання НААН, що спрямовуються на підтримку аграрної науки, а також концентрація бюджетних коштів на проведенні наукових досліджень, які спрямовані на одержання нових результатів та готових до впровадження в агропромисловому комплексі нашої Держави та за її межами.

А тому, Національна академія аграрних наук України вживає всі

невідкладні заходи щодо забезпечення подальшого виконання Програм наукових досліджень, реалізації показників державних бюджетних програм, ефективне та ощадливе використання бюджетних коштів спрямування державних коштів на заходи відповідно до їх пріоритетності та актуальності.

Підсумовуючи вище наведене, слід зазначити, що одним з принципів бюджетної системи України, визначених ст.7 Бюджетного кодексу України, є принцип ефективності та результативності, який передбачає, що при складанні та виконанні бюджетів усі учасники бюджетного процесу мають прагнути досягнення цілей, запланованих на основі національної системи цінностей і завдань інноваційного розвитку економіки, шляхом забезпечення якісного надання публічних послуг при залученні мінімального обсягу бюджетних коштів та досягнення максимального результату при використанні визначеного бюджетом обсягу коштів.

1.3. Основні засади державної політики у сфері наукової і науково-технічної діяльності установ НААН

Основні засади державної політики у сфері наукової і науково-технічної діяльності установ Національної академії аграрних наук України визначаються законами України «Про наукову і науково-технічну діяльність» та «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки», «Про особливості правового режиму діяльності Національної академії наук України, національних галузевих академій наук та статусу їх майнового комплексу».

Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність» визначено, зокрема, основні цілі, напрями та принципи державної політики у сфері наукової і науково-технічної діяльності, повноваження органів державної влади щодо здійснення державного регулювання та управління у цій сфері, правовий статус суб'єктів наукової і науково-технічної діяльності, економічні, соціальні та правові гарантії наукової і науково-технічної діяльності, свободи наукової творчості.

Зокрема, відповідно до ст. 45 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» основними цілями державної політики у сфері наукової і науково-технічної діяльності є:

- 1) забезпечення наукового обґрунтування визначення стратегічних завдань розвитку економіки та суспільства;
- 2) досягнення високого рівня розвитку науки і техніки;
- 3) примноження національного багатства на основі використання наукових та науково-технічних досягнень;
- 4) створення умов для досягнення високого рівня життя кожного громадянина, його фізичного, духовного та інтелектуального розвитку шляхом використання сучасних досягнень науки і техніки;
- 5) зміцнення національної безпеки на основі використання наукових та науково-технічних досягнень;
- 6) створення умов для реалізації інтелектуального потенціалу громадян у сфері наукової і науково-технічної діяльності;
- 7) забезпечення вільного розвитку наукової та науково-технічної

творчості;

8) сприяння розвитку наукової і науково-технічної діяльності у підприємницькому секторі;

9) інтеграція вітчизняного сектору наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок у світовий науковий та Європейський дослідницький простір.

Відповідно до ст. 18 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» визначено місце, роль та уточнено правовий статус національних галузевих академії наук, якою і є Національна академія аграрних наук України – це самоврядні наукові організації, засновані на державній власності, що є державними організаціями, створеними як неприбуткові державні бюджетні установи.

Національна академія аграрних наук України як самоврядна наукова організація України координує, організовує і здійснює фундаментальні та прикладні наукові дослідження з метою виконання завдань, визначених державними пріоритетами у галузі аграрної науки.

Діяльність Національної академії аграрних наук України у частині, що не порушує їх самоврядності, координується Кабінетом Міністрів України.

Національна академія аграрних наук України проводить свою діяльність відповідно до законодавства України та її Статуту, який затверджуються загальними зборами Національної академії аграрних наук України і реєструється Міністерством юстиції України, реалізує державну політику у науковій та науково-технічній сфері аграрної політики.

Національна академія аграрних наук України подає Кабінетові Міністрів України щорічний звіт про результати своєї наукової і науково-технічної діяльності та використання коштів, виділених їй з державного бюджету, разом з висновком Національної ради України з питань розвитку науки і технологій.

Використання державного майна, переданого Національній академії аграрних наук України, здійснюється з урахуванням норм Закону України "Про особливості правового режиму діяльності Національної академії наук України, національних галузевих академії наук та статусу їх майнового комплексу".

Земельні ділянки Національній академії аграрних наук України надаються у постійне користування відповідно до земельного законодавства.

Створення, реорганізація та ліквідація державних наукових установ (організацій, підприємств), що перебувають у віданні Національної академії аграрних наук України здійснюються у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Наукові установи відання Національної академії аграрних наук України підлягають обов'язковій державній атестації в порядку, встановленому цим Законом.

Кошти на забезпечення діяльності Національної академії аграрних наук України щороку визначаються у Державному бюджеті України окремим рядком.

Фінансування Національної академії аграрних наук України може здійснюватися за рахунок інших джерел, не заборонених законодавством України.

Національна академія аграрних наук України є головним розпорядником бюджетних коштів та провадить свою діяльність відповідно до законодавства України та її Статуту.

Самоврядність Національної академії аграрних наук України полягає у:

1) самостійному визначенні тематики фундаментальних і прикладних наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок, форм організації та проведення фундаментальних і прикладних наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок, формуванні своєї структури, вирішенні науково-організаційних, господарських, кадрових питань, здійсненні міжнародних наукових зв'язків у частині, що не суперечить законодавству;

2) виборності та колегіальності органів управління, здійсненні загальними зборами Національної академії наук України функцій найвищого органу управління.

Національна академія аграрних наук України за рішенням Кабінету Міністрів України може представляти Україну у міжнародних наукових організаціях (академічних об'єднаннях, фахових союзах, товариствах) як національний член і виконувати відповідні членські обов'язки, у тому числі фінансові – у межах видатків Державного бюджету України на забезпечення діяльності НААН.

Механізм реалізації принципу самоврядності Національної академії аграрних наук України визначається Статутом Національної академії аграрних наук України у межах, що не суперечать цьому Закону та законодавству.

Статутом НААН визначено завдання Академії, її структура та кадровий склад, порядок виборів членів НААН, їх права та обов'язки, повноваження вищих органів управління НААН а також фінансово-економічні основи діяльності Академії.

Згідно зі статтею 48 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» одним із основних інструментів реалізації державної політики у сфері наукової і науково-технічної діяльності є бюджетне фінансування, яке здійснюється за рахунок коштів державного бюджету.

При цьому держава забезпечує бюджетне фінансування наукової і науково-технічної діяльності у розмірі не менше 1,7 відсотка валового внутрішнього продукту України.

Слід зазначити, що наведений показник витрат на наукову і науково-технічну діяльність становить незначну частину ВВП України. Узагальнюючи світовий досвід визначено, що вплив вітчизняного науково-технічного потенціалу на соціально-економічний розвиток країни чітко корелює з часткою валового внутрішнього продукту, яка витрачається на наукові дослідження, або наукоємністю ВВП. Зростання цієї частки не тільки дозволяє нарощувати такий вплив, а й докорінно змінює функціональну роль науки в житті країни. Лише при витратах на науку, які перевищують 0,9% ВВП, починає виконуватись її економічна функція. Тому на сьогодні наукоємність ВВП розглядається у більшості економічно розвинених країн як одна із найважливіших характеристик інноваційності країни.

Крім того, ст. 48 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» визначено основні види та механізми бюджетного фінансування

наукової та науково-технічної діяльності, згідно з якими кошти загального фонду

державного бюджету спрямовується на забезпечення:

1) основної діяльності державних наукових установ, що фінансуються за рахунок коштів державного бюджету, та наукових досліджень університетів, академій, інститутів;

2) виконання окремих наукових і науково-технічних програм, проектів та надання грантів.

Фінансування основної діяльності державних наукових установ, що фінансуються за рахунок коштів державного бюджету, наукових досліджень закладів вищої освіти здійснюється у межах видатків, передбачених у кошторисах на зазначені цілі.

Фінансування окремих наукових і науково-технічних програм, проектів та надання грантів здійснюється на договірних засадах, передбачає проведення конкурсного відбору за результатами наукової і науково-технічної експертизи або процедури закупівлі відповідно до законодавства.

Базове фінансування основної діяльності державних наукових установ, що фінансуються за рахунок коштів державного бюджету, наукових досліджень університетів, академій, інститутів здійснюється для:

1) проведення фундаментальних наукових досліджень;

2) підтримки найважливіших для держави напрямів прикладних наукових досліджень і науково-технічних розробок, зокрема в інтересах національної безпеки та оборони;

3) розвитку інфраструктури наукової і науково-технічної діяльності;

4) розвитку матеріально-технічної бази для провадження наукової і науково-технічної діяльності;

5) збереження та розвитку наукових об'єктів, що становлять національне надбання;

6) підготовки наукових кадрів;

7) розроблення наукових засад державної політики у відповідних сферах та наукового забезпечення виконання завдань і функцій, покладених на відповідні органи виконавчої влади;

8) забезпечення доступу до науково-технічної інформації та наукової літератури на всіх видах носіїв.

Фінансування окремих наукових і науково-технічних програм, проектів та надання грантів здійснюється на конкурсній основі для:

1) науково-технічних програм і окремих розробок, спрямованих на реалізацію пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки;

2) забезпечення проведення прикладних наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок, які виконуються за державним замовленням та в рамках державних цільових наукових та науково-технічних програм;

3) реалізації проектів у межах міжнародного науково-технічного співробітництва;

4) розроблення наукових засад державної політики у відповідних сферах, проведення наукової експертизи проектів нормативно-правових актів, державних програм;

5) розвитку матеріально-технічної бази для провадження наукової і науково-технічної діяльності.

Правові та організаційні засади цілісної системи формування та реалізації пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки в Україні визначено Законом України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки». Пріоритетні напрями розвитку науки і техніки визначаються на довгостроковий період (понад 10 років), а пріоритетні тематичні напрями наукових досліджень і науково-технічних розробок на середньостроковий період (до 5 років) у рамках пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки.

При цьому на період до 2023 року визначено шість пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки (ст. 3), а саме:

1) Фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави.

2) Інформаційні та комунікаційні технології.

3) Енергетика та енергоефективність.

4) Раціональне природокористування.

5) Науки про життя, нові технології профілактики та лікування найпоширеніших захворювань.

6) Нові речовини і матеріали.

Також ст. 4 Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» встановлено, що підготовка пропозицій для формування та/або корегування пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки в порядку, визначеному Законом, здійснюється Кабінетом Міністрів України із залученням Національної академії наук України, національних галузевих академій наук, центральних органів виконавчої влади на основі реалізації державної цільової програми прогнозування науково-технологічного та інноваційного розвитку України відповідно до Закону України «Про держанні цільові програми».

Відповідно до наведених вимог, Перелік пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2023 року було затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 07.09.2011 р. № 942 (зі змінами).

Згідно зі ст. 5 цього ж Закону України реалізація пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки забезпечується шляхом розроблення та виконання за визначеними пріоритетними тематичними напрямами наукових досліджень і науково-технічних розробок державних цільових програм, державного замовлення на науково-технічну продукцію, підготовку наукових кадрів, інформаційне та матеріально-технічне забезпечення наукових досліджень і науково-технічних розробок.

1.4. Про систему планування та механізм розподілу коштів державного бюджету між науковими установами на проведення наукової і науково-технічної діяльності в НААН за період 2020-2022 рр.

Виходячи з пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки, пріоритетних

тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок, основних наукових напрямів та найважливіших проблем фундаментальних досліджень у галузі природничих і технічних наук, пріоритетних завдань аграрної науки тощо, за участі експертних груп НААН визначає актуальну тематику замовлення – перелік Програм наукових досліджень (ПНД), виконання яких передбачається здійснювати за рахунок коштів державного бюджету, виконання робіт за державними цільовими програмами і державним замовленням у сфері агропромислового комплексу, фінансової підтримки технічного забезпечення наукових установ, розвитку інфраструктури наукової і науково-технічної діяльності та на інші цілі відповідно до вимог чинного законодавства.

Система планування фінансування видатків загального фонду державного бюджету наукової та науково-технічної діяльності установ Національної академії аграрних наук України здійснюється відповідно до Порядку формування тематики наукових досліджень та контролю за їх виконанням в Національній академії аграрних наук України, затвердженого постановою Президії НААН від 27.11.2019 р. (протокол № 18) та Порядку проведення конкурсного відбору наукових, науково-технічних робіт на замовлення Національної академії аграрних наук України, що плануються до виконання за рахунок коштів державного бюджету, затвердженого постановою Президії НААН від 17.10.2018 р. (протокол № 15).

Згадані Порядки розроблені з урахуванням вимог законів України «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про особливості правового режиму діяльності Національної академії наук України, національних галузевих академій наук та статусу їх майнового комплексу», «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки», Статуту НААН, постанов Кабінету Міністрів від 11.01.2018 №13 «Про затвердження Порядку формування тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок, що плануються до виконання за рахунок коштів державного бюджету» від 12.09.2018 р. № 739 «Про затвердження Порядку проведення конкурсного відбору наукових, науково-технічних робіт, що плануються до виконання за рахунок коштів державного бюджету».

Науковими установами НААН у 2020-2022 роках планування, калькулювання кошторисної вартості наукових (науково-технічних) робіт здійснювалось згідно норм, передбачених постановою Кабінету Міністрів України від 20.07.1996 р. № 228 «Про затвердження Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ» та передбачених вимог іншими нормативно-правовими актами, що діють у сфері бухгалтерського обліку та звітності.

НААН, як головний розпорядник коштів державного бюджету, забезпечує організацію та координацію роботи наукових установ – розпорядників нижчого рівня із складання ними проектів кошторисів державного бюджету, планів використання бюджетних коштів на плановий бюджетний період та складання таких документів за бюджетною програмою КПКВК 6591060 «Науково та науково-технічна діяльність у сфері агропромислового комплексу», що виконуються безпосередньо науковими установами відання НААН.

НААН розглядає показники проектів кошторисів наукових установ під час складання проектів кошторисів державного бюджету, планів використання бюджетних коштів, забезпечує дотримання принципів, на яких ґрунтується бюджетна система, а також дотримання вимог законодавства під час проведення розрахунків до кошторису, розподілу видатків бюджету відповідно до економічної класифікації видатків бюджету, додержання тарифних ставок (посадових окладів), норм, цін, лімітів, а також інших показників відповідно до законодавства та складає проекти зведених кошторисів.

Під час визначення обсягів видатків бюджету наукові установи відання НААН враховують об'єктивну потребу в коштах кожної бюджетної наукової установи, виходячи з її основних показників, які встановлюються для наукових установ, обсягу виконання завдань за програмами наукових досліджень, штатної чисельності, та з урахуванням інших видатків та намічених заходів щодо скорочення витрат у плановому бюджетному періоді.

Наукові установи подають НААН свої пропозиції щодо фінансування видатків наукової і науково-технічної діяльності з обґрунтуванням потреби в коштах, детальними розрахунками витрат за напрямками використання бюджетних коштів задля досягнення відповідних результативних показників.

Обов'язковим є виконання вимоги щодо першочергового забезпечення бюджетними коштами видатків на оплату праці з нарахуваннями, на оплату комунальних послуг та енергоносіїв. Під час визначення обсягів видатків у проекті кошторису наукової установи забезпечується режим економії коштів і матеріальних цінностей. До кошторисів включаються тільки видатки, які передбачені законодавством та асигнуваннями з державного бюджету.

Планування видатків на оплату праці працівників наукових установ відання НААН здійснюється, враховуючи можливі зміни базових стандартів в оплаті праці (мінімальної заробітної плати, посадового окладу працівника 1 тарифного розряду за Єдиною тарифною сіткою), з урахуванням прогнозного індексу споживчих цін, положень законів України, рішень Уряду щодо оплати праці таких працівників, проведених галузевих реформ та оптимізації чисельності працівників.

НААН під час розподілу доведених орієнтовних граничних показників за бюджетною програмою КПКВК 6591060 «Науково і науково-технічна діяльність у сфері агропромислового комплексу», спрямовує кошти державного бюджету на виконання Програм наукових досліджень у сфері наукової і науково-технічної діяльності наукових установ НААН відповідно до їх пріоритетності та актуальності з урахуванням можливої економії коштів державного бюджету за цією ж бюджетною програмою.

Під час складання Бюджетних пропозицій наукові установи НААН визначає потребу у додаткових коштах на фінансування видатків з державного бюджету, за якими у поточному році нормативно-правовими актами затверджені збільшені норми витрат та за якими у поточному році є недостатній обсяг фінансування.

На основі проектів зведених кошторисів НААН формує Бюджетні запити на плановий рік та наступні два роки, які подаються Міністерству фінансів України для включення до проектів відповідних бюджетів у встановленому

ними порядку.

Механізм розподілу коштів державного бюджету між науковими установами НААН на проведення наукової та науково-технічної діяльності НААН.

Національна академія аграрних наук України у 2020-2021 роках здійснювала розподіл коштів державного бюджету між науковими установами мережі НААН на проведення наукової та науково-технічної діяльності відповідно до напрямів використання бюджетних коштів, визначених Паспортами бюджетної програми за КПКВК 6591060 «Наукова та науково-технічна діяльність у сфері агропромислового комплексу» на 2020 та 2021 роки.

З метою встановлення єдиних вимог до формування та розподілу бюджетних коштів між науковими установами системи НААН Національною академією аграрних наук України розроблено і затверджено Президією НААН від 13.12.2021 р. (Протокол №18) Порядок формування та розподілу коштів державного бюджету між науковими установами відання НААН на виконання розпорядження Кабінету Міністрів України від 4 серпня 2021р. № 911 «Про затвердження планів заходів з реформування Національної академії аграрних наук, Національної академії правових наук, Національної академії педагогічних наук на 2021 і 2022 роки», наказу НААН від 26.08.2021 р. № 81 «Щодо виконання плану заходів з реформування Національної академії аграрних наук України» в частині вдосконалення системи розподілу фінансування наукових установ відання НААН за рахунок коштів державного бюджету, з урахуванням інших нормативно-правових актів, які регулюють відносини у сфері наукової та науково-технічної діяльності, Статуту НААН, постанов Президії НААН від 17.10.2018 р. (Протокол № 15) «Про затвердження Порядку проведення конкурсного відбору наукових, науково-технічних робіт на замовлення Національної академії аграрних наук України, що плануються до виконання за рахунок коштів державного бюджету», від 27.11.2019 р. (Протокол №18) «Про затвердження Порядку формування тематики наукових досліджень та контролю за їх виконанням в Національній академії аграрних наук України»,

Порядком формування та розподілу коштів державного бюджету між науковими установами відання НААН визначено основні принципи формування (планування) та розподілу коштів державного бюджету між науковими установами відання НААН:

1. Загальні положення.
2. Фінансове забезпечення наукової і науково-технічної діяльності НААН.
3. Планування фінансування видатків загального фонду державного бюджету на наукову і науково-технічну діяльність НААН.
4. Розподіл коштів державного бюджету між науковими установами НААН.

Згідно Закону України «Про Державний бюджет України на 2022 рік», керуючись Порядком формування та розподілу коштів державного бюджету між науковими установами відання НААН, з метою цільового та ефективного використання коштів державного бюджету протягом усього строку реалізації бюджетних програм у межах визначених бюджетних призначень на 2022 рік та розподілу бюджетних коштів загального фонду державного бюджету між науковими установами мережі Національної академії аграрних наук України, наказом НААН від 09.12.2021 р. № 125 була створена Робоча комісія з

розподілу бюджетних коштів між науковими установами відання Національної академії аграрних наук України (далі – Комісія).

Згідно цього Порядку починаючи з 2022 року розподіл коштів державного бюджету між науковими установами за КПКВК 6591060 «Науково і науково-технічна діяльність у сфері агропромислового комплексу» здійснюється таким чином.

Наукові установи НААН на вимогу Комісії надавали потребу у фінансуванні установ на 2022 рік у вигляді зведеної калькуляції кошторисної вартості наукових досліджень, калькуляції кошторисної вартості за кожним фундаментальним та прикладним завданням програм наукових досліджень, що затверджені у тематичних планах установ НААН, штатний розпис, а також розрахунки і обґрунтування за кожною статтею видатків.

Комісія підготувала пропозиції щодо розподілу бюджетних асигнувань між науковими установами відання НААН, враховуючи об'єктивну потребу в коштах кожної установи, виходячи з оцінювання ефективності наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності наукових установ НААН у попередньому році за напрямками:

- кадровий потенціал наукової установи;
- фінансування наукової установи;
- атестація наукової установи Міністерством освіти і науки України;
- науково-координаційна робота наукової установи;
- підготовка наукових кадрів установою;
- міжнародна діяльність наукової установи;
- публікаційна активність наукової установи;
- видавнича діяльність наукової установи;
- інноваційна діяльність наукової установи;
- досягнення (премії) наукової установи.

Критеріями оцінювання ефективності діяльності наукової установи є виконання результативних показників бюджетної програми за КПКВК 6591060 *«Наукова і науково-технічна діяльність у сфері агропромислового комплексу»*, із забезпечення реалізації тем фундаментальних досліджень, прикладних наукових розробок, підготовки наукових кадрів, збереження та розвиток об'єктів, що становлять національне надбання, та інших напрямів використання бюджетних коштів паспорту бюджетної програми, висновків про результати контрольних заходів, проведених відділом внутрішнього аудиту Академії або органами, уповноваженими на здійснення контролю за дотриманням бюджетного законодавства.

Після доведення до бюджетної наукової установи обсягів фінансування на 2022 рік, з метою координації та контролю за виконанням завдань, визначених Тематичними планами між установою та НААН укладається Договір на виконання наукових досліджень за завданнями Програм наукових досліджень НААН на відповідний рік (етап роботи), невід'ємною частиною якого є Протокол узгодження вартості робіт за завданнями наукових досліджень, Технічне завдання на виконання наукових досліджень на строк дії договору, Календарний план з виконання наукових досліджень, Калькуляція кошторисної вартості робіт.

Водночас у процесі виконання Програм наукових досліджень

Національна академія аграрних наук України забезпечує контроль за цільовим та ефективним використанням коштів державного бюджету протягом усього строку реалізації відповідних Програм наукових досліджень у межах визначених бюджетних призначень.

Підсумовуючи систему планування та механізм розподілу коштів державного бюджету у сфері наукової та науково-технічної діяльності наукових установ НААН слід зазначити, що планування та розподіл коштів державного бюджету за КПКВК 6591060 «Наукова і науково-технічна діяльність у сфері агропромислового комплексу» повністю здійснюється на конкурсній основі, відповідно до вимог постанови Кабінету Міністрів України від 12.09.2018 р. № 739 «Про затвердження Порядку проведення конкурсного відбору наукових, науково-технічних робіт, що плануються до виконання за рахунок коштів державного бюджету» та Порядку проведення конкурсного відбору наукових, науково-технічних робіт на замовлення Національної академії аграрних наук України, що плануються до виконання за рахунок коштів державного бюджету, затвердженого постановою Президії НААН від 17.10.2018 р. (Протокол №15) з урахуванням іншого законодавства та нормативно-правових актів, які регулюють відносини у сфері наукової та науково-технічної діяльності.

Отже, система фінансування наукової та науково-технічної діяльності наукових установ НААН протягом 2020-2022 років зазнала трансформації і на сьогодні орієнтована на результат у сфері наукових досліджень, закладає основи конкуренції за бюджетні кошти між установами відання НААН, які виконують наукові дослідження і науково-технічні (експериментальні) розробки, створює стимули для досягнення більш високих показників результативності установ у підвищенні якості досліджень і розробок шляхом встановлення прямої залежності між розмірами фінансування і якістю виконання науково-дослідних робіт.

1.5. Про забезпечення фінансуванням видатків загального фонду державного бюджету у сфері наукової і науково-технічної діяльності наукових установ НААН за період 2020-2022 рр.

Відповідно до Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» (зі змінами) Національній академії аграрних наук України, як головному розпоряднику бюджетних коштів за бюджетною програмою КПКВК 6591060 «Наукова і науково-технічна діяльність у сфері агропромислового комплексу», затверджено обсяги фінансування видатків на 2020 рік за загальним фондом державного бюджету в сумі 456420,3 тис. грн.

Потреба в коштах на 2020 рік з державного бюджету на виконання Програм наукових досліджень науковими установами мережі НААН становила 902945,7 тис. грн, яка задекларована у бюджетному запиті НААН.

Забезпеченість наукових установ НААН коштами з державного бюджету у 2020 році становила лише 50,5 % від їх потреби, визначеної науковими установами відання НААН обґрунтованими розрахунками, що є суттєво недостатнім для виконання їх статутної діяльності.

Законом України "Про Державний бюджет України на 2021 рік" (зі змінами) Національній академії аграрних наук України, як головному

розпоряднику бюджетних коштів за бюджетною програмою КПКВК 6591060 «Наукова і науково-технічна діяльність у сфері агропромислового комплексу», затверджено обсяги асигнувань на 2021 рік за загальним фондом державного бюджету в сумі 586381,2 тис. грн.

Потреба в коштах на 2021 рік з державного бюджету на виконання науковими установами НААН Програм наукових досліджень у 2021 році становила 1155368,8 тис. грн, яка задекларована у бюджетному запиті НААН.

Забезпеченість наукових установ НААН коштами з державного бюджету у 2021 році становила лише 50,8 % від їх потреби, визначеної науковими установами відання НААН обґрунтованими розрахунками, що є суттєво недостатнім для виконання їх статутної діяльності.

Законом України "Про Державний бюджет України на 2022 рік" (зі змінами) Національній академії аграрних наук України, як головному розпоряднику бюджетних коштів, за бюджетною програмою КПКВК 6591060 "Наукова і науково-технічна діяльність у сфері агропромислового комплексу" на 2022 рік затверджено фінансування видатків з державного бюджету (загальний фонд) в розмірі 642166,6 тис. грн. Проте, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 01.04.2022р. № 401 *«Про спрямування коштів до резервного фонду державного бюджету»* з червня звітного 2022 року за цією програмою скорочено фінансування з державного бюджету на 64216,7 тис. грн.

Річний обсяг фінансування видатків (касові видатки) за бюджетною програмою КПКВК 6591060 «Наукова і науково-технічна діяльність у сфері агропромислового комплексу» на 2022 рік з урахуванням змін становив – 577771,7 тис. грн.

Потреба в коштах на 2022 рік з державного бюджету на виконання науковими відання НААН установами Програм наукових досліджень у 2022 році становила 1145205,0 тис. грн, яка задекларована у бюджетному запиті НААН.

Забезпеченість наукових установ відання НААН коштами з державного бюджету у 2022 році становила лише 50,5% від їх потреби, визначеної науковими установами відання НААН обґрунтованими розрахунками, що є суттєво недостатньою для виконання їх статутної діяльності.

Підсумовуючи забезпечення фінансуванням видатків загального фонду державного бюджету у сфері наукової і науково-технічної діяльності наукових установ Національної академії аграрних наук України у 2020 -2022 роках, слід відзначити, що за цей період дефіцит коштів загального фонду державного бюджету на фінансування видатків в цілому склав майже 1млрд 583 млн. грн. і лише на 50,6 % забезпечено покриття витрат на проведення наукових досліджень наукових установ.

Щорічне недофінансування аграрної науки з Державного бюджету ставить під загрозу виконання окремих наукових досліджень з пріоритетних напрямів розвитку аграрної науки і техніки та посилює відтік висококваліфікованих наукових кадрів в установах НААН, що негативно впливає на наукове забезпечення розвитку аграрного сектору економіки держави.

Як-от. Фактична чисельність штатних працівників наукових установ мережі НААН у 2022 році становила 6187 осіб, середньорічна кількість

наукових працівників, які отримували заробітну плату за рахунок коштів державного бюджету становила 4260 осіб, наявність вакансій штатних посад кінець 2022 року складала 557 осіб. А за останні п'ять років у наукових установах відання НААН чисельність працівників науки скоротилася на 1465 осіб.

З огляду на вище зазначене, виконання Національною академією аграрних наук України функцій наукового забезпечення розвитку галузей агропромислового комплексу, а також для більш результативного проведення наукових досліджень, інноваційного розвитку, підготовки кадрів, збереження об'єктів, що становлять національне надбання, значно ускладняється вкрай недостатнім фінансуванням з Державного бюджету та може становити національною продовольчою небезпекою для нашої Держави в умовах воєнного стану.

1.6. Обсяг та складові витрат загального фонду державного бюджету у сфері наукової і науково-технічної діяльності наукових установ НААН за період 2020-2022 рр.

Видатки за бюджетною програмою КПКВК 6591060 «Наукова і науково-технічна діяльність у сфері агропромислового комплексу» складаються із:

- видатків загального фонду державного бюджету;
- видатків спеціального фонду державного бюджету.

Згідно Звіту про виконання паспортів бюджетної програми КПКВК 6591060 «Науково і науково-технічна діяльність у сфері агропромислового комплексу» за 2020-2022 роки (табл. 21) очевидно, що загальний обсяг касових видатків за цією програмою зростає.

Таблиця 21. Загальний обсяг фактичних видатків НААН державного бюджету за період 2020-2022 рр.

Роки	Загальний обсяг фактичних видатків НААН, тис.грн.			З них, на наукову та науково-технічну діяльність, тис.грн.			Питома вага видатків на наукову та науково-технічну діяльність у загальному обсязі фінансування НААН, %		
	Загальний фонд	Спеціальний фонд	Разом	Загальний фонд	Спеціальний фонд	Разом	Загальний фонд	Спеціальний фонд	Разом
2020	517542,8	720441,7	1237984,5	456418,2	712172,1	1168590,3	88,2	98,9	94,4
2021	660471,0	932710,2	1593181,2	585718,8	920949,8	1506668,6	88,7	98,7	94,6
2022	649660,4	758319,4	1407979,8	577771,7	748024,5	1325796,2	88,9	98,6	94,2

Втім це зростання було зумовлено, в основному, підвищенням у 2020 та 2021 роках ставки першого тарифного розряду Єдиної тарифної сітки та мінімальної заробітної плати. Питома вага видатків на наукову і науково-технічну діяльність установ НААН у загальному обсязі бюджетного

фінансування НААН у 2020 та 2021 роках збільшувався і становив відповідно 94,4 та 94,6 %. При цьому на його подальше зменшення у 2022 році до 94,2% вплинуло скорочення фінансування з державного бюджету та зменшення надходження коштів наукових установ НААН до спеціального фонду через російську агресію в Україні, тимчасово окуповані території та зони бойових дій на яких розташовані наукові установи і державні підприємства дослідні господарства відання НААН та зважаючи на воєнний стан, що введений в Україні.

Фінансування видатків з державного бюджету у сфері наукової та науково-технічної діяльності наукових установ відання Національної академії аграрних наук України здійснювалося за бюджетною програмою КПКВК 6591060 «Наукова і науково-технічна діяльність у сфері агропромислового комплексу».

Відповідно до паспортів бюджетної програми КПКВК 6591060 «Наукова і науково-технічна діяльність у сфері агропромислового комплексу» на 2020-2022 роки в цілому було визначено 14 напрямів використання бюджетних коштів у сфері наукової та науково-технічної діяльності наукових установ відання НААН.

Згідно Звіту про виконання паспортів бюджетної програми КПКВК 6591060 «Науково і науково-технічна діяльність у сфері агропромислового комплексу» за 2020-2022 роки (табл. 22) питома вага касових видатків на наукову і науково-технічну діяльність бюджетних установ НААН у загальному обсязі фінансування НААН становила: 94,4% – у 2020 році, 94,6% – у 2021 році та 94,2% – у 2022 році.

З таблиці 22 видно, що найбільша частина видатків за загальним фондом державного бюджету цієї бюджетної програми спрямовувалась за двома напрямками на «Фундаментальні наукові дослідження в галузі землеробства, рослинництва, тваринництва, ветеринарної медицини, харчової та переробної галузі, механізації та електрифікації, економічні проблеми розвитку агропромислового комплексу» та «Прикладні наукові дослідження та науково-технічні (експериментальні) розробки у сфері сільськогосподарських наук»: у 2020 році сумарно – 93,2 %, у 2021 році – 93,9 %, у 2022 році – 93,9 %.

Крім того, кошти загального фонду державного бюджету (касові видатки) спрямовувались за наступними напрямками у 2020-2022 роках:

- Підготовка наукових кадрів (5,2-5,9% обсягу видатків за загальним фондом державного бюджету).
- Розвиток інфраструктури (0,3-0,5% обсягу видатків за спеціальним фондом державного бюджету).
- Підготовка до друку та випуск наукових видань (8 % обсягу видатків за загальним фондом державного бюджету).
- Здійснення діяльності щодо передачі майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності (3,5-6,0% обсягу видатків за спеціальним фондом державного бюджету).
- Збереження та розвиток наукових об'єктів, що становлять національне надбання (0,1% обсягу видатків за загальним фондом державного бюджету).
- Виплата стипендій Кабінету Міністрів України для молодих вчених (до 0,1 % обсягу видатків за спеціальним фондом державного бюджету).

- Надання послуг бюджетними науковими установами згідно із законодавством (14,1-20,3% обсягу видатків за спеціальним фондом державного бюджету).
- Організація та здійснення додаткової (господарської) діяльності (63,9 – 65,1% обсягу видатків за спеціальним фондом державного бюджету).
- Утримання, облаштування, ремонт приміщень та придбання майна, що здійснюється бюджетними установами (6,8-17,8 % обсягу видатків за спеціальним фондом державного бюджету).
- Міжнародна грантова підтримка (0,02% обсягу видатків за спеціальним фондом державного бюджету).
- Реалізація грантової підтримки Національним фондом досліджень України.
- Придбання наукоємного обладнання у поточному році (0,04% обсягу видатків за спеціальним фондом державного бюджету).
- Погашення кредиторської заборгованості наукових установ, зареєстрованої в органах ДКСУ (0,01-0,03% обсягу видатків за спеціальним фондом державного бюджету).

Таблиця 22. Фактичний обсяг видатків за програмою за напрямками використання бюджетних коштів у 2020-2022 рр.

КПКВК 6591060 «Наукова і науково-технічна діяльність у сфері агропромислового комплексу»							
2020							
№ з/п	Напрями використання бюджетних коштів	Обсяг видатків за напрямом, тис. грн.			Питома вага напрямку у загальному обсязі видатків за програмою, %		
		Загальний фонд	Спеціальний фонд	Разом	Загальний фонд	Спеціальний фонд	Разом
1	Фундаментальні наукові дослідження в галузі землеробства, рослинництва, тваринництва, ветеринарної медицини, харчової та переробної галузі, механізації та електрифікації, економічні проблеми розвитку агропромислового комплексу	294580,7	5233,5	299814,2	64,5	0,7	25,7
2	Прикладні наукові дослідження та науково-технічні (експериментальні) розробки у сфері сільськогосподарських наук	130953,8	5309,8	136263,6	28,7	0,7	11,7
3	Підготовка наукових кадрів	26963,4	751,9	27715,3	5,9	0,1	2,4
4	Розвиток інфраструктури		3340,8	3340,8		0,5	0,3
5	Підготовка до друку та випуск наукових видань	3638,2	120,1	3758,3	0,8	0,02	0,3
6	Здійснення діяльності щодо передачі майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності		42685,3	42685,3		6,0	3,7
7	Збереження та розвиток наукових об'єктів, що становлять національне надбання	282,1		282,1	0,1		0,02
8	Виплата стипендій Кабінету Міністрів України для молодих вчених		619,5	619,5		0,1	0,05
9	Надання послуг бюджетними науковими установами згідно із законодавством		144762,5	144762,5		20,3	12,4

10	Організація та здійснення додаткової (господарської) діяльності		460908,1	460908,1		64,7	39,4
11	Утримання, облаштування, ремонт приміщень та придбання майна, що здійснюється бюджетними установами		48194,5	48194,5		6,8	4,1
12	Погашення кредиторської заборгованості наукових установ, зареєстрованої в органах ДКСУ станом на 01.01.2020		246,1	246,1		0,03	0,02
	ВСЬОГО	456418,2	712172,1	1168590,3	100	100	100
2021							
№ з/п	Напрями використання бюджетних коштів	Обсяг видатків за напрямом, тис. грн.			Питома вага напрямку у загальному обсязі видатків за програмою, %		
		Загальний фонд	Спеціальний фонд	Разом	Загальний фонд	Спеціальний фонд	Разом
1	Фундаментальні наукові дослідження в галузі землеробства, рослинництва, тваринництва, ветеринарної медицини, харчової та переробної галузі, механізації та електрифікації, економічні проблеми розвитку агропромислового комплексу	347530,0	11140,6	358670,6	59,3	1,2	23,8
2	Прикладні наукові дослідження та науково-технічні (експериментальні) розробки у сфері сільськогосподарських наук	202824,0	4368,3	207192,3	34,6	0,5	13,8
3	Підготовка наукових кадрів	30329,5	607,9	30937,4	5,2	0,07	2,1
4	Розвиток інфраструктури		3819,3	3819,3		0,4	0,3
5	Підготовка до друку та випуск наукових видань	4732,6	178,2	4910,8	0,8	0,02	0,3
6	Здійснення діяльності щодо передачі майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності		42869,0	42869,0		4,7	2,8
7	Збереження та розвиток наукових об'єктів, що становлять національне надбання	302,7		302,7	0,1		0,02
8	Виплата стипендій Кабінету Міністрів України для молодих вчених		615,9	615,9		0,07	0,04
9	Надання послуг бюджетними науковими установами згідно із законодавством		162904,8	162904,8		17,7	10,8
10	Організація та здійснення додаткової (господарської) діяльності		599216,1	599216,1		65,1	39,8
11	Утримання, облаштування, ремонт приміщень та придбання майна, що здійснюється бюджетними установами		95092,4	95092,4		10,3	6,3
12	Погашення кредиторської заборгованості наукових установ, зареєстрованої в органах ДКСУ станом на 01.01.2021		137,3	137,3		0,01	0,01

	ВСЬОГО	585718,8	920949,8	1506668,6	100	100	100
2022							
№ з/п	Напрями використання бюджетних коштів	Обсяг видатків за напрямом, тис. грн.			Питома вага напрямку у загальному обсязі видатків за програмою, %		
		Загальний фонд	Спеціальний фонд	Разом	Загальний фонд	Спеціальний фонд	Разом
1	Фундаментальні наукові дослідження в галузі землеробства, рослинництва, тваринництва, ветеринарної медицини, харчової та переробної галузі, механізації та електрифікації, економічні проблеми розвитку агропромислового комплексу	339222,5	704,8	339927,3	58,7	0,1	25,6
2	Прикладні наукові дослідження та науково-технічні (експериментальні) розробки у сфері сільськогосподарських наук	203638,1	1117,5	204755,6	35,2	0,1	15,5
3	Підготовка наукових кадрів	29946,6	1089,2	31035,8	5,2	0,1	2,3
4	Розвиток інфраструктури		2475,0	2475,0		0,3	0,2
5	Підготовка до друку та випуск наукових видань	4650,9	38,8	4689,7	0,8		0,4
6	Здійснення діяльності щодо передачі майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності		25896,6	25896,6		3,5	2,0
7	Збереження та розвиток наукових об'єктів, що становлять національне надбання	313,6		313,6	0,1		0,02
8	Виплата стипендій Кабінету Міністрів України для молодих вчених		336,5	336,5		0,04	0,03
9	Надання послуг бюджетними науковими установами згідно із законодавством		105078,8	105078,8		14,1	7,9
10	Організація та здійснення додаткової (господарської) діяльності		478101,8	478101,8		63,9	36,1
11	Утримання, облаштування, ремонт приміщень та придбання майна, що здійснюється бюджетними установами		132755,3	132755,3		17,8	10,0
12	Міжнародна грантова підтримка		128,7	128,7		0,02	0,01
13	Реалізація грантової підтримки Національним фондом досліджень України						
14	Придбання наукоємного обладнання у поточному році		301,5	301,5		0,04	0,02
	ВСЬОГО	577771,7	748024,5	1325796,2	100	100	100

Основними статутними завданням НААН та її наукових установ є наукове забезпечення розвитку галузей агропромислового комплексу, що передбачає: здійснення фундаментальних наукових досліджень, організацію, проведення і координацію прикладних наукових досліджень у сфері агропромислового комплексу, які спрямовуються на здобуття нових знань про закономірності функціонування існуючих та створення новітніх біологічних і

фізичних об'єктів, їх взаємодії та впливу на навколишнє природне середовище, а також розроблення на базі зазначених знань наукових продуктів для інноваційного розвитку агропромислового комплексу, використання яких сприятиме збільшенню обсягів виробництва конкурентоспроможної продукції.

Виконання НААН пріоритетних завдань, визначених законами України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» та «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» здійснює Згідно постанов Національної академії аграрних наук України від 17.10.2018 р. (протокол № 15) «Про затвердження Порядку проведення конкурсного відбору наукових, науково-технічних робіт на замовлення Національної академії аграрних наук України, що плануються до виконання за рахунок коштів державного бюджету», від 27.11.2019 р., (протокол № 18) «Про затвердження Порядку формування тематики наукових досліджень та контролю за їх виконанням в Національній академії аграрних наук України», здійснюється шляхом формування та реалізації програм наукових досліджень, які формуються на конкурсних засадах із проєктів за фундаментальними та прикладними напрямками досліджень. Підставою для включення проєктів за фундаментальними напрямками досліджень є позитивний висновок Експертної ради з питань оцінювання тем фундаментальних досліджень при Національній академії наук України, а прикладних досліджень – результати багаторівневої експертизи та погодження споживачів наукової продукції (профільні міністерства, відомства та галузеві асоціації виробників сільськогосподарської продукції).

Слід зазначити, що за першими двома напрямками використання бюджетних коштів у сфері наукової та науково-технічної діяльності наукових установ Національної академії аграрних наук України за період 2020-2022 роки вони спрямовувались науковим установам НААН для проведення пріоритетних досліджень і розробок науковими підрозділами, які за результатами експертизи мають за фундаментальними напрямками досліджень позитивний висновок Експертної ради з питань оцінювання тем фундаментальних досліджень при Національній академії наук України, а прикладних досліджень – результати багаторівневої експертизи та погодження споживачів наукової продукції.

Згідно Звіту про виконання паспортів бюджетної програми КПКВК 6591060 «Науково і науково-технічна діяльність у сфері агропромислового комплексу» за 2020-2022 роки (табл. 23) видно, що в межах визначеної бюджетної програми КПКВК 6591060 «Наукова і науково-технічна діяльність у агропромислового комплексу» більша частина асигнувань за загальним фондом державного бюджету на проведення науковими установами НААН фундаментальних та прикладних досліджень виділялися їм у вигляді програмно-цільового методу фінансування програм наукових досліджень на конкурсних засадах. Значна частина коштів, яка розподілялась між науковими установами НААН на конкурсній основі спрямовувалась на проведення фундаментальних досліджень. На зазначені цілі у 2020-2022 роках виділялося у 2020 році – 69,2%, у 2021 році – 63,1% та у 2022 році – 62,5 % від загального обсягу фінансування наукових установ НААН. При цьому частка фінансування фундаментальних досліджень наукових установ НААН поступово зменшувалася з 69,2% у 2020 році до 62,5% у 2022 році (табл. 23).

Таблиця 23. Фактичні видатки та питома вага програмно-цільового (конкурсного) фінансування наукових установ НААН у 2020-2022 роках

КПКВК 6591060 «Наукова і науково-технічна діяльність у сфері агропромислового комплексу»						
Роки	Програмно-цільове (конкурсне) фінансування наукових установ НААН, тис. грн.			Питома вага програмно-цільового (конкурсного) фінансування наукових установ НААН, %		
	Всього	в тому числі:		Всього	в тому числі:	
		Фундаментальні дослідження	Прикладні дослідження і науково-технічні розробки		Фундаментальні дослідження	Прикладні дослідження і науково-технічні розробки
2020	456418,2	294580,7	130953,8	93,2	69,2	30,8
2021	585718,8	347530,0	202824,0	94,0	63,1	36,9
2022	577771,7	339222,5	203638,1	93,6	62,5	37,5
Разом	1619908,7	981333,2	537415,9	93,8	64,6	35,4

Водночас впродовж цього періоду в обсягах програмно-цільового фінансування наукових установ НААН зростає частка видатків на проведення прикладних досліджень і науково-технічних розробок з 30,8 % у 2020 році до 37,5% у 2022 році (табл. 23).

Аналіз фінансової звітності бюджетних наукових установ відання НААН за 2020-2022 роки посвідчив, що в структурі видатків установ за загальним фондом державного бюджету (табл. 24) переважають видатки на виплату заробітної плати працівників наукових установ з відповідними нарахуваннями на неї. На зазначену заробітну плату спрямовувалося 92,7-93,7 % від загального обсягу видатків бюджетних наукових установ.

Таблиця 24. Структура фактичних видатків наукових установ НААН за загальним фондом державного бюджету протягом 2020-2022 років

КПКВК 6591060 «Наукова і науково-технічна діяльність у сфері агропромислового комплексу»							
№ з/п	Статті видатків	2020р.		2021р.		2022р.	
		Касові (фактичні) видатки тис.грн.	Частка в загальному обсязі фінансування, %	Касові (фактичні) видатки тис.грн.	Частка в загальному обсязі, %	Касові (фактичні) видатки тис.грн.	Частка в загальному обсязі, %
	<i>Всього видатків</i>	456418,2	100	585718,8	100	577771,7	100
1	Заробітна плата з нарахуваннями	426853,2	93,5	549065,3	93,7	535607,9	92,7
2	Стипендії	20321,1	4,4	22069,7	3,8	20254,2	3,5
3	Комунальні послуги	6024,8	1,3	8282,5	1,4	13428,1	2,3
4	Матеріали та обладнання	1852,1	0,4	4613,4	0,8	5707,5	1,0
5	Інші послуги (крім комунальних)	1159,3	0,3	1464,9	0,2	2210,6	0,4
6	Інші поточні видатки	207,7	0,1	223,0	0,1	563,4	0,1
7	Капітальні видатки	0		0		0	

Видатки за іншими статтями здійснювалися установами НААН фактично за залишковим принципом. Зокрема, на оплату за комунальні послуги та енергоносії за 2020-2022 роки вистачило коштів лише від 1,3 % до 2,3% від загального обсягу видатків бюджетних наукових установ, на придбання обладнання та матеріалів було спрямовано лише від 0,4% до 1,0% від загального обсягу видатків, решта коштів на інші необхідні витрати хватило тільки до 0,4% від загального обсягу видатків бюджетних наукових установ.

Крім того, слід зауважити, що Національна академія аграрних наук України вже більше 20 років, не отримує фінансування з державного бюджету на капітальні видатки для оновлення лабораторного обладнання та на інші об'єкти матеріально-технічної бази наукових установ. Потреба наукових установ віддання НААН у фінансуванні загального фонду державного бюджету на капітальні видатки щорічно складає не менше 100,0 млн. грн.

Необхідність у додатковому фінансуванні видатків з державного бюджету дало б можливість спрямувати кошти державного бюджету на заходи відповідно до пріоритетності та актуальності виконання Програм наукових досліджень, відновлення відповідних територій на яких розташовані науково-дослідні установи відання НААН, що постраждали в наслідок збройної агресії проти України.

Таблиця 25. Середньомісячна заробітна плата працівників наукових установ НААН та середньомісячна заробітна плата в економіці промисловості в Україні у 2020-2022 роках

КПКВК 6591060 «Наукова і науково-технічна діяльність у сфері агропромислового комплексу»							
Роки	Середньомісячна заробітна плата працівників, гривень			Рівень зниження заробітної плати працівників науки НААН до працівників:			
	НААН	Економіки України	Промисловості України	Економіки України		Промисловості України	
				гривень	у %	гривень	у %
2020	6928	11591	12759	-4663	-40,2	-5831	-45,7
2021	8884	14014	14902	-5130	-36,6	-6018	-40,4
2022	8659	14577	15441	-5918	-40,6	-6782	-43,9

З огляду таблиці 25 щодо аналізу середньомісячної заробітної плати працівників наукових установ в системі НААН та порівнюючи її із середньомісячною заробітною платою в економіці і промисловості в Україні у 2020-2022 роках, слід зауважити, що найнижчою є заробітна плата працівників наукових установ мережі НААН, яка у 2020 році склала лише 6928 гривень, у 2021 році відповідно – 8884 гривні та у 2022 році – 8659 гривень, яка на 40,2% у 2020 році, на 36,6% у 2021 році та на 40,6% у 2022 році була нижчою ніж середньомісячна заробітна плата по економіці в Україні. Відповідно середньомісячна заробітна плата працівників наукових установ НААН також була нижчою ніж середньомісячна заробітна плата по промисловості в Україні на 45,7% у 2020 році, на 40,4 % у 2021 році, на 43,9% у 2022 році.

Доречно зазначити, що Законом України «Про наукову та науково-технічну діяльність» (ст. 36) визначено, що держава гарантує встановлення ставок науковим працівникам, виходячи з посадового окладу молодшого

наукового співробітника, не нижче подвійної середньої заробітної плати у промисловості.

Зміни до статті 36 цього Закону були внесені згідно із Законом України № 870-IX від 03.09.2020 р., яким держава гарантує встановлення ставок (окладів) науковим працівникам державних наукових установ (закладів вищої освіти), виходячи з розрахунку посадового окладу молодшого наукового співробітника на рівні не нижче одинадцяти прожиткових мінімумів для працездатних осіб, розмір якого встановлено законом на 01.01.2020 р. *(вводиться в дію з 01.01.2023 р.)*. Встановлена вищезазначеним Законом України норма статті 36 «Оплата і стимулювання праці (навчання) вчених» як і попередня на даний час не реалізована.

1.7. Надходження та складові витрат спеціального фонду державного бюджету (власні надходження) у сфері наукової і науково-технічної діяльності наукових установ НААН за період 2020-2022 рр.

Відповідно до ч. 4 ст. 13 Бюджетного кодексу України власні надходження бюджетних наукових установ отримуються додатково до коштів загального фонду бюджету і включаються до спеціального фонду бюджету. При цьому власні надходження бюджетних установ поділяються на дві групи:

Перша група - надходження від плати за послуги, що надаються

бюджетними установами згідно із законодавством.

Друга група – інші джерела власних надходжень бюджетних установ.

Власні надходження бюджетних установ використовуються на:

- покриття витрат, пов'язаних з організацією та наданням послуг, що надаються бюджетними установами згідно з їх основною діяльністю;
- організацію додаткової (господарської) діяльності бюджетних установ;
- утримання, облаштування, ремонт та придбання майна бюджетних установ;
- ремонт, модернізацію чи придбання нових необоротних активів та матеріальних цінностей, покриття витрат, пов'язаних з організацією збирання і транспортування відходів і брухту на приймальні пункти;
- господарські потреби бюджетних установ, включаючи оплату комунальних послуг і енергоносіїв;
- організацію основної діяльності бюджетних установ;
- виконання відповідних цільових заходів.

Постановою Кабінету Міністрів України від 28.07.2003 р. №1180 визначено перелік платних послуг, які можуть надаватися бюджетними науковими установами. Відповідно до цього Перелік наукові установи можуть надавати платні послуги згідно з їх функціональними повноваженнями, а також послуги у сфері їх господарської діяльності.

Відповідно до наведених вимог законодавства, наукові установи НААН понад асигнування, що було виділено із загального фонду державного бюджету впродовж 2020-2022 роки, додатково отримували власні кошти, які формували спеціальний фонд державного бюджету за бюджетною програмою КПКВК 6591060 «Наукова і науково-технічна діяльність у сфері агропромислового комплексу».

Згідно Звіту про виконання паспортів бюджетної програми КПКВК 6591060 «Науково і науково-технічна діяльність у сфері агропромислового комплексу» за 2020-2022 роки (табл. 26) основним джерелом власних надходжень наукових установ НААН були надходження від плати за послуги, що надавалися ними згідно з їх основною діяльністю. Частка зазначених надходжень у загальному обсязі власних надходжень становила 27,7% у 2020 році, 23,3 % у 2021 році та 17,5 % у 2022 році.

Таблиця 26. Обсяг фактичних надходжень до спеціального фонду державного бюджету наукових установ НААН у 2020-2022 роках, тис.грн

КПКВК 6591060 «Наукова і науково-технічна діяльність у сфері агропромислового комплексу»							
№ з/п	Джерела надходжень до спеціального фонду	Надходження до спеціального фонду державного бюджету установ НААН за роками,					
		2020 рік		2021 рік		2022 рік	
		Обсяг надходжень, тис.грн.	Частка у загальному обсязі, %	Обсяг надходжень, тис.грн.	Частка у загальному обсязі, %	Обсяг надходжень, тис.грн.	Частка у загальному обсязі, %
1	Плата за послуги, що надаються бюджетними установами згідно з їх основною діяльністю	202185,3	27,7	219327,3	23,3	131198,1	17,5
2	Надходження бюджетних установ від додаткової (господарської) діяльності	464092,2	63,6	656142,1	69,6	517915,2	69,2
3	Плата за оренду майна бюджетних установ, що здійснюється відповідно до Закону України «Про оренду державного та комунального майна»	50325,8	6,9	53861,5	5,7	30699,9	4,1
4	Надходження бюджетних установ від реалізації в установленому порядку майна (крім нерухомого)	811,9	0,1	1320,9	0,1	51,6	0,01
5	Благодійні внески, гранти та дарунки	9980,1	1,4	11662,6	1,2	67706,0	9,1
6	Надходження, що утримують бюджетні установи від підприємств, організацій, фізичних осіб та від інших бюджетних установ для виконання цільових заходів	2281,7	0,3	828,6	0,1	406,2	0,1
	ВСЬОГО	729677,0	100	943143,0	100	747977,0	100

У межах цих коштів близько 80 установ НААН щороку виконували в середньому понад 2300 господарських договорів на проведення наукових досліджень на замовлення різних суб'єктів господарювання.

Значну частку у надходженні до спеціального фонду державного бюджету наукових установ НААН займають надходження від їх додаткової (господарської) діяльності. Це надходження наукоємної продукції, що створена в процесі здійснення науково-дослідних робіт на дослідних полях від якої бюджетні установи лише частково отримують доходи. Такі надходження мають по суті мають натуральний вираз – в основному це наукова продукція з дослідних полів, яка використовується в подальших дослідженнях.

За рахунок виробництва наукоємної продукції на дослідних земельних ділянках наукові установи у 2020 році забезпечили надходження до спеціального фонду у грошовому виразі 63,6% від загального обсягу надходжень до спеціального фонду, у 2021 році відповідно – 69,6%, у 2022 році відповідно – 69,2% від загального обсягу надходжень до спеціального фонду.

Наступним джерелом надходжень до спеціального фонду бюджетних установ НААН була плата за оренду майна. Загалом впродовж 2020-2022 років установи НААН отримували надходження, як плату за оренду державного майна, що становила у 2020-2022 роках від 4,1 до 6,9 % від загального обсягу надходжень до спеціального фонду.

Отримані кошти в першу чергу використовуються установами НААН на утримання майнового комплексу, оплату комунальних послуг, придбання наукового обладнання та матеріалів. Крім того, орендарями здійснюється відшкодування витрат на утримання орендованого майна, комунальних послуг та земельного податку.

Тому здавання в оренду майна установами НААН розглядається як ефективний фінансовий інструмент, який дозволяє отримати додаткові надходження для забезпечення їх діяльності.

Крім плати за оренду, бюджетні установи НААН у 2020-2022 роках отримували кошти до спеціального фонду з інших джерел не заборонених законодавством:

- благодійні внески гранти та дарунки від 1,4 до 9,1% від загального обсягу надходжень до спеціального фонду;
- надходження від підприємств, організацій чи фізичних осіб, інших бюджетних установ для виконання цільових заходів від 0,1 до 0,3 % від загального обсягу надходжень до спеціального фонду;
- надходження від реалізації майна становили менше ніж 0,1%.

Слід зазначити, що на зменшення надходження коштів до спеціального фонду державного бюджету наукових установ відання НААН у 2022 році подіяли військові дії росії на території нашої Держави та перешкоджання збройною агресією росії та неможливістю науковим установам НААН провадження наукової діяльності на їх території.

Структура касових видатків в розрізі економічної класифікації видатків за спеціальним фондом за бюджетною програмою КПКВК 6591060 «Наукова і науково-технічна діяльність у сфері агропромислового комплексу» суттєво відрізняється від структури видатків за загальним фондом державного бюджету (табл. 27).

Так, за 2020-2022 роки на виплату заробітної плати з відповідними нарахуваннями спрямовувалась працівникам наукових установ НААН від 37,9 до 39,5 % від загального обсягу видатків установ за спеціальним фондом.

Значна частина коштів спеціального фонду за 2020-2022 роки використовувалась установами НААН на придбання матеріалів, предметів та лабораторного обладнання короткострокового користування через державні закупівлі від 27,5 до 30,7% від загального обсягу видатків установ за спеціальним фондом, для сплати комунальних (6,2-6,4%) та інших (14,0-18,6%) послуг.

Таблиця 27. Структура фактичних видатків наукових установ НААН за спеціальним фондом державного бюджету протягом 2020-2022 років

КПКВК 6591060 «Наукова і науково-технічна діяльність у сфері агропромислового комплексу»							
№ з/п	Статті видатків	2020р.		2021р.		2022р.	
		Обсяг видатків тис.грн.	Частка у загальному обсязі, %	Обсяг видатків тис.грн.	Частка у загальному обсязі, %	Обсяг видатків тис.грн.	Частка у загальному обсязі, %
	<i>Всього видатків</i>	712172,1	100	920949,8	100	748024,5	100
1	Заробітна плата з нарахуваннями	281021,4	39,5	359431,6	39,0	283314,6	37,9
2	Матеріали та обладнання	199743,6	28,0	253878,2	27,5	229966,5	30,7
3	Комунальні послуги	41431,7	6,2	58609,1	6,3	47615,8	6,4
4	Інші послуги (крім комунальних)	118226,3	16,6	171197,0	18,6	104719,7	14,0
5	Інші поточні видатки (в т.ч. сплата податків)	27730,9	3,9	19993,4	2,2	15886,2	2,1
6	Капітальні видатки	44018,2	6,2	57840,5	6,4	66521,7	8,9

Також за рахунок коштів спеціального фонду державного бюджету установи НААН мали можливість придбати, шляхом закупівлі необхідних матеріалів та наукового обладнання від 6,2 до 8,9% від загального обсягу видатків установ за спеціальним фондом.

Крім того відповідно до статті 51 Бюджетного кодексу України наукові установи НААН спрямовують 50 відсотків власних коштів на покриття витрат, що здійснюються для виконання основних функцій, які не забезпечені коштами загального фонду бюджету державного бюджету.

Слід відзначити, що Національна академія аграрних наук України з метою ефективного виконання поставлених перед науковими установами НААН завдань з наукових досліджень відповідно до тематичних напрямів, здійснення інноваційної діяльності, безумовного виконання кошторису надходження власних коштів, постійно здійснює контроль за виконанням бюджетними науковими установами НААН обсягу надходжень власних коштів до спеціального фонду державного бюджету, який у 2020 році перевищив фінансування загального фонду з державного бюджету на 59,8%, у 2021 році, відповідно – на 60,8%, у 2022 році – майже на 30,0%.

1.8. Публічні послуги, які надаються установами НААН зарахунок бюджетних коштів

Відповідно до законів України «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про особливості правового режиму діяльності Національної академії наук України, національних галузевих академій наук та статусу їх майнового комплексу», Статуту Національної академії аграрних наук України, Академія за рахунок бюджетних коштів здійснює забезпечення розвитку галузей агропромислового комплексу, що передбачає: виконання фундаментальних наукових досліджень, організацію, проведення і координацію прикладних наукових досліджень у сфері агропромислового комплексу, які спрямовуються на здобуття нових знань про закономірності функціонування

існуючих та створення новітніх біологічних і фізичних об'єктів, їх взаємодії та впливу на навколишнє природне середовище, а також розроблення на базі зазначених знань наукових продуктів для інноваційного розвитку агропромислового комплексу, використання яких сприятиме збільшенню обсягів виробництва конкурентоспроможної продукції в інтересах держави і усього суспільства.

Водночас відповідно до чинного законодавства наукові установи НААН можуть надавати платні послуги через державні закупівлі, перелік яких затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 28.07.2003 р. № 1180 «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися бюджетними установами», Порядку та умов надання платних послуг бюджетними науковими установами, затвердженого спільним наказом від 01.12.2003 р. № 798/657/351 Міністерства освіти і науки України, Міністерства фінансів України та Міністерства економіки України, який визначає організаційно-правові засади надання бюджетними науковими установами платних послуг, пов'язаних з їх основною статутною діяльністю.

Плата за ці послуги є основним джерелом надходження коштів до спеціального фонду бюджету наукових установ НААН (див. п. 1.7).

1.9. Результати гендерного аналізу Національної академії наук України за бюджетною програмою КПКВК 6591060 «Наукова і науково-технічна діяльність у сфері агропромислового комплексу»

1. Період дії бюджетної програми, охоплений гендерним аналізом

Гендерним аналізом охоплено виконання бюджетної програми за період з 01.01.2020 р. по 31.12.2022 р.

2. Перелік державних послуг, що надаються в межах бюджетних програм, цільові групи надавачів та отримувачів державних послуг (в тому числі потенційні)

Відповідно до Законів України «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про особливості правового режиму діяльності Національної академії наук України, національних галузевих академій наук та статусу їх майнового комплексу», Статуту НААН, Академія за рахунок бюджетних коштів здійснює фундаментальні та прикладні наукові дослідження, що забезпечують галузі агропромислового комплексу в інтересах держави і усього суспільства.

Таким чином, на відміну від органів державної влади та органів місцевого самоврядування, які надають державні чи інші публічні послуги, Національна академія аграрних наук України має інші стратегічні цілі. Саме тому ефективність та результативність використання бюджетних коштів у сфері наукової і науково-технічної діяльності має визначатись на підставі оцінки одержаних нових знань, шляхів їх застосування, а не з іншими критеріями, зокрема й з позицій оцінки надання державних послуг, а також державної гендерної політики, яка за законодавством України має реалізовуватись у особливий спосіб, згідно з відповідними державними програмами.

3. Висновки за результатами гендерного аналізу бюджетних програм:

- наявність та якість даних, необхідних для проведення гендерного аналізу бюджетних програм (зокрема, репрезентативність, співставність, згрупованість даних за статтю та іншими ознаками, доцільними для проведення гендерного аналізу бюджетної програми)

Статтею 5 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» передбачено, що збирання, опрацювання, аналіз, поширення, збереження, захист та використання статистичних даних щодо показників становища жінок і чоловіків у всіх сферах життя суспільства, які є репрезентативними та зіставними, згруповані за статтю і збираються на постійній основі, забезпечує центральний орган виконавчої влади в галузі статистики, а не НААН. Форма річного звіту про діяльність наукової установи за звітний період (внутрішній управлінський облік) не містить відомості, які дозволяють всебічно проаналізувати гендерні співвідношення між працівниками наукових установ та узагальнити їх в межах Академії. Аналіз проведено за програмами наукових досліджень, документами відділу наукових кадрів та аспірантури, секретаріату президії.

- відповідність бюджетних програм взятим Україною зобов'язанням щодо гендерної рівності, вимогам нормативно-правових актів та інших документів, які містять інформацію про гендерну рівність, в тому числі відповідність завданням стратегічних і програмних документів держави з гендерних питань

Відповідно до ст. 24 Конституції України громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям (Офіційне тлумачення цих положень Основного Закону України надано в Рішенні Конституційного Суду № 9-рп/2012 від 12.04.2012 р.).

Сучасні вимоги державної гендерної політики визначено низкою законів, зокрема, «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» тощо. Постановою Кабінету Міністрів України від 11.04.2018 р. № 273 була схвалена Державна соціальна програма забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року, яка реалізується за бюджетні кошти, ефективність та результативність використання яких і має бути предметом відповідної оцінки та аналізу.

Бюджетна програма НААН відповідає актам законодавства, які спрямовані за забезпечення рівності прав та можливостей жінок і чоловіків в реалізації своїх прав, недопущення дискримінації за ознакою статі.

- стан врахування у бюджетній програмі гендерних аспектів (*наявність гендерних аспектів у назві бюджетної програми, її меті, завданнях, напрямках використання коштів, результативних показниках*)

В бюджетних запитах НААН на 2020-2022 роки, паспортах бюджетних програм, звітах про їх виконання відсутня інформація щодо гендерних аспектів виконання бюджетних програм, оскільки НААН має свої специфічні об'єкти дослідження, які не містять дослідження гендерної рівності.

Докладна інформація для оперативного здійснення детального гендерного аналізу визначених бюджетних програм НААН, відсутня, та й доцільність чи необхідність проведення такого аналізу з огляду на ціль проведення огляду витрат не вбачається.

- виявлені гендерні розриви, гендерна дискримінація, тенденції при забезпеченні потреб та задоволенні інтересів жінок, чоловіків та/або їх груп

Протягом 2020-2022 років гендерні співвідношення працівників НААН за бюджетними програмами суттєво не змінюються. Станом на 01.01.2023 р. гендерні співвідношення становлять: всього працюючих – 5928 осіб, серед працівників наукових установ жінок налічується 56,4%, чоловіків 43,6%. Сорок три програми наукових досліджень(ПНД) виконують 2899 наукових працівників жінок 58,2%, чоловіків – 41,8%, керівники ПНД– 43 особи (14,0% – жінки, 86,0% – чоловіки), керівники підпрограм 50 осіб (14,0 % жінок, 86,0% чоловіків). Дійсних членів (академіків) НААН України налічується 105 осіб (4,8% – жінки, 95,2% – чоловіки), членів-кореспондентів НААН України – 112 (16,1% – жінки, 93,9% – чоловіки). Науково-керівний склад становить: апарат президії – 100 осіб (68,0% – жінки, 32,0% – чоловіки), члени президії – 25 осіб (8% – жінки, 92% – чоловіки), керівники наукових установ – 46 осіб (15,2% – жінки, 84,8% – чоловіки), заступники керівників – 46 (20,9% – жінки, 79,1% – чоловіки); вчені секретарі – 46 (65,2% – жінки, 34,7% – чоловіки. Загальна кількість докторів наук становить 413 осіб (26,6% – жінки, 73,3% – чоловіки), кандидатів наук – 1345 (59,2% – жінки, 40,8% – чоловіки).

Гендерні співвідношення у підготовці наукових кадрів мають такий вигляд:

Прийнято до аспірантури у 2023 р. 273 особи (11,4% – жінки, 88,6% – чоловіки); навчаються в аспірантурі – 464 особи (23,2 % – жінки, 66,8 % – чоловіки).

Прийнято до докторантури у 2023 р. 24 особи (16,6% – жінки, 83,3% – чоловіки); навчаються в докторантурі 25 осіб (36,0% – жінки, 64,0 % – чоловіки).

Наведені відомості дозволяють сформулювати такі гендерні характеристики науково-кадрового потенціалу НААН:

- відносно високий рівень участі жінок у наукових дослідженнях і розробках, який відповідає показнику більшості розвинених країн або вищий за нього;

- частка жінок скорочується з підвищенням кваліфікаційного рівня. Жінки менше представлені на керівних посадах в наукових установах НААН.

- забезпечення справедливого та неупередженого розподілу бюджетних коштів при плануванні та виконанні бюджетної програми, наданні державних послуг (*рівень забезпечення потреб та задоволення інтересів*

жінок, чоловіків та/або їх груп за існуючих/діючих підходів до визначення обсягу та розподілу коштів в межах бюджетної програми).

НААН, як головний розпорядник коштів державного бюджету, в межах своїх повноважень при вирішенні питань бюджетного фінансування наукової та науково-технічної діяльності установ виходить з цілей максимально ефективного та раціонального використання бюджетних коштів, неухильно забезпечуючи при цьому додержання конституційних вимог щодо рівності прав та можливостей жінок і чоловіків, ніколи не запроваджувала особливі вимоги, обмеження чи привілеї, які б могли свідчити про порушення або могли призвести до порушення принципів гендерної рівності.

4. Пропозиції за результатами гендерного аналізу бюджетної програми:

- **включення гендерних аспектів до бюджетних програм** *(до назви бюджетної програми, її мети, завдань, напрямів використання коштів, результативних показників)*

Кабінет Міністрів України розпорядженням від 30.06.2023 р. № 580-р зобов'язав НААН провести огляд витрат державного бюджету з чітко визначеною ціллю – удосконалення системи планування та розподілу видатків державного бюджету між науковими установами НААН, підвищення ефективності та результативності використання бюджетних коштів. Досягнення цієї цілі не містить гендерних аспектів, а наукова і науково-технічна діяльність наукових установ Національної академії аграрних наук України не містить ризиків у сфері реалізації державної гендерної політики. Враховуючи зазначене вище, вважаємо за недоцільне включення гендерних аспектів до бюджетних програм.

- **заходи з подальшого впровадження та застосування гендерно орієнтованого підходу в бюджетному процесі** *(проведення гендерного аналізу бюджетної програми, або її окремих завдань, напрямів використання коштів, послуг, що надаються в межах бюджетної програми)*

Виходячи зі статутних завдань НААН, Законів України «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про особливості правового режиму діяльності Національної академії наук України, національних галузевих академій наук та статусу їх майнового комплексу», а також враховуючи особливості наукової і науково-технічної діяльності застосовувати гендерно орієнтований підхід при бюджетуванні науки в найближчій перспективі не доцільно.

- **заходи з посилення гендерної рівності** *(шляхи зменшення гендерних розривів, усунення гендерної дискримінації, забезпечення потреб, задоволення інтересів жінок і чоловіків та/або їх груп)*

Визначена бюджетна програма НААН не потребують розроблення додаткових заходів з посилення гендерної рівності.

- **удосконалення процесу збору та обробки даних, запровадження нових та/або перегляд існуючих форм статистичної та адміністративної звітності**

Процес збору та обробки даних щодо гендерної рівності потребує на рівні НААН запровадження нових форм статистичної та адміністративної звітності.

РОЗДІЛ II. ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ВІДПОВІДНИХ ВИТРАТ У СФЕРІ НАУКОВОЇ І НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВИХ УСТАНОВ НААН

2.1. Стан реалізації цілей і завдань у сфері наукової і науково-технічної діяльності, визначених стратегічними і програмними документами

Указом Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» було підтримано необхідність забезпечення досягнення глобальних цілей сталого розвитку та результатів їх адаптації з урахуванням специфіки розвитку України, викладених у Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна».

Згадані цілі та завдання були значною мірою враховані в Програмі діяльності Кабінету Міністрів України, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 12 червня 2020 р. № 471. Цей програмний документ визначає розвиток науки та інновацій як довгостроковий пріоритет діяльності Уряду та передбачає, зокрема, виконання таких завдань:

- забезпечення доступу вчених до джерел наукової і науково-технічної інформації;
- забезпечення доступу вчених до європейських консорціумів дослідницьких інфраструктур;
- приєднання до Рамкової програми досліджень та інновацій Європейського Союзу «Горизонт Європа» (Horizon Europe), до програми COST;
- розроблення та затвердження Дорожньої карти інтеграції України до Європейського дослідницького простору;
- спрощення умов залучення та використання позабюджетних коштів, зокрема іноземних грантів, на проведення наукових досліджень, розробок;
- удосконалення інструментів базового фінансування на основі оцінювання якості наукової діяльності та реформа академій наук;
- створення інструментів ефективного використання майна Національної академії наук України, національних галузевих академій наук, інших наукових установ для цілей розвитку освіти, науки та інновацій;
- розбудова дослідницької та інноваційної інфраструктури, стан якої забезпечує створення та впровадження (комерціалізацію) вченими та суб'єктами інноваційної діяльності результатів їх досліджень та розробок;
- оновлення пріоритетних напрямів розвитку науки та інноваційної діяльності, орієнтованих на досягнення Цілей сталого розвитку;
- удосконалення механізмів оплати праці наукових працівників;
- розвиток інструментів грантового фінансування науки, зокрема збільшення фінансування Національного фонду досліджень України для забезпечення нових напрямів підтримки;
- залучення до проведення науково-технічної експертизи іноземних експертів та встановлення гнучких умов оплати їх праці;
- підтримка наукової та науково-технічної діяльності молодих вчених, зокрема фінансування грантових, стипендіальних програм тощо.

З урахуванням наведеного слід зазначити, що Національна академія аграрних наук України на постійній основі здійснює удосконалення своєї діяльності, основними завданнями якого є забезпечення ефективного поєднання фундаментальних та прикладних досліджень з пріоритетами державної науково-технічної політики, посилення зв'язків науки з освітою та бізнесом, розвиток демократичних засад у житті академічної спільноти тощо.

Протягом 2020-2022 років зусиллями відділень та наукових установ Академії досягнуто чимало позитивних результатів. Зокрема, першочергового значення надавалось організації та координації наукових досліджень.

В роботі з реформування своєї діяльності Національна академія аграрних наук України надає принципове значення розвитку інноваційного потенціалу установ, розширенню їхньої участі у вирішенні першочергових державних проблем, ефективному науковому супроводженню реалізації пріоритетів економічного розвитку держави, що забезпечило належний рівень інноваційної активності.

Визначено можливості установ НААН щодо вирішення конкретних актуальних науково-технічних і соціально-економічних проблем галузей економіки та соціальної сфери. Налагоджено тісне співробітництво з галузевими міністерствами і відомствами, великими виробничими і фінансово-промисловими структурами.

Важливою складовою реформування діяльності Академії є підвищення ефективності діяльності наукових установ, запровадження нових підходів до оцінювання їхньої ефективності. Важливим кроком в цьому напрямі стало визначення рейтингу наукових установ за рік і за півріччя.

З метою забезпечення необхідних умов для здобуття особами вищої освіти та проведення наукових досліджень, зокрема, провадження наукової діяльності шляхом проведення наукових досліджень і забезпечення творчої діяльності учасників освітнього процесу, підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації і використання отриманих результатів в освітньому процесі на базі Кам'янсько-Дніпровської дослідної станції Інституту водних проблем і меліорацій НААН відповідно до постанови Президії НААН від 17 березня 2021 р. № 04/08 (протокол 4) створено Київський аграрний університет Національної академії аграрних наук України як державну наукову установу.

Важливим пріоритетом реформування діяльності Академії було розширення та активізація міжнародного наукового і науково-технічного співробітництва НААН.

2.2. Аналіз ефективності виконання НААН бюджетної програми

Оцінка ефективності бюджетної програми за КПКВК 6591060 «Наукова і науково-технічна діяльність у сфері агропромислового комплексу» за 2020-2022 роки, виконана Академією відповідно до Методичних рекомендацій щодо здійснення оцінки ефективності бюджетних програм, затверджених наказом Міністерства фінансів України від 17.05.2011 р. № 608, показала таке.

Мета та завдання бюджетної програми узгоджується з цілями державної політики в сфері наукової та науково-технічної діяльності, визначені напрями

використання коштів за програмами, відповідають їх завданням та вимогам нормативно-правових актів.

Актуальність бюджетної програми КПКВК 6591060 «Наукова і науково-технічна діяльність у сфері агропромислового комплексу» визначається тим, що тематика науково-дослідних робіт повністю відповідає пріоритетним напрямам розвитку науки і техніки, які визначені Законом України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» та пріоритетним тематичним напрямом наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2020 року, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 07.09.2011 р. № 942.

Бюджетна програма КПКВК 6591060 «Наукова і науково-технічна діяльність у сфері агропромислового комплексу» має значну корисність, оскільки сприяє досягненню високого рівня розвитку науки і техніки в державі та подальшій інтеграції вітчизняного інтелектуального потенціалу у світовий науковий і Європейський дослідницький простір навіть в межах наявного обмеженого рівня бюджетного фінансування. Вона розрахована на середньостроковий період. Її реалізація в перспективі сприятиме примноженню національного багатства на основі використання наукових та науково-технічних досягнень та створенню умов для досягнення високого рівня життя кожного громадянина, його розвитку.

НААН упродовж 2020-2022 рр. за бюджетною програмою КПКВК 6591060 «Наукова і науково-технічна діяльність у сфері агропромислового комплексу» практично забезпечила виконання всіх основних результативних показників за визначеними напрямками використання бюджетних коштів. У цілому за період 2020-2022 рр. науковими установами НААН за результатами досліджень було створено 9563 наукових продуктів і розробок, у тому числі 3454 – за фундаментальними і 6109 – за прикладними дослідженнями, які широко впроваджуються, значна частина з них захищена відповідними охоронними документами. Ліцензійних договорів на використання об'єктів інтелектуальної власності було заключено 2654 на загальну суму 115921,723 тис грн. У цілому за період 2020-2022 рр. укладено 1824 договорів на впровадження інновацій на загальну суму 76266,67 тис грн.

З огляду на це, завдання бюджетної програми КПКВК 6591060 «Наукова і науково-технічна діяльність у сфері агропромислового комплексу» за затвердженого обсягу бюджетних коштів можна вважати виконаними, а їх мету на даному етапі досягнутою.

2.3. Проведення аналізу стратегічних і програмних документів, а також нормативно-правових актів, що регулюють відносини у сфері наукової та науково-технічної діяльності наукових установ НААН, щодо узгодженості цілей і завдань, визначених у цих документах, відсутності суперечностей та відповідності наявних підходів до механізмів реалізації державної політики сучасним потребам соціально-економічного розвитку держави

Національна академія аграрних наук України є самоврядною державною

науковою організацією, яка заснована на державній власності та створена як неприбуткова державна бюджетна установа.

Академія у своїй діяльності керується Конституцією України та законами України, указами Президента України, постановами і розпорядженнями Кабінету Міністрів України, діючими законодавчими актами, нормативними актами міністерств і відомств України, Статутом Академії, постановами Загальних зборів, Президії і Бюро Президії Академії, наказами та розпорядженнями президента НААН тощо.

Основні засади державної політики у сфері наукової і науково-технічної діяльності установ Національної академії аграрних наук України визначаються законами України «Про наукову і науково-технічну діяльність» та «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки», «Про особливості правового режиму діяльності Національної академії наук України, національних галузевих академій наук та статусу їх майнового комплексу».

Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» є ключовим законом для науковців України. Цим законом визначено, зокрема, основні цілі, напрями та принципи державної політики у сфері наукової і науково-технічної діяльності, повноваження органів державної влади щодо здійснення державного регулювання та управління у цій сфері, правовий статус суб'єктів наукової і науково-технічної діяльності, економічні, соціальні та правові гарантії наукової і науково-технічної діяльності, свободи наукової творчості.

Відповідно до статті 4 Закону суб'єктами наукової і науково-технічної діяльності є: вчені, наукові працівники, науково-педагогічні працівники, а також наукові установи, університети, академії, інститути, музеї, інші юридичні особи незалежно від форми власності, що мають відповідні наукові підрозділи, та громадські наукові організації.

При цьому наголошено, що основним суб'єктом наукової і науково-технічної діяльності є вчений (стаття 5 Закону). Закон містить визначення наукової установи, порядок призначення керівників таких установ, їх права і обов'язки, передбачає проведення державної атестації наукових установ та створення Державного реєстру наукових установ, яким надається підтримка держави, регулює питання фінансового забезпечення наукової і науково-технічної діяльності та державної підтримки міжнародного наукового і науково-технічного співробітництва.

Найбільш проблемною статтею цього Закону є стаття 48, пунктом 2 якої передбачено, що Держава забезпечує бюджетне фінансування наукової і науково-технічної діяльності у розмірі не менше 1,7 відсотка валового внутрішнього продукту України. Частина фінансування, що за рішенням Національної ради України з питань розвитку науки і технологій спрямовується на конкурсне фінансування проектів через Національний фонд досліджень України, щорічно збільшується. Збільшення обсягу грантового фінансування не може відбуватися за рахунок зменшення базового фінансування основної діяльності наукових установ, наукових організацій та наукових досліджень у закладах вищої освіти, рівень якого враховує щорічний індекс інфляції. Видатки на наукову і науково-технічну діяльність за рахунок державного бюджету є захищеними статтями видатків бюджету. Однак показники бюджетного фінансування науки ніколи такими не були і набагато нижчі

законодавчо встановленого рівня.

Наука, як відомо, як і освіта є стратегічним ресурсом держави, найголовнішим чинником формування людського капіталу. Від освіти і науки залежать сучасна економіка, добробут населення, а також самореалізація кожної людини. Тому ми не можемо розглядати проблеми фінансування науки поза межами тих трендів, які на сьогодні маємо.

В Законі України «Про наукову і науково-технічну діяльність» (стаття 18) визначено місце і роль Національної академії аграрних наук України у розвитку української науки, уточнено правовий статус Академії, упорядковано її відносини з державою та суспільством.

Організаційна побудова Національної академії аграрних наук України, її матеріально-фінансове забезпечення та гарантії діяльності здійснюються згідно з положеннями, встановленими цим Законом для Національної академії наук України, з урахуванням специфіки діяльності та норм Закону України "Про особливості правового режиму діяльності Національної академії наук України, національних галузевих академій наук та статусу їх майнового комплексу", а також статутів відповідних національних галузевих академій наук.

Діяльність Національної академії аграрних наук України у частині, що не порушує їх самоврядності, координується Кабінетом Міністрів України. Національна академія аграрних наук України є головним розпорядником бюджетних коштів.

Національна академія аграрних наук України провадить свою діяльність відповідно до законодавства України та її Статуту, що затверджується загальними зборами Академії і реєструється Міністерством юстиції України, за наявності висновків центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у науковій та науково-технічній сфері, та центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у відповідній сфері.

Основним завданням Академії є наукове забезпечення розвитку галузей агропромислового комплексу, що передбачає:

- 1) здійснення фундаментальних наукових досліджень, організацію, проведення і координацію прикладних наукових досліджень у сфері агропромислового комплексу, які спрямовуються на здобуття нових знань про закономірності функціонування існуючих та створення новітніх біологічних і фізичних об'єктів, їх взаємодії та впливу на навколишнє природне середовище, а також розроблення на базі зазначених знань наукових продуктів для інноваційного розвитку агропромислового комплексу, використання яких сприятиме збільшенню обсягів виробництва конкурентоспроможної продукції;

- 2) методичну координацію досліджень наукових установ і вищих навчальних закладів III-IV рівня акредитації, а також проектно-конструкторських та інших організацій, що здійснюють наукові дослідження у сфері агропромислового комплексу;

- 3) розроблення нових та удосконалення існуючих форм, методів і способів проведення наукової роботи;

- 4) підвищення престижності наукової діяльності;

- 5) сприяння інтеграції вітчизняної аграрної науки у світовий науковий простір;

- 6) участь у формуванні державної політики у сфері наукової та науково-технічної діяльності;
- 7) проведення аналізу стану та визначення пріоритетних напрямів розвитку агропромислового комплексу;
- 8) надання інформаційних послуг суб'єктам агропромислового виробництва незалежно від форми власності;
- 9) виробництво елітного насіння та насіння вищих репродукцій, садивного матеріалу сільськогосподарських культур, племінної продукції;
- 10) збереження генотипів сільськогосподарських рослин і тварин, колекцій штамів корисних і патогенних мікроорганізмів;
- 11) організацію і проведення наукових експедицій та експедиційних досліджень;
- 12) підготовку наукових кадрів та підвищення їх кваліфікації
- 13) пошук і підтримку талановитих вчених, сприяння творчому зростанню молодих вчених;
- 14) залучення наукових та науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів України до виконання наукових досліджень у сфері агропромислового комплексу, а вчених Академії - до викладацької діяльності;
- 15) залучення провідних вчених Академії, вищих навчальних закладів та інших наукових організацій до роботи у наукових радах, комітетах, комісіях та інших консультативно-дорадчих органах Академії.

Національна академія аграрних наук України наділена правом управління своєю діяльністю, володіє, користується і розпоряджається майном, що перебуває у державній власності та належить їй на правах господарського відання, відповідно до законодавства України і Статуту Національної академії аграрних наук України.

Державне майно передається Національній академії наук України у безстрокове безоплатне користування без права зміни його форми власності та використовується відповідно до законодавства України і Статуту Національної академії аграрних наук України.

Утворення, злиття, приєднання, поділ, перетворення та ліквідація державних наукових установ (організацій, підприємств), що перебувають у віданні Національної академії аграрних наук України, здійснюються з урахуванням норм Закону України "Про особливості правового режиму діяльності Національної академії наук України, національних галузевих академій наук та статусу їх майнового комплексу".

Відповідно до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», Порядку проведення державної атестації наукових установ, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 19 липня 2017 р. № 540, наказу Міністерства освіти і науки України від 17.09.2018 № 1008 «Деякі питання державної атестації наукових установ», зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 28 грудня 2018 року за № 1504/32956, № 1505/32957, № 1506/32958 наукові установи Національної академії аграрних наук України підлягають обов'язковій державній атестації.

Національна академія аграрних наук України має право засновувати заклади вищої освіти для підготовки фахівців за різними кваліфікаційними рівнями, у тому числі магістра та доктора філософії.

Кошти на забезпечення діяльності НААН щороку визначаються у Державному бюджеті України окремим рядком. Фінансування НААН може здійснюватися за рахунок інших джерел, не заборонених законодавством України. НААН є головним розпорядником бюджетних коштів.

Самоврядність НААН полягає у:

1) самостійному визначенні тематики фундаментальних і прикладних наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок, форм організації та проведення фундаментальних і прикладних наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок, формуванні своєї структури, вирішенні науково-організаційних, господарських, кадрових питань, здійсненні міжнародних наукових зв'язків у частині, що не суперечить цьому Закону;

2) виборності та колегіальності органів управління, здійсненні загальними зборами Національної академії аграрних наук України функцій найвищого органу управління.

Механізм реалізації принципу самоврядності НААН визначається Статутом Національної академії аграрних наук України у межах, що не суперечить законодавству.

Національна академія аграрних наук України за рішенням Кабінету Міністрів України може представляти Україну у міжнародних наукових організаціях (академічних об'єднаннях, фахових союзах, товариствах) як національний член і виконувати відповідні членські обов'язки, у тому числі фінансові – у межах видатків Державного бюджету України на забезпечення діяльності Національної академії аграрних наук України.

Статутом Національної академії аграрних наук України визначено завдання Академії, її структура та кадровий склад, порядок виборів членів Академії, їх права та обов'язки, повноваження вищих органів управління Національної академії аграрних наук України, а також фінансово-економічні основи діяльності Академії.

Законом України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» (далі – Закон) визначено правові та організаційні засади цілісної системи формування та реалізації пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки в Україні. Пріоритетні напрями розвитку науки і техніки визначаються на довгостроковий період (понад 10 років), а пріоритетні тематичні напрями наукових досліджень і науково-технічних розробок на середньо строковий період (до 5 років) у рамках пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки.

Відповідно до статті 6 Закону Кабінет Міністрів України організує системний моніторинг реалізації пріоритетних напрямів науки і техніки з метою забезпечення ефективного управління та своєчасного внесення змін до здійснюваної науково-технічної політики, корегування пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок, завдань державних цільових програм, державного замовлення.

Законом України «Про особливості правового режиму діяльності НААН, національних галузевих академій наук та статусу їх майнового комплексу» визначає особливості управління державним майном, яке закріплено за

установами, організаціями та підприємствами, що перебувають у віданні НААН.

Установи, організації та підприємства, що перебувають у віданні Національної академії аграрних наук України, самостійно розпоряджаються доходами та іншими надходженнями, одержаними від надання дозволених законодавством платних послуг. Кошти, отримані від надання дозволених законодавством платних послуг, не можуть бути вилучені в дохід держави або місцевих бюджетів. Установи, організації та підприємства, що перебувають у віданні НААН, мають право спрямовувати отримані від надання дозволених законодавством платних послуг кошти, за виключенням тієї частини, яка відповідно до закону має перераховуватися до Державного бюджету України на відповідний рік, на реконструкцію та капітальне будівництво основних фондів і соціально-побутових об'єктів, розвиток соціально-побутової бази та соціальну підтримку наукових працівників.

2.4. Узагальнена інформація про результати оцінки ефективності реалізації державної політики та відповідних витрат державного бюджету у сфері наукової та науково-технічної діяльності наукових установ НААН

На підставі наведених вище результатів аналізу законодавства в сфері наукової і науково-технічної діяльності, програмних і стратегічних документів держави, а також бюджетних запитів НААН, паспортів бюджетних програм, звітів про їх виконання, оцінки ефективності бюджетної програми КПКВК 6591060 «Наукова та науково-технічна діяльність у сфері агропромислового комплексу» та гендерного аналізу цієї бюджетної програми, проведених Академією, висновків про результати контрольних заходів, проведених органами, уповноваженими на здійснення контролю за дотриманням бюджетного законодавства загалом можна зробити наступні висновки.

2.4.1. Актуальність та узгодженість цілей і завдань державної політики, визначених стратегічними і програмними документами

Цілі і напрями державної політики в сфері наукової і науково-технічної діяльності визначені Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність» (ст. 45) є актуальними та узгоджуються із стратегічними і програмними документами, а саме – Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» та Програмою діяльності Кабінету Міністрів України, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 12 червня 2020 р. № 471.

2.4.2. Відповідність витрат бюджету пріоритетам державної політики, визначеним стратегічними і програмними документами

Видатки державного бюджету на наукову і науково-технічну діяльність установ НААН здійснюються на підставі Бюджетного кодексу України, законів

України про державний бюджет, законів України «Про наукову і науково-технічну діяльність» та «Про особливості правового режиму діяльності Національної академії наук України, національних галузевих академій наук та статусу їх майнового комплексу», «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки», указів Президента України від 30.04.2004 р. № 499/2004 “Про додаткові заходи щодо забезпечення розвитку фундаментальних наукових досліджень”, від 16.05.2008 р. № 444/2008 “Про додаткові заходи щодо забезпечення розвитку наукової сфери”, від 22.03.2001 р. № 192/2001 «Про невідкладні заходи щодо забезпечення стабільної епізоотичної ситуації в Україні» та узгоджуються з пріоритетами державної політики визначеними Указом Президента України від 30.09.2019 р. № 722/2019 “Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року” та Програмою діяльності Кабінету Міністрів України, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 12.06.2020 р. № 471.

Водночас обсяг видатків на наукову і науково-технічну діяльність, зокрема на забезпечення діяльності науково-дослідних установ НААН, не відповідає законодавчо визначеному рівню.

2.4.3. Відповідність витрат бюджету встановленим вимогам, правильність та повнота їх розрахунку в бюджетних документах

З метою своєчасної та якісної підготовки пропозицій НААН до проекту Державного бюджету України на відповідний рік НААН видає наказ щодо підготовки бюджетними установами НААН пропозицій до проекту бюджету НААН.

У 2020-2022 роках планування, калькулювання кошторисної вартості наукових (науково-технічних) робіт здійснювалось установами НААН згідно норм, передбачених в нормативно-правових актах, що діють у сфері бухгалтерського обліку та звітності.

Бюджетні пропозиції установ НААН розглядаються відповідними галузевими відділеннями НААН та подаються до Відділу прогнозування бюджетних програм та фінансового забезпечення для їх перевірки на відповідність запланованих витрат бюджету встановленим вимогам та подальшого узагальнення.

Після доведення Мінфіном граничного обсягу видатків та індикативних прогнозних показників НААН з урахуванням бюджетних пропозицій установ НААН здійснює розподіл граничного обсягу та індикативних прогнозних показників за бюджетними програмами з урахуванням пріоритетів державної політики, визначених програмними (стратегічними) документами економічного і соціального розвитку, та планів своєї діяльності на плановий та наступні за плановим два бюджетні періоди.

При цьому підготовка бюджетного запиту НААН здійснюється відповідно до Інструкції з підготовки бюджетних запитів, затвердженої наказом Міністерства фінансів України від 06.06.2012 р. № 687 (зі змінами). Зокрема разом з бюджетним запитом НААН подає необхідну для здійснення Мінфіном аналізу бюджетного запиту детальну інформацію за формами, які щороку доводяться Міністерством фінансів України до головних розпорядників, а

також підтвердні документи та матеріали з ґрунтовними детальними розрахунками наукових установ НААН,

Відповідно до частини 8 статті 20 Бюджетного кодексу України НААН, як головний розпорядник бюджетних коштів, з урахуванням вимог наказу Міністерства фінансів України від 29.12.2002 р. № 1098 «Про паспорти бюджетних програм» розробляє та протягом 45 днів з дня набрання чинності законом про Державний бюджет України затверджує за погодженням з Міністерством фінансів України паспорти бюджетних програм. Також у терміни, визначені для подання зведеної річної бюджетної звітності, НААН за встановленою формою подає до Міністерства фінансів України Звіти про виконання паспортів бюджетних програм.

Під час підготовки паспортів бюджетних програм та звітів про їх виконання НАН України використовує планові та звітні показники діяльності наукових установ, щорічні звіти про діяльність НААН, відомості управлінського обліку тощо.

Бюджетна та фінансова звітність НААН складається згідно з наказами Міністерства фінансів України від 24.01.2012 р. № 44 «Про затвердження Порядку складання бюджетної звітності розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів, звітності фондами загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування» (зі змінами), від 28.02.2017 р. № 307 «Про затвердження Порядку заповнення форм фінансової звітності в державному секторі та Змін до Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку в державному секторі 101 «Подання фінансової звітності».

Таким чином, Національна академія аграрних наук України забезпечує відповідність витрат бюджету встановленим вимогам, а також правильність та повноту їх розрахунку в бюджетних документах.

2.4.4. Зв'язок між витраченими коштами та отриманим результатом

Протягом 2020-2022 років середні витрати наукових установ НААН за загальним фондом державного бюджету на проведення фундаментальних та прикладних досліджень суттєво зросли. Так, витрати на проведення одного фундаментального дослідження зросли з 385,6 тис. грн. у 2020 році до 633,0 тис. грн. – у 2021 році. Однак витрати на проведення одного фундаментального дослідження у 2022 році зменшилися до 613,4 тис. грн. Відповідно витрати на проведення одного прикладного дослідження збільшилися з 215,0 тис. грн. у 2020 році до 345,5 тис. грн. у 2021 році. Проте витрати на проведення одного прикладного дослідження і науково-технічну (експериментальну) розробку у 2022 році зменшилися до 330,6 тис. грн.

Основні результативні показники продукту також показували різну динаміку.

Зокрема, кількість фундаментальних наукових досліджень склала: у 2020 році – 764, у 2021 році – 549, у 2022 році – 553; кількість прикладних наукових досліджень склала: у 2020 році – 609, у 2021 році – 587, у 2022 році – 616.

Загальна кількість наукових публікацій НААН за період 2020 -2022 роки зменшилась з 4200 до 3082 публікацій, що частково пояснюється скороченням

загальної кількості дослідників в НААН.

Крім того, кількість публікацій в іноземних виданнях, що індексуються міжнародними базами Web of Science та/або Scopus також зменшилася з 420 у 2020 році до 300 публікацій у 2022 році.

Зменшення цих показників у 2022 році пов'язане із збройною агресією росії та рішенням Уряду щодо скорочення видатків загального фонду державного бюджету головним розпорядникам коштів державного бюджету, якою є Національна академія аграрних наук України, та їх спрямування до резервного фонду державного бюджету відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 01.04.2022р. № 401 *«Про спрямування коштів до резервного фонду державного бюджету»*.

Таким чином прослідковується зв'язок між використаними бюджетними коштами та отриманим результатом під час виконання науковими установами НААН бюджетної програми КПКВК 6591060 «Наукова та науково-технічна діяльність у сфері агропромислового комплексу».

2.4.5. Повнота (інформативність) та якість документів, що формуються головним розпорядником бюджетних коштів і застосовуються у бюджетному процесі (бюджетні запити, паспорти бюджетних програм тощо)

Національна академія аграрних наук України, відповідно до положень Бюджетного кодексу України, як головний розпорядник коштів державного бюджету:

- здійснює управління бюджетними коштами у межах встановлених йому бюджетних повноважень, забезпечуючи ефективне, результативне і цільове використання бюджетних коштів, організацію та координацію роботи розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня та одержувачів бюджетних коштів у бюджетному процесі;
- розробляє та затверджує паспорти бюджетних програм і складає звіти про їх виконання, при цьому забезпечуючи:
 - своєчасність затвердження паспортів бюджетних програм, достовірність і повноту інформації, що в них міститься;
 - відповідність змісту паспортів бюджетних програм закону про Державний бюджет України (рішенням про місцевий бюджет) та/або розпису бюджету (крім випадків внесення змін до паспортів бюджетних програм у разі внесення змін до спеціального фонду кошторису бюджетної установи в частині власних надходжень бюджетних установ), порядкам використання бюджетних коштів і правилам складання паспортів бюджетних програм та звітів про їх виконання;
 - підтвердження результативних показників бюджетних програм офіційною державною статистичною, фінансовою та іншою звітністю, даними бухгалтерського, статистичного та внутрішньогосподарського (управлінського) обліку, запровадження форми внутрішньогосподарського (управлінського) обліку для збору такої інформації.

Міністерство фінансів України наказом від 10.12.2010 № 1536 «Про результативні показники бюджетної програми» визначено перелік кількісних та

якісних показників, які визначають результат виконання кожної бюджетної програми, характеризують хід її реалізації, досягнення мети бюджетної програми, виконання завдань бюджетної програми.

Національна академія аграрних наук України для характеристики бюджетної програми за КПКВК 6591060 «Наукова та науково-технічна діяльність у сфері агропромислового комплексу» використовується 70 різних результативних показників цієї бюджетної програми, у тому числі 17 – затрат, 27 – продукту, 14 – ефективності та 12 – якості).

Основними результативними показниками, які відображені у паспорті бюджетної програми КПКВК 6591060 «Наукова та науково-технічна діяльність у сфері агропромислового комплексу» є: кількість фундаментальних наукових досліджень, в тому числі за пріоритетними напрямками розвитку науки і техніки; кількість прикладних наукових досліджень і науково-технічних розробок, в тому числі за пріоритетними напрямками розвитку науки і техніки; кількість наукових об'єктів, що становлять національне надбання; кількість публікацій у наукових виданнях (наукових статей), у тому числі, які індексуються у міжнародних наукометричних базах даних (Scopus, Web of Science тощо); кількість завершеної та впровадженої науково-технічної продукції (нових видів виробів, технологій, матеріалів, сортів рослин, методів, теорій та інших) за фундаментальними та прикладними дослідженнями, в тому числі за пріоритетними напрямками розвитку науки і техніки.

Крім того, використовувані НААН результативні показники за потреби можуть бути додатково нормовані, наприклад на кількість дослідників, кількість публікацій та ін., у результаті може бути отримана додаткова інформація щодо результатів виконання бюджетних програм.

З огляду на це, можна зробити висновок, що загалом застосовані НААН результативні показники дозволяють на достатньому рівні описати основні результати наукової та науково-технічної діяльності наукових установ НААН та провести оцінку результатів бюджетних програм за визначеними завданнями та напрямками використання бюджетних коштів.

2.4.6. Ефективність системи управління бюджетними коштами

Бюджетним кодексом України Національна академія аграрних наук України визначена головним розпорядником бюджетних коштів, яка здійснює управління бюджетними коштами відповідно до її повноважень, пов'язаних з формуванням та використанням бюджетних коштів, здійсненням контролю за дотриманням бюджетного законодавства, які спрямовані на досягнення цілей, завдань і конкретних результатів своєї діяльності та забезпечення ефективного, результативного і цільового використання бюджетних коштів, організацію та координацію роботи розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня та одержувачів бюджетних коштів у бюджетному процесі.

Національною академією аграрних наук України, як головним розпорядником бюджетних коштів, дотримано всіх термінів вимог та процедур, передбачених відповідними нормативними документами щодо планування, розподілу та спрямування бюджетних коштів за бюджетними програмами, в

тому числі і за програмою КПКВК 6591060 «Наукова та науково-технічна діяльність у сфері агропромислового комплексу».

Зокрема НААН організовує та забезпечує:

- складання бюджетної пропозиції з урахуванням Бюджетної декларації, схваленої у попередньому бюджетному періоді;
- на підставі Бюджетної декларації та плану діяльності на середньостроковий період складання бюджетного запиту і подає його Міністерству фінансів України;
- отримує бюджетні призначення шляхом їх затвердження у законі про Державний бюджет України;
- приймає рішення щодо делегування повноважень на виконання бюджетної програми розпорядниками бюджетних коштів нижчого рівня та/або одержувачами бюджетних коштів, розподіляє та доводить до них у встановленому порядку обсяги бюджетних асигнувань;
- затверджує кошториси розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня. плани використання бюджетних коштів одержувачів бюджетних коштів;
- розробляє та затверджує паспорти бюджетних програм і складає звіти про їх виконання.

НААН здійснюється щоквартальний моніторинг виконання заходів за бюджетною програмою КПКВК 6591060 «Наукова та науково-технічна діяльність у сфері агропромислового комплексу» та розглядається на Президії НААН Звіт про ефективність використання коштів державного бюджету та результати виконання програм наукових досліджень науковими установами Національної академії аграрних наук України

Разом з тим, наукові установи відання НААН щороку згідно з розпорядженням Президії НААН наприкінці бюджетного року надають остаточні відомості щодо отриманих результатів під час виконання бюджетної програми КПКВК 6591060 «Наукова та науково-технічна діяльність у сфері агропромислового комплексу» разом зі звітом про результати своєї діяльності.

За результатом узагальнення звітів установ НААН структурні підрозділи апарату Президії НАН України готують звіт про виконання паспортів бюджетних програм та звіт про діяльність НААН за відповідний рік, який схвалюється Президією НААН та затверджується на Загальних зборах Національної академії аграрних наук України.

НААН здійснює контроль за повнотою надходжень, взяттям бюджетних зобов'язань установами системи НААН і витрачанням ними бюджетних коштів. Зокрема НААН розглядає показники проектів кошторисів підвідомчих бюджетних наукових установ щодо законності та правильності розрахунків, доцільності запланованих видатків бюджету, правильності їх розподілу відповідно до напрямів використання коштів державного бюджету повноти надходження доходів до спеціального фонду додержання діючих ставок (посадових окладів), норм, цін, лімітів, а також інших показників відповідно до законодавства.

Кошториси, плани асигнувань загального фонду бюджету, плани спеціального фонду, плани використання бюджетних коштів, помісячні плани використання бюджетних коштів затверджуються керівником установи вищого рівня, наукових установ відання НААН розглядаються та затверджуються

керівництвом НААН у відповідності до Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28.02.2002 р. № 228.

Крім того, Відділом внутрішнього аудиту НААН щорічно відповідно до операційного плану діяльності проводяться планові, а за окремими рішеннями Президії НААН позапланові фінансові аудити діяльності бюджетних наукових установ відання НААН, за результатами яких приймаються відповідні управлінські рішення.

НААН та підвідомчими їй бюджетними установами забезпечується своєчасність проведення тендерних процедур відповідно до Закону України «Про публічні закупівлі» (зі змінами)

Метою цього Закону є забезпечення ефективного та прозорого здійснення закупівель, створення конкурентного середовища у сфері публічних закупівель, запобігання проявам корупції у цій сфері, розвиток добросовісної конкуренції.

Постановою Кабінету Міністрів України від 12 жовтня 2022 р. № 1178 «Про затвердження особливостей здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг для замовників, передбачених Законом України «Про публічні закупівлі», на період дії правового режиму воєнного стану в Україні та протягом 90 днів з дня його припинення або скасування» запроваджено нову процедуру – відкриті торги з особливостями.

Відповідно до Закону України «Про публічні закупівлі» в НААН та мережі її бюджетних установ визначено уповноважених осіб, які також відповідають за організацію та проведення закупівель, зокрема за спрощеною процедурою. У своїй діяльності уповноважені особи установ НААН керуються законами України «Про публічні закупівлі», «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» та іншими нормативно-правовими актами у сфері закупівель. При цьому НААН та її установи використовують електронну систему закупівель. Всі закупівлі автоматично розміщуються на авторизованому електронному майданчику. Отримання і передача інформації та документів під час проведення закупівель, автоматичний обмін інформацією здійснюється за допомогою мережі Інтернету.

Таким чином, ефективність системи управління бюджетними коштами в НААН перебуває на достатньому рівні. Питання щодо підвищення ефективності системи управління бюджетними коштами керівництвом Національної академії аграрних наук України перебуває на постійному контролі.

РОЗДІЛ III. ВАРІАНТИ ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛІ ОГЛЯДУ ВИТРАТ

У Законі України «Про наукову і науково-технічну діяльність» обґрунтовано необхідність пріоритетної державної підтримки розвитку науки як джерела економічного зростання і невід’ємної складової національної культури та освіти, створення умов для реалізації інтелектуального потенціалу громадян у сфері наукової і науково-технічної діяльності, забезпечення використання досягнень вітчизняної та світової науки і техніки для задоволення соціальних, економічних, культурних та інших потреб.

При цьому, у статті 47 зазначено, що держава застосовує фінансово-кредитні та податкові інструменти для створення економічно сприятливих умов для ефективного провадження наукової і науково-технічної діяльності відповідно до законодавства України, забезпечує до 2025 року збільшення обсягу фінансування науки за рахунок усіх джерел до 3% валового внутрішнього продукту – показника, визначеного Лісабонською стратегією Європейського Союзу.

Згідно зі статті 48 цього Закону бюджетне фінансування наукових досліджень здійснюється шляхом базового фінансування основної діяльності державних наукових установ.

Таке фінансування здійснюється для:

- 1) проведення фундаментальних наукових досліджень;
- 2) підтримки найважливіших для держави напрямів прикладних наукових досліджень і науково-технічних розробок, зокрема в інтересах національної безпеки та оборони;
- 3) розвитку інфраструктури наукової і науково-технічної діяльності;
- 4) розвитку матеріально-технічної бази для провадження наукової і науково-технічної діяльності;
- 5) збереження та розвитку наукових об’єктів, що становлять національне надбання;
- 6) підготовки наукових кадрів;
- 7) розроблення наукових засад державної політики у відповідних сферах та наукового забезпечення виконання завдань і функцій, покладених на відповідні органи виконавчої влади;
- 8) забезпечення доступу до науково-технічної інформації та наукової літератури на всіх видах носіїв.

Кошти при базовому фінансуванні виділяються на наукову установу в цілому, з урахуванням чисельності працюючих і минулорічних обсягів видатків, а перелік наукових установ, яким надається базове фінансування, затверджується Кабінетом Міністрів України.

Враховуючи зазначене нами пропонуються два варіанти досягнення цілі огляду витрат, які спрямовані на вдосконалення системи планування та механізму розподілу видатків державного бюджету між науковими установами НААН на проведення наукової діяльності.

3.1. Застосування формульного підходу до розподілу видатків державного бюджету між науковими установами НААН на проведення наукової і науково-технічної діяльності (варіант 1)

Планування наукової та науково-технічної діяльності установ НААН на коротко-, середньо- і довгостроковий період здійснюється відповідно до Порядку формування тематики та контролю за виконанням наукових досліджень в Національній академії аграрних наук України, затвердженого постановою Президії НААН від 19.12.2018 р. № 339 (зі змінами).

При підготовці розрахунків щодо проведення наукових досліджень та складанні проектів кошторисів установи НААН керуються вимогами постанови Кабінету Міністрів України від 28.02.2002 р. № 228 «Про затвердження Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ» (зі змінами).

Фінансування основної статутної діяльності бюджетних установ НААН здійснюється за бюджетною програмою КПКВК 6591060 «Наукова і науково-технічна діяльність у сфері агропромислового комплексу».

З метою встановлення єдиних вимог до формування та розподілу бюджетних коштів з Державного бюджету України між науковими установами відання Національної академії аграрних наук України Президією НААН 13.12.2021 р. (протокол № 18) затверджено «Положення про порядок формування та розподілу коштів державного бюджету між науковими установами відання Національної академії аграрних наук України».

При розподілі обсягів базового бюджетного фінансування між науковими установами НААН береться до уваги, насамперед:

1. актуальність виконуваної наукової тематики;
2. кількісний та якісний склад (штатний розпис) установ Відділень НААН;
3. особливості утримання приміщень і територій (комунальні платежі, оплата енергоносіїв тощо);
4. наявність експериментальної бази, парку наукових приладів, необхідність використання витратних матеріалів тощо.

Крім зазначених вище чинників можуть враховуватися наукові результати установи і результати комплексних перевірок її наукової, науково-організаційної та фінансово-господарської діяльності, участь установ у науково-технічному супроводі галузей АПК, науково-експертна діяльність, рівень цитованості робіт науковців установи за наукометричними базами даних (Scopus, WoS) тощо.

З метою забезпечення відкритості та прозорості процесу розподілу бюджетних коштів при застосуванні методології базового фінансування нами пропонується використовувати формульний підхід до розподілу видатків державного бюджету між науковими установами НААН на проведення наукової і науково-технічної діяльності.

При цьому, визначальною умовою застосування формульного підходу є простота отримання інформації яку можливо легко перевірити.

Відповідно до зазначеного принципу нами пропонується до застосування наступна формула для розподілу видатків державного бюджету

$$\text{Чфу} = \frac{\text{Бф} * \text{Кв} * 100}{\text{Пф} + 3\text{мф}} \quad (3.1.)$$

де:

Чфу – частка фінансування наукової установи у загальному обсязі видатків на виконання програми наукових досліджень, %;

Бф – базовий обсяг фінансування наукової установи за попередній період, відповідно до розподілу головного розпорядника бюджетних коштів, тис. грн.;

Кв – коефіцієнт вагомості, який враховує ефективність діяльності наукової установи (спираючись на рейтинг наукової установи або результати її державної атестації), кількість і якість публікацій установи у перерахунку на одного дослідника, коли, наприклад, число опублікованих за рік статей в середньому на дослідника перевищує 0,5 і понад 50% (тощо) з них опубліковані у рейтингових виданнях, що індексуються у базах даних Scopus, то установа отримує додатково ще 5% фінансування із наступним перенормуванням для встановлення відповідних відсотків за усіма ключовими показниками діяльності наукових установ, а також враховує віковий склад дослідників.

Для цього можливо використати наступний критерій: якщо середній вік науковців не перевищує 60 років, то відсоток фінансування установи підвищується; наприклад, якщо він у межах 55-60 років, то базове фінансування установи збільшується на 5% (наприклад, на додаткове забезпечення продуктивної роботи молодіжних дослідницьких лабораторій і груп упродовж наступних 3-5 років), якщо ж у межах 50 - 55, то на 10% тощо (відповідні зміни через перенормування дадуть нові відсотки для кожної установи конкретного відділення НААН);

Пф – умовно постійні видатки з державного бюджету на виконання програми наукових досліджень, які визначаються як сума обсягу заробітної плати у припущенні, що більшість докторів наук мають значний стаж (наприклад понад 25-35 років) і звання професора чи головного наукового співробітника, більшість кандидатів наук - стаж понад 10-20 років і звання старшого наукового співробітника, а науковці без ступеня працюють порівняно недовго (5-10 років), тис. грн.;

Змф – змінні видатки з державного бюджету на утримання наукомісткої дослідницької інфраструктури (електроенергія, вода для охолодження тощо), високотехнологічних установок чи обладнання науково-технічного призначення (ремонт, модернізація, оновлення), включаючи забезпечення заробітною платою необхідного технічного персоналу, придбання витратних матеріалів – реактивів, кріогенних рідин для лабораторної бази, експлуатаційних та інвестиційних видатків тощо, тис. грн.

Отже, при затсосуванні формульного підходу до розподілу видатків державного бюджету між науковими установами НААН на проведення наукової і науково-технічної діяльності дозволить збільшити обсяги фінансування наукових досліджень на 15-20 %.

3.1.1. Завдання, спрямовані на реалізацію варіанта 1

Для запровадження формульного підходу до розподілу видатків

державного бюджету між науковими установами НААН з метою підвищення ефективності їх діяльності необхідно на рівні Академії вирішити низку завдань:

- провести апробацію розробленої формули, шляхом запровадження у НААН відповідного пілотного проекту, який би передбачав застосування формульного підходу до розподілу коштів між установами та дозволяв відслідкувати його вплив на результати роботи установ відділень у середньостроковій перспективі;

- за результатами пілотного проекту внести необхідні корективи до розробленої формули та прийняти рішення щодо доцільності застосування її для розподілу коштів між науковими установами всіх відділень НААН;

- провести низку організаційних заходів, пов'язаних із інформуванням суспільства на затвердження нового порядку розподілу коштів з державного бюджету між науковими установами НААН.

3.1.2. Прогноз очікуваного впливу реалізації варіанта 1 на сферу наукової і науково-технічної діяльності наукових установ НААН

Практичне впровадження методології формульного розподілу базового фінансування між науковими установами НААН на проведення наукової діяльності, наведеного у п. 3.1.1., дозволить перейти від розподілу фінансових і матеріальних ресурсів, яка спирається виключно на кількісний склад наукової установи без врахування ефективності результатів її діяльності, до пріоритетної підтримки конкурентоспроможних наукових установ, результати діяльності яких затребувані на ринку.

Крім того реалізація цього підходу дозволить суттєво підвищити прозорість процесу і механізму розподілу коштів між науковими установами НААН.

Очікується, що у довгостроковій перспективі це сприятиме підвищенню основних показників ефективності діяльності наукових установ НААН та інноваційному розвитку аграрної галузі нашої країни.

Таблиця 28. Прогноз очікуваного впливу реалізації варіанта на сферу

Об'єкти впливу	Очікуваний вплив
Отримувачі/користувачі публічних послуг	Удосконалення процесу розподілу видатків із державного бюджету між науковими установами НААН

3.1.3. Фінансово-економічне обґрунтування варіанта 1

Впровадження методології формульного розподілу видатків державного бюджету між науковими установами НААН не потребує додаткових витрат державного бюджету і може бути розпочата в межах визначеного на наступний рік бюджетного фінансування НААН.

3.1.4. Ризики реалізації варіанта 1

Впровадженню методології формульного розподілу видатків державного бюджету між науковими установами НААН з метою подальшого підвищення

ефективності їхньої діяльності та сприяння інноваційному розвитку аграрної галузі нашої країни можуть завадити наступні фактори макроекономічного характеру:

- недосконалість нормативно-правової бази;
- недотримання законодавчо визначених норм фінансування;
- низький попит на результати НДР;
- низький рівень соціальної підтримки вчених та зниження престижу наукової праці;
- недостатність державної підтримки молодих вчених;
- недостатній обсяг фінансування.

Таблиця 29. Ризики реалізації варіанта 1

Ризик	Шляхи запобігання/мінімізації ризику
Недосконалість нормативно-правової бази	Розроблення дієвої постійно діючої систем визначення пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки на середньострокову та довгострокову перспективи
Недотримання законодавчо визначених норм фінансування	Визначення на рівні держави чітких строків поетапного наближення реальних обсягів фінансування науково-технічної сфери до законодавчо визначеного рівня
Низький рівень соціальної підтримки вчених та зниження престижу наукової праці	Перегляд посадових окладів наукових працівників з метою їх поетапного наближення до встановленого законодавством рівня
Недостатність державної підтримки молодих вчених	Збільшення фінансового стимулювання досліджень молодих вчених, запровадження державної програми із забезпечення житлом, фінансово-організаційної підтримки мобільності тощо
Недостатній обсяг фінансування	Впровадження механізмів адресної підтримки для наукових підрозділів, які мають вагомі наукові та практичні результати

3.2. Розподіл видатків державного бюджету між науковими установами НААН на проведення наукової і науково-технічної діяльності відповідно до їх рейтингу (варіант 2)

Базове бюджетне фінансування є найважливішим інструментом підтримки наукової спільноти та повноцінного функціонування наукових установ НААН. Для підвищення ефективності його використання доцільно при розподілі фінансування поступово переходити від недостатньо продуктивного затратного підходу (фінансування, детермінованого кількісним складом наукових колективів і минулорічним рівнем затрат) до фінансування за якісними показниками роботи наукових установ.

Для цього, пропонуємо застосувати наступний варіант розподілу коштів загального фонду державного бюджету, який передбачає наступні кроки.

Загальний фод державного бюджету Національної академії аграрних наук України на 2024 рік розбивається на 5 складових блоків:

- кадровий потенціал наукової установи НААН на 01.01.2024 року – 40%;
- тематика досліджень наукової установи НААН (кількість фундаментальних і прикладних завдань, що плануються до виконання у програмах наукових досліджень Академії у 2024 році) – 30%;
- державна атестація наукової установи НААН у Міністерстві освіти і науки України на 01.01.2024 року (1, 2 та 3 кваліфікаційні групи) – 10%;
- рейтинг наукової установи НААН на 01.01.2024 року (оцінювання діяльності

установ Академії за 100 показниками з метою оцінки ефективності та підвищення результативності їх діяльності, відповідності одержаних ними результатів державним пріоритетним напрямом розвитку науки і техніки та інноваційної діяльності) – 15%;

- стан наукової установи НААН (оцінювання пошкоджень установи Академії та її матеріально-технічної бази внаслідок збройної агресії російської федерації) – 5%.

Фінансування кожного із складових блоків розглядається окремо. Загальне фінансування наукової установи НААН складається із суми фінансувань кожного з цих блоків.

Як приклад, розподіл фінансування за тематикою наукових досліджень. Кожна наукова установа виконує певну кількість завдань (фундаментальних і прикладних) у 43 програмах наукових досліджень НААН. Розподіл (розрахунок) за цим блоком пропонується здійснювати наступним чином. Частка фінансів, що передбачена на цей блок, розподіляється у співвідношенні 60%:40% відповідно між фундаментальними дослідженнями і прикладними. Далі, знаючи кількість запланованих до виконання фундаментальних і прикладних завдань (переможців конкурсу, затверджених Президією НААН, а фундаментальні дослідження пройшли експертизу Експертної ради з питань оцінювання тем фундаментальних досліджень при Національній академії наук України, позитивно оцінені та визнані доцільними для виконання) визначаємо середню вартість 1-го фундаментального та 1-го прикладного завдання. Далі, знаючи показники кількості виконуємих фундаментальних і прикладних завдань за кожною установою Академії, перемножуємо їх на вартість, складаємо вартість фундаментальних і прикладних завдань наукової установи НААН і отримуємо показник фінансування тематики кожної конкретної установи Академії.

Інший приклад, розподіл фінансування за результатами державної атестації наукових установ в Міністерстві освіти і науки України. На даний час Міністерством освіти і науки України видано 83 свідоцтва про державну атестацію наукових установ НААН, з них:

- до I класифікаційної групи віднесено 25 наукових установи;
- до II класифікаційної групи – 54;
- до III класифікаційної групи – 4 наукових установ НААН.

Далі шляхом поділу частки фінансів, що передбачена на цей блок, на 212 (за 3 класифікаційну групу – 1 бал, установ таких 4, усього – 4 бали; за 2 класифікаційну групу – 2 бали, установ – 54, усього 108 – балів; за 1 класифікаційну групу – 4 бали, установ – 25, усього – 100 балів, разом – 212) визначаємо вартість одного бала, тобто фінансування наукової установи НААН, що віднесена Міністерством освіти і науки України до III класифікаційної групи. Далі помноживши цю вартість на 2 та на 4 визначаємо відповідно фінансування наукових установ НААН, що віднесені Міністерством освіти і науки України до II та I класифікаційних груп.

Знаючи чисельність працівників установ Академії (кадровий потенціал кожної наукової установи НААН), не виникає проблем з розподілу частки фінансів, що передбачена на цей блок.

Також не виникає проблем з розподілом частки фінансів, що передбачена відповідно до рейтингу кожної установи НААН, що складається із 100 показників (критеріїв, що мають відповідну бальну оцінку) за 11 напрямками оцінювання (додаток 2), а саме:

- кадровий потенціал наукової установи;
- фінансування наукової установи;
- атестація наукової установи Міністерством освіти і науки України;
- науково-координаційна робота наукової установи;
- підготовка наукових кадрів установою;

- міжнародна діяльність наукової установи;
- публікаційна активність наукової установи;
- видавнича діяльність наукової установи;
- виставкова діяльність наукової установи;
- інноваційна діяльність наукової установи;
- досягнення (премії) наукової установи.

При цьому, розподіл обсягів базового бюджетного фінансування за цим блоком між науковими установами НААН відбувається відповідно до класифікаційної групи наведеної у табл. 30.

Таблиця 30. Визначення класифікаційної групи наукової установи НААН

Класифікаційна група наукової установи	Класифікаційна оцінка, (діапазон значень), тис. балів	Коефіцієнт
1	≥ 12	2
2	10-12	1,8
3	8-10	1,6
4	6-8	1,3
5	4-6	1,0
6	2-4	0,7
7	≤ 2	0,5

Якщо рейтингова оцінка наукової установи відповідає діапазонам із суміжних класифікаційних груп, то ця установа має відноситися до вищої класифікаційної групи. Розподіл частки фінансів, що передбачений згідно з оцінюванням пошкоджень установи Академії та її матеріально-технічної бази внаслідок збройної агресії російської федерації, пропонується розглядати Робочою групою НААН з підготовки проєкту розподілу коштів державного бюджету із залученням академіків-секретарів галузевих відділень НААН.

Сформовані методологічні засади щодо розподілу обсягів базового бюджетного фінансування між науковими установами НААН несуть стимулюючий характер і направлені, насамперед, на актуалізацію напрямів наукових досліджень та покращення показників діяльності наукової установи.

Розподіл видатків державного бюджету між науковими установами НААН може здійснюватися на короткострокову перспективу, переглядатися відповідно до результатів її поточної діяльності наукових установ НААН.

3.2.1. Завдання, спрямовані на реалізацію варіанта 2

Здійснення розподілу видатків з державного бюджету між науковими установами шляхом використання рейтингової оцінки потребує й виконання низки організаційних завдань, а саме:

- враховуючи різнонаправленість наукових досліджень, які у сукупності здійснюють наукове забезпечення галузей агропромислового комплексу, визначити й затвердити конкретні показники ефективності діяльності наукових установ та за потреби вагові коефіцієнти для цих показників, які будуть використовуватися у процесі рейтингової оцінки;

- унормувати зв'язок між рейтингом наукової установи та рівнем її базового фінансування, що дозволить створити підґрунтя для запровадження методологічних підходів, згідно яких наукова установа з найвищим рейтингом має отримувати найбільший, а установа з низьким рейтингом – найменший обсяг фінансування у розрахунку на одного дослідника;

- провести низку організаційних заходів, пов'язаних із інформуванням суспільства на затвердження нового порядку розподілу коштів з державного бюджету між науковими установами НААН.

3.2.2. Прогноз очікуваного впливу реалізації варіанта 2 на сферу наукової і науково-технічної діяльності наукових установ НААН

Практичне впровадження методології шляхом рейтингової оцінки для розподілу фінансування між науковими установами НААН на проведення наукової діяльності, наведеного у п. 3.2.1., дозволить перейти від традиційного фінансування науки, до більш прогресивної системи фінансування науки, орієнтованої на результат та сприятиме підвищенню якості досліджень і розробок шляхом встановлення прямої залежності між розмірами фінансування і якістю виконання науково-дослідних робіт.

Реалізація запропонованого варіанта розподілу видатків державного бюджету між науковими установами НААН закладає основи конкуренції за бюджетні кошти між установами, які виконують наукові дослідження і розробки.

Враховуючи, що в НААН уже існують напрацювання з рейтингового оцінювання наукових установ академії, очікується, що вже у середньостроковій перспективі це сприятиме підвищенню основних показників ефективності їхньої діяльності та дозволить прискорити впровадження інноваційних розробок в АПК.

Таблиця 31. Прогноз очікуваного впливу реалізації варіанта на сферу

Об'єкти впливу	Очікуваний вплив
Отримувачі/користувачі публічних послуг	Удосконалення процесу розподілу видатків із державного бюджету між науковими установами НААН

3.2.3. Фінансово-економічне обґрунтування варіанта 2

Впровадження методології рейтингової оцінки для розподілу державного бюджету між науковими установами НААН не потребує додаткових витрат державного бюджету і може бути розпочате в межах визначеного на наступний рік бюджетного фінансування НААН. Враховуючи недостатній рівень фінансування НААН протягом 2020-2022 рр., як наведено у розділі 2, встановлення прямого зв'язку між рейтингом установи та обсягом її фінансування зовсім не гарантує, що визначений таким чином обсяг фінансування установи з найвищим рейтингом забезпечить її роботу в режимі повного робочого часу.

3.2.4. Ризики реалізації варіанта 2

Реалізації методології рейтингової оцінки для розподілу видатків державного бюджету між науковими установами НААН з метою подальшого підвищення ефективності їхньої діяльності та сприяння інноваційному розвитку аграрної галузі нашої країни можуть завадити ті ж самі фактори макроекономічного характеру, які наведені у п. 3.1.3. При цьому, за недостатнього обсягу фінансування виникає ризик першочергового надання коштів провідним науковим установам – головним установам з виконання ПНД НААН, що, насамперед, впливатиме на розвиток дослідних стацій мережі НААН. Частково мінімізувати цей ризик можливо шляхом використання показників діяльності наукової установи нормованих на кількість наукових співробітників в установі.

Таблиця 32. Ризики реалізації варіанта

Ризик	Шляхи запобігання/мінімізації ризику
Недосконалість нормативно-правової бази	Розроблення дієвої постійно діючої систем визначення пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки на середньострокову та довгострокову перспективи
Недотримання законодавчо визначених норм фінансування	Визначення на рівні держави чітких строків поетапного наближення реальних обсягів фінансування науково-технічної сфери до законодавчо визначеного рівня
Низький рівень соціальної підтримки вчених та зниження престижу наукової праці	Перегляд посадових окладів наукових працівників з метою їх поетапного наближення до встановленого законодавством рівня
Недостатність державної підтримки молодих вчених	Збільшення фінансового стимулювання досліджень молодих вчених, фінансово-організаційної підтримки мобільності тощо
Першочергове надання коштів крупним науковим установам	Застосування показників діяльності наукової установи нормованих на кількість наукових співробітників в установі
Соціальна напруга	Збільшення соціальною напруги у наукових установах, віднесених до 6-7 класифікаційної групи

3.2.5. Заходи досягнення цілі огляду витрат, відповідальні виконавці та терміни їх реалізації

З метою реалізації запропонованого варіанту щодо розподілу видатків з державного бюджету між науковими установами НААН шляхом використання рейтингової оцінки пропонуються наступні заходи, виконавці та строки їх реалізації для досягнення цілі огляду витрат.

Таблиця 33. Заходи досягнення цілі огляду витрат, відповідальні виконавці та терміни їх реалізації

Назва заходу	Відповідальний виконавець	Термін реалізації	Індикатор виконання
Створити робочу групу з розроблення критеріїв (показників) оцінювання ефективності діяльності наукових установ НААН (рейтингової оцінки)	НААН	січень 2024 р.	наказ президента НААН
Визначити й затвердити критерії (показники) оцінювання ефективності діяльності наукових установ НААН (рейтингової оцінки)	галузеві відділення НААН	I квартал 2024 р.	рішення галузевих відділень НААН, комісії НААН з
Унормувати зв'язок між рейтинговою оцінкою наукової установи НААН та рівнем її базового фінансування	галузеві відділення НААН	II квартал 2024 р.	рішення галузевих відділень НААН, комісії НААН з підготовки проекту розподілу фінансування
Провести оцінювання діяльності наукових установ НААН та сформувавши їх рейтинг	галузеві відділення НААН, науково-організаційне управління НААН	III квартал 2024 р.	рішення галузевих відділень НААН
Провести апробацію методики розподілу коштів державного бюджету на 2025 р. між установами НААН з урахуванням їх рейтингової оцінки	галузеві відділення НААН, науково-організаційне управління НААН	III квартал 2024 р. фінансування	рішення галузевих відділень НААН, комісії НААН з підготовки проекту
Провести розподіл коштів державного бюджету на 2025 р. між установами НААН з урахуванням їх рейтингової оцінки	НААН	січень 2025 р.	рішення Президії НААН

РОЗДІЛ IV. ПОРІВНЯННЯ ВАРІАНТІВ

4.1. Порівняння двох варіантів та пропозиції щодо оптимального варіанту досягнення цілі огляду витрат

Згідно європейської практики одним із основних інструментів, що знайшов широке використання при аналізі ефективності програмних документів, який матиме суттєвий вплив на реалізації місії підприємств та організацій є SWOT-аналіз. Саме застосування методології SWOT-аналізу дає змогу здійснити глибоке дослідження зовнішнього мікро- і макросередовища, підприємства, виявити тенденції у змінах зовнішнього середовища, можливості та резерви для подальшого розвитку, а також провести оцінку ефективності реалізації задуму в умовах невизначеності.

Порівняння можливості впровадження двох запропонованих варіантів досягнення цілі огляду витрат шляхом застосування методології SWOT-аналізу дозволяє стверджувати, що другий варіант є кращим (рис. 1).

Так, застосування формульного підходу до розподілу видатків з державного бюджету між науковими установами НААН не потребуватиме додаткових витрат з державного бюджету, а достатній рівень прозорості, об'єктивності та ефективності процесу розподілу коштів дозволяє покращити результативність наукових досліджень.

Розподіл видатків з державного бюджету між науковими установами шляхом використання рейтингової оцінки також не потребує додаткових витрат з державного бюджету та забезпечує максимальну прозорість. Проте ще однією сильною стороною цього варіанту є більша його прогресивність, адже у результати рейтингової оцінки є показником затребуваності результатів наукових досліджень на ринку. А це, у свою чергу, має відображатися на формуванні дохідної частини як державного бюджету, так і наповненості спеціального фонду наукової установи НААН.

У той же час, запровадження формульного підходу до розподілу видатків потребує впровадження цілої низки організаційних заходів, таких як створення робочої групи для удосконалення робочої формули, проведення громадського обговорення цієї формули, реалізації пілотного проєкту з розподілом і моніторингу його виконання, внесення коректив до методологічних засад розробленої формули тощо.

Порівняно із формульним підходом застосування методики рейтингової оцінки менш трудомісткий процес. Адже в НААН уже існують напрацювання з рейтингового оцінювання. У той же час, практичне впровадження тут потребуватиме посилення ролі та відповідальності галузевих відділень в процесі планування та звітування наукових установ.

Насамперед це стосуватиметься процесу планування потреби у фінансуванні наукових досліджень, а також організаційній підтримці реалізації проєктів наукових установ.

Рисунок 1. Порівняння варіантів досягнення цілі огляду витрат шляхом застосування методології SWOT-аналізу

У цілому ж, результати аналізу запропонованих підходів до розподілу видатків з державного бюджету між науковими установами Національної академії аграрних наук України шляхом застосування методологій SWOT-аналізу дозволяють стверджувати, що впровадження другого варіанту (розподіл видатків з державного бюджету між науковими установами шляхом використання рейтингової оцінки) є більш прогресивним та стимулюватиме наукові установи до актуалізації наукових досліджень.

Водночас зазначені методичні підходи мають розглядатися лише як перший етап пошуку найбільш прийняттого варіанту удосконалення принципів розподілу бюджетних коштів з метою забезпечення прозорого, ефективного та соціально спрямованого розвитку аграрної науки в нашій державі.

4.2 Пропозиції Робочої групи щодо оптимального варіанту досягнення цілі огляду витрат

За результатом проведеного огляду витрат державного бюджету у сфері наукової і науково-технічної діяльності наукових установ Національної академії аграрних наук України Робоча група відзначає, що другий варіант досягнення цілі огляду витрат є більш практичним для реалізації.

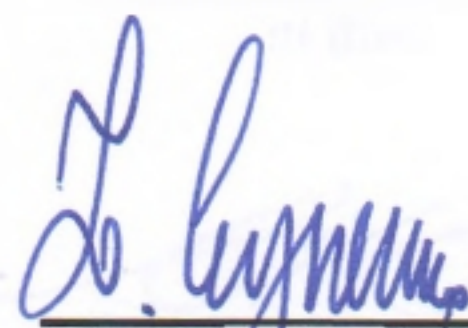
З метою реалізації найбільш оптимального варіанту досягнення цілі огляду витрат та мінімізації можливих ризиків Робоча група також рекомендує Національній академії аграрних наук України:

1. До 01 березня 2024 року внести зміни до Порядку проведення конкурсного відбору наукових, науково-технічних робіт на замовлення Національної академії аграрних наук України, що плануються до виконання за рахунок коштів державного бюджету, затвердженого постановою Президії НААН від 17.10.2018р. (протокол №15), які забезпечать збільшення частки прикладних досліджень (до рівня не менше ніж 40%), в загальній кількості наукових досліджень, які фінансуються в межах бюджетної програми КПКВК 6591060 «Наукова та науково-технічна діяльність у сфері агропромислового комплексу» за напрямом використання коштів «Підтримка пріоритетних для держави наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок відповідно до Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2023 року», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 07 вересня 2011 р. № 942 (зі змінами).

2. Підвищити рівень відповідальності керівників наукових установ відання НААН за ефективність використання бюджетних коштів через посилення взаємозв'язку між бюджетними видатками та досягнутими результативними показниками бюджетної програми КПКВК 6591060 «Наукова

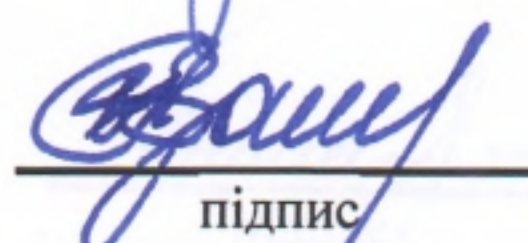
та науково-технічна діяльність у сфері агропромислового комплексу».

Голова Робочої групи,
віце-президент НААН
Юрій ЛУПЕНКО

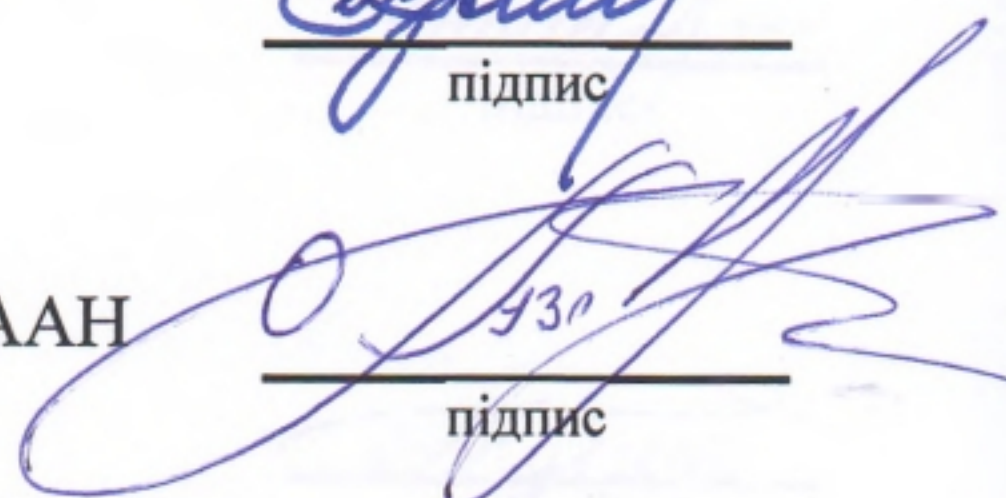
підпис

Заступник голови Робочої групи
головний учений секретар НААН
Валерій АДАМЧУК

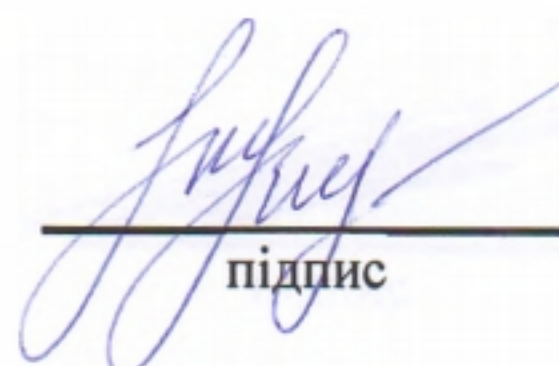
підпис

Члени Робочої групи:
Начальник Науково-організаційного управління НААН
Олег ГУЗЕВАТИЙ

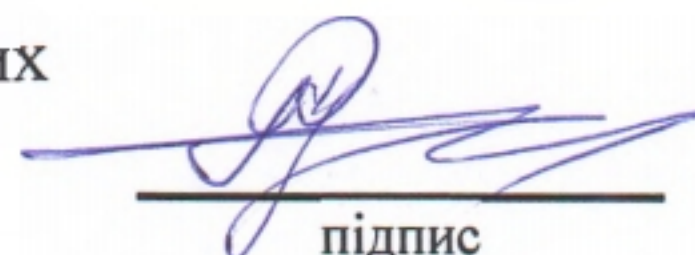
підпис

Проректор з науково-педагогічної та навчальної роботи
Сумського національного аграрного університету, член
Наукового комітету Національної ради України
Ігор КОВАЛЕНКО

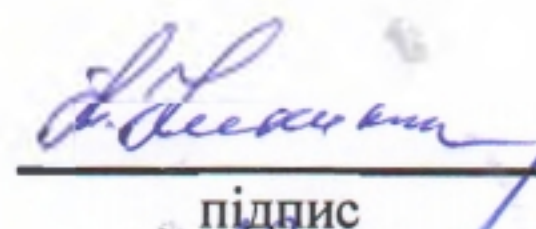
підпис

Директор Всеукраїнської громадської організації
«Національна асоціація сільськогосподарських дорадчих
служб України»
Роман КОРІНЕЦЬ

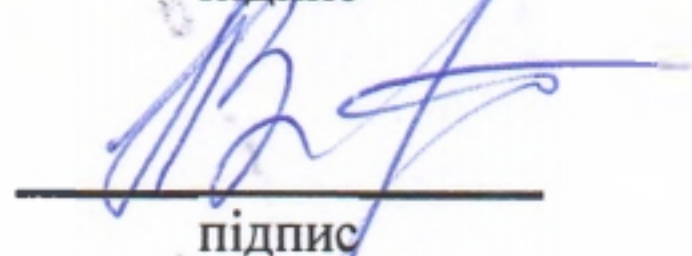
підпис

Головний спеціаліст відділу науки Департаменту
видатків бюджету гуманітарної сфери Міністерства
фінансів України Таїсія НІКІТЮК

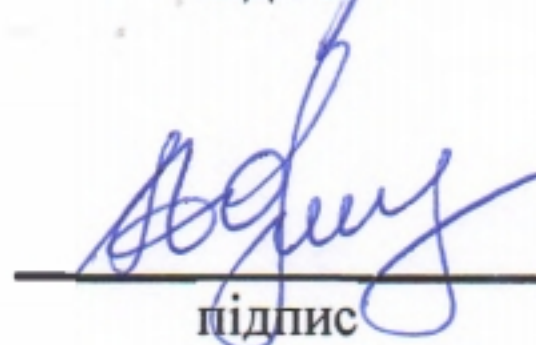
підпис

Голова Громадської спілки «Аграрний союз України»
Геннадій НОВІКОВ

підпис

Заступник директора Департаменту видатків бюджету
гуманітарної сфери – начальник відділу науки
Міністерства фінансів України
Олександр ОВЕРЧУК

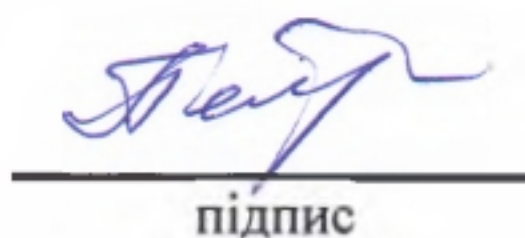
підпис

Начальник науково-дослідної частини Національного
університету біоресурсів і природокористування України
Володимир ОТЧЕНАШКО

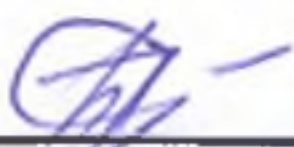
підпис

Керівник експертної групи з питань розвитку науки
директорату науки та інновацій Міністерства освіти і
науки України
Зоя ПЕТРЕНКО

підпис

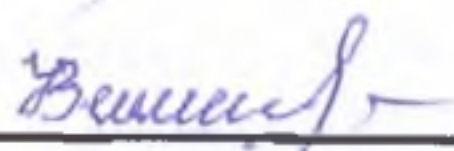
Головний науковий співробітник Державної установи
«Інститут економіки та прогнозування НАН України»
Ольга ПОПОВА

підпис

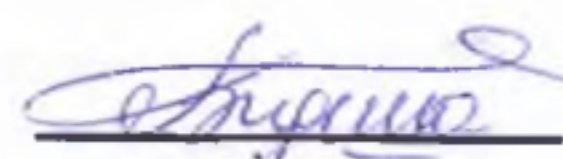
Проректор Київського аграрного університету НААН
Михайло РОМАЩЕНКО

підпис

Начальник Відділу прогнозування бюджетних програм та
фінансового забезпечення НААН
Ірина ЗЕМЛЯНА

підпис

Секретарі Робочої групи:
Начальник Відділу зведеного планування Науково-
організаційного управління НААН
Ірина БІДНИНА

підпис

Заступник академіка-секретаря Відділення аграрної
економіки і продовольства НААН
Максим КРОПИВКО

підпис

Міжнародна діяльність наукових установ НААН

Національний науковий центр «Інститут ґрунтознавства та агрохімії імені О. Н. Соколовського» – у 2022 р. передано Об'єднаному дослідному центру Європейської Комісії (JRC) для використання Європейським центром ґрунтової інформації (ESDAC) базу даних ґрунтових профілів відповідно до методології eSOTER, майже 400 ґрунтово-територіальних одиниць (полігонів) на українській території басейну Дунаю з використанням як національної класифікації ґрунтів, так і міжнародної класифікації ґрунтів WRB 2014.

Науковцями Інституту продовжено виконання Листа-угоди (та додаткової угоди від 06.12.2021 р. № 3) з Продовольчою та сільськогосподарською організацією ООН (ФАО) щодо узгодження національної системи ґрунтових класифікаторів зі Світовою реферативною базою ґрунтових ресурсів (WRB 2014). Роботу виконують у рамках проєкту Глобального екологічного фонду (ГЕФ) «Інтегроване управління природними ресурсами в деградованих ландшафтах в лісостеповій та степовій зонах України». У 2022 р. за цим напрямом у рамках додаткової угоди з ФАО отримано такі основні результати:

- створено Національну базу ґрунтових профілів для системи моніторингу нейтрального рівня деградації ґрунтів України;
- підготовлено систематизований тематичний словник для однозначного перекладу термінів української класифікації ґрунтів на англійську мову;
- розроблено та видано Посібник з узгодження національної класифікації ґрунтів з WRB 2014;
- розроблено цифрові карти ґрунтів з роздільною здатністю 1: 200 000 для Харківської та Херсонської областей України відповідно до стандартів WGS84 з національною і міжнародною класифікацією ґрунтів українською та англійською мовами.

За угодою з компанією «Регал петролеум корпорейшн лімітед» (Велика Британія) проведено ґрунтово-екологічне обстеження території нафтогазовидобування для встановлення відповідності фактичного стану ґрунтів вимогам нормативних документів, розроблено рекомендації та обчислено економічний і соціальний ефект: оптимізовано вартість і якість виконання моніторингу довкілля у лісових та аграрних масивах, а також населених пунктах поблизу джерел забруднення газовидобувної галузі виробництва; проведено відокремлення впливу нафтогазових підприємств на довкілля України від наслідків збройної агресії російської федерації.

У межах співробітництва із Вроцлавським природничим університетом, Інститутом просторового управління (Польща) здійснено аналіз і економічне оцінювання впливу збройної агресії та бойових дій на землі та ґрунти в сільському господарстві. Використання результатів можливе під час формування пропозицій щодо відшкодування збитків, завданих агресором.

Спільно з Інститутом ґрунтознавства ТАСГН (Республіка Таджикистан) (угода від 2017 до 2027 р.) виконано роботи з уніфікації підходів до збирання, накопичення і використання інформації щодо стану засолених й аридних земель – результати сприятимуть прогнозуванню і запобіганню деградації ґрунтів через опустелювання та засолення (Глобальний симпозиум по засолених ґрунтах (Global Symposium on Salt-affected Soils, GSAS21).

На конкурс HORIZON-MISS-2022-SOIL-01-07 «Foster soil education across society» (Сприяти ґрунтовій освіті в суспільстві) разом з партнерами проєкту з 13 європейських країн подано проєктну пропозицію SOILKIT (ID 101112924) – 2023–2025 рр. (вартістю 6,0 млн євро) та проєкт «Підвищення ґрунтової грамотності за допомогою мультимодальної, адаптивної педагогіки, орієнтованої на учнів для серйозної гри, керованої на інтуїтивному рівні (SOILKIT).

Крім того, підготовлено проєкт UnitSoil щодо уніфікованого моніторингу, звітування та перевірки балансу вуглецю й парникових газів у ґрунті для підвищення довіри і прозорості у вуглецевому землеробстві та на ринках вуглецю.

Національний науковий центр «Інститут землеробства НААН» – з 2022 р. став учасником міжнародного консорціуму з виконання грантового освітнього проєкту ЕС–ILCA (Innovation Laboratories for Climate Actions). Проєкт передбачає розроблення концепції функціонування ILCA-лабораторій. На першому етапі (2022 р.) учасниками розроблено освітні програми, розширено еко-систему стейкхолдерів та залучено представників бізнесу до спільних проєктів зі зміни клімату. У рамках європейської грантової програми LIFE науковці Інституту подали заявку на участь у конкурсі з проєктом «Implementation of Bio-Waste Management Innovative Solutions by means of Actioning the Concept of Circular Economy for Lviv Regional Agriculture» – дослідження цінності отриманих біодобрив з відходів біогазових установок, їх впливу на підвищення родючості ґрунту та способу застосування (теоретичних і практичних). За контрактом з компанією Soya UK Ltd. (Велика Британія) продовжено дослідження нових сортів сільськогосподарських культур за їх придатністю до вирощування у Великій Британії. За ліцензійною угодою у Великій Британії та країнах Європейського Союзу вже вирощують сорти сої, люпину, проса селекції ННЦ «Інститут землеробства НААН».

З Компанією Kreves Development Co., Ltd. (Корея) продовжено дослідження «Створення не генетично модифікованих сортів озимого та ярого ріпаку із високим (на рівні 54–55 %) вмістом ерукової кислоти в насінні». У поточному році висіяно високоерукові лінії – компоненти синтетика для розмноження, заявлено про експертизу сорту озимого ріпаку технічного напрямку Трісід. Також висіяно і розмножено компоненти для сорту-синтетика ріпаку ярого технічного напрямку. З них відібрано високоерукові зразки для створення високоерукового сорту ріпаку ярого. За угодою «Розмноження високоерукового, не генетично модифікованого (не нижче 46,1% вмісту ерукової кислоти) сортозразку озимого ріпаку» підготовлено до передачі на державну кваліфікаційну експертизу сорт ріпаку ярого високоерукового Спрінг Міракл.

Інститут агроекології і природокористування НААН продовжував виконувати умови Генеральної угоди про науково-технічне співробітництво з Науково-дослідним фармацевтичним Центром Академії медичних наук Міністерства охорони здоров'я Республіки Таджикистан – онлайн-консультації з генетики, селекції і насінництва лікарських рослин. Обговорено можливість створення спільного Банку генетичних ресурсів лікарських рослин; представлено нові технологічні схеми захисту рослин і нові засоби захисту лікарських рослин; з'ясовано можливості переробки лікарської рослинної сировини і продукції з неї.

Дослідною станцією лікарських рослин Інституту, за угодою з Гельсінським університетом (Фінляндія) передано генетичний матеріал (пилки та черешки для щеплення) з природних популяцій *Betula pendula* L. (берези звичайної) України для розмноження з популяціями партнера при створенні стійких до зміни клімату форм.

Інститутом водних проблем і меліорації НААН за результатами виконання гранту Фонду цивільних досліджень та розвитку США (CRDF Global) «Ефективність вирощування біологічної сировини на маргінальних землях з використанням осаду стічних вод в Україні» – створено стабільне джерело біосировини для підтримки енергетичної незалежності України.

Інститутом сільського господарства Карпатського регіону НААН підписано Протокол намірів про наукове співробітництво між Інститутом та сільськогосподарським центром Сербії Superior DOO (Velika Plana). Мета якого – проведення спільних наукових досліджень, організація об'єднаних міжнародних наукових форумів і конференцій, обмін досвідом у сферах організації сільськогосподарського виробництва, реалізація сумісних демонстраційних проєктів у землеробстві й тваринництві.

З метою спільного проведення досліджень із вивчення способів призупинення деградації ґрунтів зливом, відтворення родючості, а також розрахунку економічної ефективності технологічних прийомів вирощування сільськогосподарських культур укладено тристоронню угоду із Жешувським університетом (Польща) та Дрогобицьким державним педагогічним університетом імені Івана Франка.

Буковинською ДСГДС ІСГКР згідно з договором з Інститутом рослинництва «Порумбень» (Республіка Молдова) «Створення конкурентоздатних гібридів кукурудзи для вирощування в умовах Карпатського регіону» – вивчено 15 спільних експериментальних гібридів кукурудзи 43 стерильних батьківських форм. Далі вестимуться спільні дослідження та селекційно-насіннєва діяльність на базі кооперації наукового потенціалу і генофонду з метою:

- створення конкурентоспроможних гібридів кукурудзи (ФАО 100–380) зернового і силосного напрямку, адаптованих для вирощування в умовах Карпатського регіону;
- виробництва насіння батьківських форм і гібридів кукурудзи першого покоління в Молдові та Карпатському регіоні;
- проведення дослідів гібридів селекції кукурудзи Буковинсько-Молдавської селекції в умовах Карпатського регіону.

На селекційних полях установи проведено сортовипробування новостворених гібридів за основними господарсько-цінними ознаками. Із стерильними батьківськими формами проведено схрещування за тестерною схемою та отримано 280 нових комбінацій, які будуть випробовуватися у наступному році. Інформація про цінні селекційні ознаки досліджуваних гібридів, отримана в умовах різних кліматичних зон, допоможе при підборі кращих для спільної передачі на державне сортовипробування України та Молдови.

Буковинською ДСГДС ІСГКР разом з Науково-дослідним інститутом польових культур «Селекція» (Молдова) – 2018–2023 рр., у 2022 р. проведено обмін селекційним матеріалом гібридів кукурудзи для проведення випробування в різних природно-кліматичних умовах. Станцією разом з Державною установою Інститут рослинництва «Порумбень» (Молдова) – 2022–2026 рр. з метою обміну інформацією проведено випробування гібридів кукурудзи буковинсько-молдавської селекції в умовах Карпатського регіону.

Біосферний заповідник «Асканія-Нова» імені Ф. Е. Фальц-Фейна НААН є учасником Європейської програми збереження зникаючих видів тварин (далі – ЕЕР) – зі збереження популяції коня Пржевальського. У межах Програми Заповідник співпрацював з Празьким зоопарком (Чеська Республіка); щодо кулана туркменського – з Берлінським (Німеччина) і Краківським (Польща) зоопарками; зебри Греві – з Марвельським зоопарком (Велика Британія). Проведено реєстрацію даних у Міжнародній плеємній книзі коней Пржевальського, Міжнародній плеємній книзі диких азійських напіввіслюків (кулан туркменський), Міжнародній плеємній книзі зебри Греві.

Селекційно-генетичним інститутом – Національним центром насіннєзнавства та сортовивчення разом з насінницькою компанією «Штрубе Рісерч» (Німеччина) здійснено взаємний обмін селекційним матеріалом соняшника та його оцінювання; розпочато випробування спільних гібридів, отриманих у попередні роки.

Реалізовано винятковий ліцензійний договір з насінницькою компанією «Yildiz Bitkisel Ürünler Tohum-Culuk ve Tarım Sanayi Anonim Şirketi» (Туреччина) про насінництво, розмноження та продаж – на строк реєстрації сортів селекції Інституту в Туреччині, зокрема: насіння 4 сортів пшениці м'якої озимої, створених Інститутом. Наразі 4 сорти пшениці м'якої озимої селекції СГІ – НЦНС (Красуня одеська, Сирена одеська, Місія одеська, Заграва одеська) занесено до Національного Реєстру сортів Туреччини і вирощуються. СГІ–НЦНС отримує роялті за вирощування та продаж насіння цих сортів.

Виконується Договір про сортовипробування і використання сортів зернових культур у Республіці Молдова з насінницькою компанією «Підприємницький кооператив «Агросток» (Молдова). Проведено екологічне випробування сортів пшениці озимої СГІ–НЦНС

Покровська, Спадщина одеська в Молдові, а сорт Катруся одеська зареєстрований і вирощується в Молдові.

Відповідно до Угоди з вивчення генетичних ресурсів, біохімічних досліджень, обміну селекційним матеріалом сільськогосподарських культур та екологічного випробування в Україні та Узбекистані – в Узбекистан передано 8 сортів пшениці м'якої, 4 – пшениці твердої, 2 – ячменю озимого, 1 – ячменю ярого для екологічних випробувань.

ДУ Інститутом зернових культур НААН у 2022 р. відповідно до угоди про наукове співробітництво спільно з компанією КВС (Німеччина) проведено екологічне сортовипробування експериментальних зразків зернових культур.

За угодою з ТОВ «Ражт Семенс-Україна» (Франція) виконано Програму з екологічного сортовипробування 20 сортів пшениці озимої. Отримано високу врожайність, яка становила від 6,5 до 7,7 т/га.

Інститутом біоенергетичних культур і цукрових буряків НААН завершено Угоду про співробітництво з Кутновська хововля цукрового буряка (Польща): проведено розмноження селекційних матеріалів (батьківської і материнської форм) спільного гібрида буряка цукрового «Аліція» на Ялтушківській ДСС.

Завершено Договір з Казахським науково-дослідним інститутом землеробства і рослинництва. Виділено селекційні номери буряку цукрового за показниками раннього закладання вуглеводів, а також селекційні номери за холодостійкістю. Дані будуть використані в селекції і сприятимуть розвитку безвисадкового насінництва. Планується створення нових гібридів енергетичного буряку цукрового, а також гібридів, придатних для безвисадкового розмноження.

Інститут луб'яних культур НААН – це, передусім, дослідження із селекції конопель і льону-довгунця: вивчення, розповсюдження та комерційне використання колекційних зразків і, зокрема сортів промислових конопель.

На базі створеного з Дацинським відділенням Академії наук провінції Хейлунцзян (КНР) Українсько-китайського спільного дослідницького центру з луб'яних культур продовжено вивчення адаптивної здатності сортів конопель української селекції в умовах провінції Хейлунцзян з метою трансферу їх технологій у Китаї та Україні.

Щодо сортів промислових конопель селекції Інституту, – вони впроваджуються не лише в Україні, а й за кордоном: **ЮСО-31** занесено до Реєстрів сортів ЄС, Канади, Казахстану та інших країн і вже понад 30 років сорт залишається у міжнародному товаровиробництві. У міжнародній методиці оцінювання нових сортів на стабільність та однорідність (Женева, 2012) – його визнано еталоном за 6 ознаками; **Гляна** – зареєстровано у Франції, Канаді, Казахстані, Уругваї, Польщі; **Глесія** за підвищеною насіннєвою продуктивністю (близько 2,5 т/га) не має аналогів у світі – пройшов реєстрацію в Італії; **Глухівські 51** з високим вмістом волокна – зареєстровано у США.

Інститутом овочівництва і баштанництва НААН – за угодою з Global Plant Genetics LTD (Велика Британія) про екологічне випробування сучасних гібридів спаржі в Лівобережному Лісостепу України проведено аналіз впливу САТ на проходження вегетації рослин. Досліджувані 23 гібриди диференційовано за вимогливістю до температурних умов. Масове відростання ранніх гібридів розпочиналося за САТ від 117,93 до 173,77 °С, пізніх за САТ – вище 250 °С. За реакцією на температурні умови більшість гібридів спаржі лікарської увійшли у групу стабільних (Sgi 26–50 %), за винятком високостеблених Atlas, Portlim, Prius, Greenic, Pasific sammit (Sgi 0–25 %), середньостеблених (Aspalim, Passific challenger 1). Аналізом дослідження динаміки зміни продуктивності насаджень спаржі рослин II–IV років вегетації встановлено її стабільне підвищення за роками та виділено гібриди, які у середньому за три роки перевищували гібрид-стандарт Aspalim. Серед 100 %-х чоловічих гібридів максимально за врожайністю перевищили стандарт такі гібриди, як: Guelph Equinox (199 %), Guelph Eclipse (190 %), Greenic (184 %), Avalim (184 %). Значно перевищили гібрид-стандарт і гібриди, які містили від 60 до 85 % жіночих рослин: Apollo (230 %), Atlas (193 %), Vittorio (174 %).

Розробляються енергоефективні та альтернативні технології вирощування овочевих культур з Latva University of Life Sciences and Technologies (Латвія). Латвійським партнерам запропоновано два проекти: «Використання консорціумів мікроорганізмів для підвищення ефективності вирощування томатів» та «Енерго- та ресурсозберігаюча технологія органічних поліпшувачів ґрунту».

Інститут олійних культур НААН за угодою з університетом Міньо (Португалія) проводив дослідження механізмів несумісності, також працював над розробленням методів її подолання при внутрішньовидових та міжвидових схрещуваннях у межах роду *Linum* L. За результатами встановлено мінливість морфологічних ознак, таких як кількість стебел та кількість пагонів на рослині у нащадків міжвидових гібридів від схрещування двох гомостильних видів з культурним льоном. У перспективних селекційних зразків від міжвидових схрещувань кількість стебел варіювала від 1,1 до 2,9 шт. на рослину, кількість пагонів – від 6,1 до 16,5 шт. на рослину. Ці результати буде використано у подальшій селекційній роботі.

Вивчення особливостей розвитку і розмноження у гетеростильних видів льону та їх міжвидових гібридів ведеться з «FITADAD sro» (Словацька Республіка). Виявлено часткову самонесумісність дикого виду *L. Austriacum*, що дає змогу залучити зародкову плазму інших диких видів льону у селекційний процес. Результати важливі для подальшої селекційної роботи.

Інтродукція та вивчення колекційних зразків олійних культур здійснюються разом з Інститутом генетики, фізіології та захисту рослин Академії наук Молдови – 2017–2022 рр. Інтродуковано 9 зразків олійних культур, зокрема по 2 зразки шавлії, амаранту, шисо (перили), арахісу, 1 зразок лободи та 3 зразки гірчиці сизої салатної. За результатами колекції олійних культур будуть розширені.

Можливість використання насіння олійних культур та продуктів їх переробки у харчовій промисловості, створення і випробування відповідного техніко-технологічного обладнання вивчалися разом з Університетом харчових технологій Пловдив (Республіка Болгарія). Проведено дослідження процесу зберігання насіння соняшника кондитерського напрямку використання за традиційною системою та із озонуванням. За період 6 міс. досліджень у результаті озонування насіннєвої суміші соняшника встановлено зниження грибкової інфекції від 34,5 до 33,5 % і альтернаріозу – від 28 до 25,4 % на відміну від традиційної системи, за якої спостерігалися коливання значень залежно від температури навколишнього середовища і поступове збільшення грибної інфекції у межах 34,5–39,3 % і альтернаріозу – 28,0–29,7 %. Кислотне число насіннєвої суміші соняшника як при озонуванні, так і без нього практично не змінювалося і становило 0,5–0,6 мг КОН/г. Вологість під час зберігання знижувалася від 9,1 до 7,4 %, що пов'язано із збільшенням температури навколишнього середовища і зменшення його вологості.

Інститутом рослинництва імені В. Я. Юр'єва НААН за безстроковим договором від 20.01.2016 р. № 4-1 АВ з Турецькою філією Міжнародного центру з покращення кукурудзи та пшениці (CIMMYT, ICARDA) проводилося міжнародне випробування селекційного матеріалу пшениці озимої та ярої. За результатами досліджень 2022 р. одержано 269 зразків пшениці м'якої озимої, з них 253 зразки залучено до подальшого використання у селекції. Виділено 36 зразків з великою крупністю зерна (понад 46 г) та 18 – за високою врожайністю (понад 120 % до стандарту) – Isfara (TUR), OCW05S616T-2, OK13803W-5W (USA) та ін.; 18 – за високою врожайністю (понад 120 % до стандарту) – ARESO/ROELFS F2007, OK13P517-3, KS14DH0024-28-2 (USA).

Договір з Турецькою філією Міжнародного центру з покращення кукурудзи та пшениці (CIMMYT, ICARDA) за Міжнародною програмою покращення озимої пшениці (IWWIP) для інтродукції та випробування зразків у 2022 р. продемонстрував результати: інтродуковано 114 зразків генофонду пшениці м'якої озимої як цінного вихідного матеріалу для селекції. Зразки включені у вивчення в умовах України.

Відповідно до Договору від 25 січня 2019 р. до 31 грудня 2023 р. № MM 95/19 з French National Institute for Agricultural Research, UMR Agroécologie, Dijon, (France) здійснено обмін зразками чини посівної (*Lens culinaris* Medik.) з метою ефективного використання генетичного різноманіття та збагачення генофонду.

Договір з Resources phytogenétiques de Canada (RPC) Agriculture et Agroalimentaire (Канада), Саскатун, Саскачеван надав можливість обміну та випробування зразків зернобобових культур: нуту (*Cicer arietinum*) – шести, чини посівної (*Lens culinaris*) – семи, квасолі (*Phaseolus vulgaris*) – чотирьох, гороху (*Pisum sativum*) – шести.

За Договором з компанією Агро-Теснірес (Іспанія) про обмін зразками генофонду польових культур для їх використання у селекції для генетичного різноманіття рослин отримано: п'ять зразків тритикале озимого, два – тритикале ярого, три сорти та три гібриди жита озимого.

Європейська кооперативна програма з генетичних ресурсів рослин – ECPGR 1.01.2001–31.12.2025 забезпечила доступ до баз даних банків генетичних ресурсів рослин 20 країн. Одержано інформацію про склад колекцій генетичних банків провідних зарубіжних країн.

Також у 2022 р. Інститутом здійснено заходи із залучення міжнародної організації ФАО, генбанків інших країн – Польщі, Швеції та інших для підтримки Національного генбанку рослин України в умовах війни як національного і світового надбання. З цією метою Інститут з робочим візитом відвідали представники ФАО (20 червня 2022 р.).

Інститут садівництва НААН продовжує співробітництво з Придністровською ДСС та фермерським господарством «Редіу де Сус» (Республіка Молдова). Мета проєкту «Обмін вихідним селекційним матеріалом плодових ягідних культур і винограду». За результатами виявилось, що у колекційних насадженнях волоського горіха із 7 сортів молдавської селекції, що їх було інтродуковано у 2016 р., на шостий рік вегетації почався процес плодоношення. Особливо виділилися сорти Бричанский та Фалештский. Відповідно ці сорти характеризуються латеральним типом плодоношення. Сорти Бричанский, Кодрене та Коржеутский виявили високу стійкість до ураження марсонією (*Marssonia juglandis* P.Magn). Результати досліджень будуть використані у наукових та виробничих цілях.

Миронівський інститут пшениці імені В. М. Ремесла НААН продовжує співпрацювати з Добруджанським інститутом землеробства (м. Генерал Тошево, Болгарія). Здійснено обмін селекційним матеріалом; ведеться екологічне випробування 28 болгарських сортозразків пшениці м'якої озимої, серед яких виділено: на штучному комплексному інфекційному фоні за ознакою групової стійкості (до бурої іржі, септоріозу листя) – 14 зразків, фузаріозу колоса – 6; на природному фоні за ознакою стійкості до борошнистої роси – 15; за ознакою високої зимостійкості – 19; високої морозостійкості – 21; стійкості до вилягання – 21; за показниками високої якості зерна – 22 зразки. До робочої колекції пшениці м'якої озимої залучено 12 зразків, на основі яких селекціонерами Миронівського інституту пшениці імені В. М. Ремесла створено 76 гібридних комбінацій пшениці м'якої озимої. Як материнські компоненти залучали зразки пшениці м'якої озимої – Касара, Катаржина, Корона, Кристалина, Кристи, Лазарка, Горица, Драгана, Галатея, Єнола, Божан, Івета, Аглика.

Проблеми імунітету і захисту рослин у селекції пшениці озимої вивчалися спільно з Північно-західним Нагірним Інститутом Біології Всекитайської Академії наук – 2018–2023 рр. Зразки пшениці м'якої озимої (Tianmin 208, Tianmin 213, Tianmin 217, Tianmin 220, Tianmin 298, Tianmin 304, Tianmin 307, Tianmin 355, Tianmin 366, Tianmin 369, Tianmin 986) пройшли повторне вивчення у колекційному розсаднику. Серед яких, на природному фоні за ознакою групової стійкості (до борошнистої роси, бурої іржі, септоріозу листя) виділено: Tianmin 217, Tianmin 220, Tianmin 298, Tianmin 304, Tianmin 307, Tianmin 355, усі зразки володіли низькорослістю та стійкістю до вилягання. До селекційного процесу як батьківських компонентів було залучено: Tianmin 217, Tianmin 220, Tianmin 298, Tianmin 304, Tianmin 307, Tianmin 208, Tianmin 213. Зразки повторно висіяні під урожай 2023 р. для

подальших досліджень та виявлення інших цінних господарських ознак. Зразки пшениці м'якої ярої (Tianmin 118, Tianmin 135, Tianmin 168, Tianmin 184, Tianmin 198,) пройшли повторне вивчення у колекційному розсаднику та вирізнялися низькорослістю, стійкістю до вилягання, середньостиглістю та стійкістю до листових грибкових захворювань.

Випробування сортів Носівської СДС Державною комісією з випробування сортів рослин Республіки Молдова – 2018–2021 рр. – до Каталогу сортів рослин Республіки Молдова у 2022 р. занесено сорти: жита озимого Кобза (свід. № 818), тритикале озимого Славетне (свід. № 817), ячменю ярого Козацький (свід. № 816), вівса Тембр (свід. № 819).

Інститут тваринництва степових районів імені М. Ф. Іванова «Асканія-Нова» – Національний науковий селекційно-генетичний центр з вівчарства у 2022 р. продовжив співпрацю за договорами про міжнародне співробітництво, зокрема з Інститутом гірського тваринництва та сільського господарства (Республіка Болгарія) та Інститутом біотехнології в зоотехнії та ветеринарній медицині (Республіка Молдова). Діяльність спрямовано на реалізацію, комерціалізацію проєктів українських, болгарських та молдавських вчених і спеціалістів у сфері вівчарства, скотарства і кормовиробництва, а також прискорення впровадження наукових досягнень, отриманих під час двостороннього науково-технічного співробітництва. Здійснено обмін науковою інформацією щодо розвитку вівчарства та молочного і м'ясного скотарства з обох сторін. Надано консультації з питань породотворення. Крім того, співробітників Інституту долучено до редакційної колегії наукового видання – Journal of Mountain Agriculture on the Balkans (JMAB) (Журнал горного сільського господарства на Балканах), який індексується у міжнародних базах даних: Web of Science (CABI), EBSCO, AGRIS, BASE, British Library, eLibrary, JURN, ROAD, WorldCat. Це дасть змогу розширити наукові взаємовідносини і поліпшити трансфер наукових продуктів на міжнародні ринки.

Продовжувалися дослідження з вивчення реакції каракульських овець на екстремальні кліматичні зміни у співробітництві з Науково-практичним інститутом біотехнології в зоотехнії та ветеринарній медицині Республіки Молдова, досліджено генетичні аспекти поліпшення овець каракульських і цигайських порід в умовах України і Молдови.

Національний науковий центр «Інститут бджільництва імені П. І. Прокоповича» творчо співпрацює з Асоціацією бджолярів Киргизької Республіки (Киргизька Республіка) та ОсОО «Аман-Гринфуд» (м. Бішкек, Киргизька Республіка). Під час робочої зустрічі з послом Киргизької Республіки в Україні паном Ідрісом Анарбековичем Кадиркуловим та радником посольства Ермеком Сарібасєвим дійшли згоди щодо організації Інститутом наукового супроводу та надання консультативної допомоги у створенні пасік карпатських бджіл на території Киргизької Республіки.

Інститут біології тварин НААН продовжує співробітництво з Краківським аграрним університетом імені Гуго Колонтая (Республіка Польща). Результатом співпраці має стати розроблення та впровадження біотехнологічних методів у розведенні жуйних тварин, які використовуватимуться у науково-дослідних установах та господарствах України і Польщі.

За грантом Вишеградського Фонду (The Visegrad Fund, Application ID 52110676, Ref. № 52110676/1) разом з Академією Поморська в Слупську Інститутом біології та наук про Землю (Республіка Польща) науковці Інституту виконували проєкт про антиоксидантні і протимікробні властивості деяких рослин та дріжджів *Phaffia rhodozyma* – 01.10.2021–30.09.2022 р. (75 тис. грн). За результатами з'ясовано антиоксидантні, протимікробні властивості деяких рослин та дріжджів *Phaffia rhodozyma*.

Інститут рибного господарства НААН упродовж 2022 р. підтримував зв'язки, здебільшого в онлайн-форматі, з 12 країнами: Грузією, Канадою, Республікою Польща, Латвійською Республікою, Литовською Республікою, Республікою Молдова, Узбекистаном, Угорщиною, Італійською Республікою, Республікою Болгарія, США, Республікою Індія.

У межах грантової програми від уряду Словацької Республіки щодо підтримки українських вчених у часи війни було надано грант, за яким розпочато проведення

досліджень у Центрі рослинництва та біорізноманіття в м. Братислава. Термін гранта – 01.10.2022–30.09.2023 р.

Інститут тваринництва НААН співпрацює з Інститутом зоотехніки (Республіка Польща) понад 10 років – це опрацювання сучасних методів та створення гармонізованих систем здійснення генетичних експертиз, контролю якісних ознак сільськогосподарських тварин та їх походження; визначення поліморфізму мікросателітних локусів ДНК і генів господарсько корисних ознак великої рогатої худоби та свиней.

Співпраця з Університетом природничих наук, Поморською академією (Республіки Польща) є пріоритетною для Інституту через проведення спільних досліджень з молекулярної генетики та біотехнології тварин; аналізу залежності між поліморфізмом ДНК-маркерів і показниками роботи здатності спортивних коней; молекулярної генетики сільськогосподарських тварин, зокрема коней; освоєння передових методик досліджень; пошуку і реалізації наукових грантів та проєктів; організації спільних семінарів, конференцій і симпозіумів; публікації результатів спільних досліджень; обміну фахівцями у науково-дослідницьких цілях і науковою інформацією.

Інститут входить до складу робочої групи Міжнародної комісії з меду (ІНС).

Державною дослідною станцією птахівництва НААН з початком воєнних дій на території України припинено міжнародне науково-технічне співробітництво за договорами про творчу співпрацю, укладеними на 2021–2025 рр. із закладами вищої освіти та науково-дослідними установами республіки білорусь.

За Договором про наукове співробітництво від 26.01.2021 р. № 4 – Науково-практичний інститут біотехнологій в зоотехнії та ветеринарній медицині (Республіка Молдова) – здійснено обмін інформацією щодо сучасних досягнень з актуальних питань галузі птахівництва, зокрема про розповсюдження серед птиці в Україні та Молдові варіантних штамів ріємерельозу та орнітобактеріозу.

Серед розвитку різних форм співробітництва – Договір про наукове співробітництво з Інститутом біології та наук про Землю Поморської Академії у Слупську (Республіка Польща) – обмін інформацією з питань екологічно-безпечних технологій переробки відходів птахівництва, використання альтернативної кормової сировини в годівлі птиці

Виконувався Договір субгранту № AGRO-S1-44 «Створення центру консультаційно-зоотехнічного обслуговування ММСП в секторі птахівництва» – Агентством США з міжнародного розвитку (USAID) за «Програмою з аграрного та сільськогосподарського розвитку (АГРО)» – Компанія Chemonics International Inc. (Кімонікс) створено Центр обслуговування з птахівництва (ЦОП), яким надавалися зоотехнічні та консультаційні послуги профільним виробникам та фермерам. Крім того, отримано комбікорми для птиці генофондних стад на 7 міс. утримання кількістю 38,00 т для індиків та 48,15 т для курей.

Науковці **Національного наукового центру «Інститут експериментальної і клінічної ветеринарної медицини»**, враховуючи сплановану масовану кампанію країни-агресора щодо поширення дезінформації про «розробку біологічної зброї в Україні», відповідно до Указу Президента України від 30.08.2022 р. № 618/2022 брали участь у складі офіційної делегації України в засіданні Офіційної консультативної зустрічі держав – учасниць Конвенції про заборону розробки, виробництва та накопичення запасів бактеріологічної (біологічної) і токсичної зброї та про їх знищення (Швейцарія). Науковцями Інституту спростовано необґрунтовані звинувачення країни-агресора щодо «розробки біологічної зброї в Україні»; висвітлено аргументи суто наукової міжнародної діяльності.

Відбулися декілька онлайн-конференцій із представниками офісу DTRA (США) та нового підрядника DTRA в Україні – CH2M Heel/Jacobs щодо подальшої співпраці, зокрема наукових проєктів: мінімізації наслідків потенційних спалахів інфекційних захворювань тварин та птиці, ймовірного погіршення епізоотичної ситуації в Україні після завершення бойових дій, а також подальшого розвитку української ветеринарної науки.

Продовжувалася робота у підрозділах ННЦ «ІЕКВМ» щодо використання та адаптації сучасної системи контролю патогенів (Pathogen Asset Control System – PACS).

Здійснено моніторинг новітніх авулавірусів серед диких птахів, їх підтипове різноманіття та одночасна циркуляція (ко-інфекція) з іншими емерджентними вірусами: вірусами грипу, вірусом лихоманки Західного Нілу, коронавірусами птиці – Institute of wildlife ecology. Veterinary Medicine University Vienna (Австрія) – проведено відбір зразків, секвенування та філогенетичний аналіз авуловірусів птиці.

За грантами: «Активний моніторинг диких птахів» – Український науково-технологічний центр, Університет Лінея (Швеція), Біосферний заповідник «Асканія-Нова» – 2021–2022 рр. проведено збір та лабораторні дослідження біологічного матеріалу від диких качок. Ізольовано гемаглютинуючі віруси. Визначено напрями міграції диких качок з півдня України; «Ризик особливо небезпечних інфекцій комахоїдних кажанів в Україні та Грузії» – Український науково-технологічний центр, DTRA – Національний центр контролю захворюваності (Тбілісі, Грузія), Центр контролю за захворюваністю (CDC, Atlanta, USA) – проведено реєстрацію проєкту в Україні та Грузії, отримано дозвільні документи для проведення досліджень. Підготовлено СОП для відбору зразків. Проведено 6 відборів зразків біологічного матеріалу. Зразки підготовлено для лабораторних досліджень.

Інститутом ветеринарної медицини НААН продовжено роботу з виконання Програми залучення до спільної біологічної діяльності (Міністерство оборони США/Агентство зменшення загрози). У рамках цієї Програми Інститут у поточному році брав участь у двох проєктах:

протидія загрозам особливо небезпечних патогенів в Україні;

впровадження єдиної системи санітарно-епідеміологічного контролю в Україні.

Виконання проєктів – це забезпечення функціонування побудованих та модернізованих лабораторій; проведення навчання зі спостереження за інфекційними хворобами для наукового персоналу реципієнтів проєкту; розроблення законодавства з біозахисту; підтримка модернізованих лабораторій; розроблення та запровадження спільних наукових проєктів тощо.

Національним науковим центром «Інститут аграрної економіки» продовжено співпрацю з Agri Benchmark (Міжнародне неприбуткове об'єднання аграрних економістів, експертів, виробників та спеціалістів у ключових секторах ланцюгів створення вартості сільського господарства та садівництва) (Німеччина). За результатами співробітництва видано Звіт про стан м'ясного скотарства та вівчарства у світі (Beef and Sheep Report 2022).

У межах виконання ПНД НААН 36 «Сталий розвиток аграрного сектору економіки та сільських територій» («Аграрна економіка») та 1 фундаментальною темою ПНД НААН 41 «Використання потенціалу аграрної науки для інноваційного розвитку галузей агропромислового виробництва України» («Інноваційний розвиток») продовжено співпрацю з Міжнародною мережею порівняння сільського господарства IFCN (Німеччина). Результатом співпраці є пропозиції щодо удосконалення аграрної політики України, розроблення прогнозу і визначення перспектив реалізації вітчизняної тваринницької продукції на міжнародних ринках. Підсумком дослідження є виданий IFCN звіт щодо виробництва та реалізації молочних продуктів у країнах світу (Dairy Report – 2022).

За результатами участі у Міжнародній мережі порівняння молочних ферм (Німеччина) на основі безстрокового членства – IFCN Dairy Research Network – сформовано Звіт з виробництва та реалізації молочних продуктів у країнах світу (Dairy Report – 2022).

Інститут інноваційної біоекономіки НААН розробив Концепцію досліджень і впроваджень наукових досягнень аграрної науки на засадах інноваційної біоекономіки та механізмах публічно-приватного партнерства науки і бізнесу. З метою оновлення умов міжнародного співробітництва за програмами 2021–2025 рр. підготовлено і направлено запити щодо уточнення спільних проєктів, пр цьому Інститут співпрацював:

- з КНУ імені Тараса Шевченка та Nord University Business School у програмі підготовки магістрів за подвійними дипломами «Norwegian-Ukrainian cooperation in Public Sector Economy Education: Accounting, Budgeting, and Finance»;

- спільно із університетом Мангейму (Німеччина) взято участь у програмі «Technology Transfer in Post-Socialist Economies – The Case of Ukraine and Russia in Comparison with East Germany and Poland», основна мета якої у дослідженні трансферу інновацій і налагодженні дієвого механізму обміну знаннями;
- продовжено співпрацю за меморандумом № 2012-60.1 у рамках програми Multi-annual programme 2014–2020 «Competitiveness of food economy in the conditions of globalization and European integration», обмін досвідом щодо розвитку інновацій в агропромисловому секторі (Польща);
- продовжено співробітництво за протоколом співробітництва від 29.09.2017 р. № 5/H-1709 з Університетом Мангейму (Universität Mannheim) з поширення досвіду впровадження та застосування інноваційної технології Fastplantagro, а також можливості її розповсюдження в країнах ЄС з метою виходу на європейські ринки (Німеччина);
- разом з польськими партнерами відпрацьовано проєктні пропозиції за тематикою за РП «Горизонт Європа», отримано попередні висновки і для обговорення на конференції в Берліні у грудні 2022 р., у Варшаві – у січні 2023 р., а також на дистанційному воркшопі в І кварталі 2023 р. (Польща);
- Центром компетенції підготовлено пропозиції колективної участі у грантових програмах «Горизонт Європа» та інших за участю партнерів – наукових центрів Німеччини, Польщі, Норвегії, Швеції, Прибалтійських країн.

Український науково-дослідний інститут олій та жирів НААН має Договір про співдружність (від 20.06.1997 р.) із Союзом олієвидобувальників (Болгарія) з науково-технічного забезпечення вдосконалення олієжирових виробництв, який передбачає обмін науково-технічною інформацією, результатами маркетингових досліджень у галузі олієжирової сировини та продуктів її переробки й обмін досвідом фахівців.

Стратегічним завданням **Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН** є реалізація державної політики з розвитку інформаційно-бібліотечної справи в Україні, вихід у світовий інформаційний простір. Реалізація завдання сприятиме розвитку партнерства і співробітництва – в основі цих взаємовідносин лежить широка репрезентація спільних культурних цінностей у вигляді публікацій, презентацій, круглих столів тощо. Задіяними є зарубіжні бібліотеки, інформаційні структури, видавництва, фірми у сфері формування та використання інформаційних ресурсів.

Важливою є роль іноземних дипломатичних представництв, акредитованих в Україні, Надзвичайні та Повноважні Посли яких особисто сприяють залученню науково-освітніх установ своїх країн до взаємовигідного співробітництва. Зокрема, Надзвичайні та Повноважні Посли: Латвійської Республіки в Україні – Ілгварс Клява; Угорської Республіки в Україні – Іштван Ійдарто; Республіки Польща в Україні – Бартош Ціхоцкі.

Здійснюється також співпраця із всесвітньо відомими видавництвами Elsevier, Clarivate Analytics, EBSCO Information Services, представниками кампаній ORCID, Crossref, Digital Science тощо.

Бібліотекою підготовлено бібліографічний покажчик у бібліографічній серії «Колекція іноземних видань сільськогосподарської тематики ННСГБ НААН та інших аграрних бібліотек України» (започаткованій у 2008 р.) з конкретної мови: болгарська, голландська, данська, італійська, іспанська, румунська, словацька, словенська, угорська, естонська, латиська, литовська, англійська. Бібліотека розширює міжнародне співробітництво з країнами світу не лише у межах виконання бібліотечно-інформаційного забезпечення, а й з наукових досліджень з історії аграрної науки. Серед угод цієї сфери діяльності є: Саболч-Сатмар-Бережська регіональна організація Асоціації Угорських бібліотекарів; Національний інститут культури і спадщини села (Польща, м. Варшава), Академічна бібліотека Латвійського Університету (м. Рига), Бібліотека Берлінського університету імені Гумбольта (Universitätsbibliothek der Humboldt-Universität zu Berlin, UB HU Berlin); Польське сільськогосподарське видавництво та ін.

За умовами Меморандуму про науково-технічне співробітництво з компаніями LLC «Plagiat» та «IRBIS» обумовлено реалізувати пілотний проєкт «Синергетичний ефект від впровадження та одночасного функціонування сервісних баз («антиплагіату» + «наукометричної») на базі ННСГБ та мережі аграрних бібліотек НААН».

Міжнародне співробітництво здійснюється у межах підготовки міжвідомчого тематичного збірника «Історія науки і біографістика», членами редакційної колегії якого є вчені Азербайджану, Франції, Казахстану, Туреччини, Угорщини, Німеччини тощо.

Співробітники інституції є членами міжнародних наукових організацій, зокрема European Society for the History of Science, Світової асоціації учених і дослідників «Athens Institute for Education and Research» та Асоціації «FriedensBrot», що підтримує міжнародну мережу «Мир і сільське господарство», у межах діяльності яких відбувається презентація наукових здобутків учених України у галузі історії аграрної науки, освіти та техніки.

Упродовж звітнього року вчені ННСГБ НААН брали активну участь у міжнародних конференціях, форумах, вебінарах, які, враховуючи спочатку епідеміологічну ситуацію, а з лютого місяця військові дії, відбувалися в режимі онлайн. На конференціях здійснювався пошук ділових стосунків, вивчалися можливості укладання угод з міжнародного співробітництва, було запропоновано спільні наукові проєкти з міжнародного співробітництва. Окремі вебінари присвячувалися питанням наукометрії та бібліометрики. Усі учасники отримали сертифікати про участь.

Закарпатська державна сільськогосподарська дослідна станція НААН мала продовження співпраці у галузі виноградарства з Інститутом виноградарства та виноробства м. Плевен (Болгарія). Спільні напрацювання було спрямовано на створення та збереження генофонду сортів винограду для вирощування в обох державах. Нині проєктна документація готується Сторонами для подання на конкурс проєктів, грантів.

Критерії
оцінки показників діяльності наукової установи
Національної академії аграрних наук України

№	Показник (критерій) для розрахунку рейтингу наукової установи НААН
Кадровий потенціал наукової установи	
	Загальна кількість працюючих, у тому числі:
01	Доктори наук, які мають вчене звання професора (за одну особу)
02	Доктори наук (сумісники), які мають вчене звання професора (за одну особу)
03	Доктори наук, які мають вчене звання старшого наукового співробітника, старшого дослідника або доцента (за одну особу)
04	Доктори наук (сумісники), які мають вчене звання старшого наукового співробітника, старшого дослідника або доцента (за одну особу)
05	Доктори наук (за одну особу)
06	Доктори наук (сумісники) (за одну особу)
07	Кандидати наук, які мають вчене звання старшого наукового співробітника, старшого дослідника або доцента (за одну особу)
08	Кандидати наук (сумісники), які мають вчене звання старшого наукового співробітника, старшого дослідника або доцента (за одну особу)
09	Кандидати наук (за одну особу)
10	Кандидати наук (сумісники) (за одну особу)
11	Наукові співробітники без наукового ступеня (за одну особу)
12	Наукові співробітники без наукового ступеня (сумісники) (за одну особу)
13	Академіки НААН або НАН України (за одну особу)
14	Академіки НААН або НАН України (сумісники) (за одну особу)
15	Члени-кореспонденти НААН або НАН України (за одну особу)
16	Члени-кореспонденти НААН або НАН України (сумісники) (за одну особу)
17	Інші працівники наукової установи (за одну особу)
18	Аспіранти, що навчаються в науковій установі (за одну особу)
19	Докторанти, що навчаються в науковій установі (за одну особу)
Фінансування наукової установи	
20	Обсяг позабюджетного фінансування, тис.грн
21	Отримання зарубіжного гранту
22	Середньомісячна заробітна плата працівника наукової установи (усього за рахунок загального та спеціального фондів) До 7 тис.грн 7-8 тис.грн 8- 9 тис.грн 9- 10 тис.грн 10- 11 тис.грн 11- 12 тис.грн Більше 12 тис.грн

Атестація наукової установи у МОН України	
23	Наукова установа віднесена до першої групи (категорія І) Наукова установа віднесена до другої групи (категорія ІІ) Наукова установа віднесена до третьої групи (категорія ІІІ)
24	Включення наукової установи до Державного реєстру наукових установ, яким надається підтримка держави На 5 років На 4 роки На 3 роки На 2 роки На 1 рік
25	Статус Національного наукового центру
Науково-координаційна робота наукової установи	
26	Фундаментальні завдання, що виконуються науковою установою за ПНД Академії (за одне завдання)
27	Прикладні завдання, що виконуються науковою установою за ПНД Академії (за одне завдання)
28	Короткотермінові прикладні завдання, що виконуються науковою установою за ПНД Академії (за одне завдання)
29	Головна установа з виконання ПНД НААН 2021-2025 рр.(за одну ПНД) Кількість завдань у ПНД – до 25 Кількість завдань у ПНД – 26-50 Кількість завдань у ПНД – 51-75 Кількість завдань у ПНД – 76-100 Кількість завдань у ПНД – більше 100
30	Засідання КМР, проведені головною установою (за одне засідання)
31	Наукова доповідь на засіданні КМР(за одну доповідь)
32	Об'єкти, що становлять Національне надбання (за один об'єкт)
33	Наукові підрозділи, що акредитовані за ISO (за один підрозділ)
34	Наукові підрозділи, що акредитовані в Україні (ДП "Укрметртестстандарт") (за один підрозділ)
35	Наукова доповідь на засіданні Президії НААН
36	Наукова доповідь на засіданні Бюро Президії НААН
Підготовка наукових кадрів, дисертаційна діяльність наукової установи	
37	Наявність Ради молодих учених в установі
38	Наукове керівництво аспірантами (за одну особу)
39	Наукове керівництво докторантами (за одну особу)
40	Наявність Спеціалізованої вченої ради в установі (кандидатської)
41	Наявність Спеціалізованої вченої ради в установі (докторської)
42	Захищені кандидатські, PhD дисертації в Спецраді установи (за одну дисертацію)
43	Захищені докторські дисертації в Спецраді установи (за одну дисертацію)
44	Опонування кандидатської дисертації або PhD (за одну дисертацію)
45	Опонування докторської дисертації (за одну дисертацію)
46	Науковці, які отримали вчене звання старшого наукового співробітника або старшого дослідника(за одну особу)
47	Науковці, які отримали вчене звання професора (за одну особу)

Міжнародна діяльність наукової установи	
48	Діючі договори про науково-творчу співпрацю між установою НААН і закордонною науковою установою, якими не передбачено фінансові розрахунки на користь установи НААН (за один договір)
49	Діючі договори про наукову співпрацю між установою НААН і закордонною науковою установою, якими передбачено фінансові розрахунки на користь установи НААН (за один договір)
50	Членство наукової установи в міжнародних організаціях у сфері наукової і науково-технічної діяльності (за умови документального підтвердження членства, (за одну організацію))
51	Стажування співробітників установ НААН за кордоном (за одне стажування)
Публікаційна активність наукової установи	
52	Монографія
53	Підручник, довідник
54	Методичні рекомендації, брошури
55	Стаття у «Віснику аграрної науки»
56	Стаття у інших вітчизняних виданнях категорії Б
57	Стаття у закордонних виданнях (не S+WoS)
58	Стаття у Agricultural Science and Practice (категорія А)
59	Стаття в інших виданнях категорії А (S + WoS)
60	Публікації у науково-інформаційному бюлетені завершених розробок «Аграрна наука – виробництву»
61	Участь у міжнародних конференціях (за кордоном, за одну конференцію)
62	Участь у всеукраїнських конференціях (за одну конференцію)
Видавнича діяльність наукової установи	
63	Наявність в установі наукового видання категорії А (за одне видання)
64	Наявність в установі наукового видання категорії Б (за одне видання)
65	Кількість номерів журналів, бюлетенів, збірників наукових праць видано установою (за один номер видання) Категорія А Категорія Б
66	Членство співробітників у редколегіях наукових видань (категорія А), що індексуються Scopus та/або WoS(за одну особу)
67	Членство співробітників у редколегіях в інших закордонних виданнях (категорія Б, не Scopus та/або WoS)(за одну особу)
Виставкова діяльність наукової установи	
68	Участь установи у міжнародних виставках «Агро», «АгроЕкспо» тощо (за участь в одній виставці)
69	Участь установи у вітчизняних тематичних виставках (за участь в одній виставці)
70	Організація і проведення «Дня поля» установою
71	Участь установи у проведенні «Дня поля»
Інноваційна діяльність наукової установи	
72	Патент на селекційне досягнення
73	Патент на Винахід
74	Позитивне рішення міжнародної заявки
75	Патент на Корисну модель
76	Свідectво на авторські та суміжні права

77	Ліцензійний договір
78	Ліцензійна угода
Досягнення (премії) наукової установи	
79	Премія НААН «За видатні досягнення в аграрній науці»
80	Участь у конкурсі на отримання премії НААН «За видатні досягнення в аграрній науці»
81	Премія НААН «За кращу наукову доповідь молодого ученого НААН з фундаментальних і прикладних досліджень» 1 місце 2 місце 3 місце
82	Участь у конкурсі на отримання премії НААН «За кращу наукову доповідь молодого ученого НААН з фундаментальних і прикладних досліджень»
83	Премія Президента України для молодих учених
84	Участь у конкурсі на отримання премії Президента України для молодих учених
85	Премія Верховної Ради України для молодих учених
86	Участь у конкурсі на отримання премії Верховної Ради України для молодих учених
87	Стипендія Кабінету Міністрів України для молодих учених
88	Участь у конкурсі на отримання стипендій Кабінету Міністрів України для молодих учених
89	Іменна стипендія Верховної Ради України для молодих учених – докторів наук
90	Участь у конкурсі на отримання іменних стипендій Верховної Ради України для молодих учених
91	Державні іменні стипендії найкращим молодим ученим для увічнення подій Революції Гідності та вшанування подвигу Героїв України – Героїв Небесної Сотні
92	Участь у конкурсі на отримання Державних іменних стипендій найкращим молодим ученим для увічнення подій Революції Гідності та вшанування подвигу Героїв України – Героїв Небесної Сотні
93	Національна премія України в галузі науки і техніки імені Б.Є.Патона
94	Участь у конкурсі на отримання Національної премії в галузі науки і техніки України імені Б.Є.Патона
95	Премія Кабінету Міністрів України за розроблення і впровадження інноваційних технологій
96	Участь у конкурсі на отримання Премії Кабінету Міністрів України за розроблення і впровадження інноваційних технологій
97	Перемога у конкурсі Національного фонду досліджень України
98	Участь у конкурсі Національного фонду досліджень України
99	Державна стипендія для видатних діячів науки
100	Участь у конкурсному відборі на одержання державних довічних та дворічних стипендій для видатних діячів науки